

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BOPA

Saldotage

En beretning om kampen mod tyskerne i besættelsesårene

af Børge Brandt og Kaj Christiansen

Borgerlige partisaner

BOPA SABOTAGE

Brudstykker af en beretning
fra kampen

mod de tyske
besættelsestropper

Samlet af
Børge Brandt og
Kaj Christiansen

Med efterskrift af
Børge Houmann

Sirius · 1968

Indhold

Forord	7
Sabotagens pionerer	9
Aktion i sabotagens barndom	19
Kogebog for sabotører	27
Mænd, som troede, de aldrig skulle dø	45
Vort første dagangreb	51
Luftangreb eller sabotage	57
Tre gange syndikatet	65
Våbenfabrikken under jorden	77
Sabotører til mikrofonen – mikrofonen til sabotage	89
Den ukendte generalstab	99
Muldvarpeaktionen der standsede »Nordwerk«	105
Danmarks første partisanangreb	117
»Hestetyven« og »Mr. Smile«	127
Vore modstandere – og deres metoder	139
6 måneders arbejde – 20 minutters aktion	151
Sydhavnen blev låset af	161
Våben til kongevagten og andre forhandlinger	171
Før den sidste kamp	179
Efterskrift af Børge Houmann	185

Forord

Denne bog er brudstykker af en beretning. Nogen samlet fremstilling af den københavnske sabotages eller »Bopa«s historie tilsigter den ikke at give. »Bopa« har alene gennemført over 1000 aktioner, deriblandt så at sige alle de »store« sabotager, som vil være så omfattende at beskrive, at en samlet beretning ville fylde adskillige bøger. Gennem valget af stof har vi imidlertid forsøgt at give et så alsidigt billede som muligt af den københavnske sabotage – ved at beskrive aktioner fra forskellige epoker af frihedskampen, ved at omtale forskellige former for sabotage og ved at fortælle om andre af de ting, en sabotageorganisation måtte beskæftige sig med.

Meningen med bogen er ikke mindst at danne en modvægt mod det billede, en række romaner har tegnet af sabotører og sabotage. Derfor har vi bestræbt os på at gøre beretningen nøgtern og saglig. Personlige oplevelser har vi så vidt muligt udeladt, dels for at holde bogen inden for de fastlagte grænser og dels for ikke at overskygge det billede af selve arbejdet, vi først og fremmest har haft som mål. De enkelte steder, hvor bogen er holdt i jeg-form, beskriver den ganske vist mine personlige oplevelser; men de er taget med, fordi vi synes, de giver noget karakteristisk. Hvor bogen bruger vi-formen, skal det ikke tages som et forsøg på at skyde forfatterne i forgrunden. »Vi« betyder i de følgende skildringer organisationens medlemmer, kammeraterne – en form, der er valgt af samme grund som navne kun yderst sjældent nævnes: for at understrege den lighed i arbejdet, som var en af betingelserne for dets resultater.

Børge Brandt

Sabotagens pionerer

Det grundlag, på hvilket al sabotage i hovedstaden egentlig er bygget, blev lagt allerede i begyndelsen af 1942. Kun en håndfuld unge mænd var fra starten deltagere i dette arbejde. De stod uden støtte fra nogen side, uden hjælpemidler af nogen art og så at sige uden viden om, hvordan de rent praktisk skulle gribe sabotagen an. Manglen på materielle hjælpemidler var endda ikke det værste. Langt vanskeligere blev den første pionertid ved den mangel på forståelse eller den direkte modvilje, som fra næsten alle sider blev vist sabotørerne. En funktionær på et af vore socialkontorer tillod sig at spørge hustruen til en af de første sabotører, om hun dog ikke skulle skilles? Hendes mand var drevet bort fra hjemmet og jagedes nat og dag af dansk og tysk politi; blev han fanget, stod valget mellem dødsdom eller langvarigt tugthus i Tyskland; selv sad hun med sit spæde barn og fik en understøttelse på 13 kr. om ugen – alt det vidste manden på socialkontoret. Den unge kvinde spurgte, hvorfor han troede, at hun ville skilles? »Jo,« lød svaret, »man kan da ikke være gift med en mand, som ikke vil leve sammen med en . . .«

Sådan var indstillingen naturligvis ikke overalt. Flere af sabotørerne fik hjælp og støtte af arbejdskammeraterne, da de måtte gå under jorden, og på flere arbejdspladser samlede man ganske simpelt mellem kammeraterne den ugeløn sammen, som sabotøren var forhindret i selv at tjene; men også her lagde myndighederne sig i vejen med trusler om straf for al »understøttelse af sabotage«. Ret snart fik sabotørerne ganske vist en fast »apanage« fra Danmarks kommunistiske Parti, men heller ikke i partikassen var der højvande, og til at begynde med fik sabotørerne ca. 50 kr. om måneden.

Nå, men sådan var vilkårene altså, og de få pionerer, som havde besluttet at begynde sabotagen, havde vel heller ikke ventet hverken guld eller ære i starten. Deres tanker var mere koncentreret om at overvinde de rent praktiske vanskeligheder. Ganske vist var hovedparten af dem gamle spaniensfrivillige, men kun en enkelt af dem, Hans Petersen, havde været ved partisanerne i Spanien. De andre havde ikke nogen sabotageerfaring fra borgerkrigen, og den uddannelse, Hans Petersen havde fået, tog naturligvis sigte på ganske andre forhold. De spanske partisaner opererede selvsagt med færdige sprængladninger, men her bestod den første vanskelighed i overhovedet at få fat i sprængstof eller at finde metoder til selv at fremstille det.

Det første forsøg – og altså den organiserede danske sabotages første aktion – fandt sted den 9. april 1942, eller rettere sagt natten mellem den 8. og 9. april. Målet var nogle tyske jernbanevogne med ammunition og halm på baneterrænet ved Østerport Station. De skulle stikkes i brand ved hjælp af benzin og nogle flasker fosforopløsning, men resultatet blev mildt sagt en skuffelse. Aktionsmandskabet nåede godt nok frem til vognene, men halmen var for våd til, at man kunne få rigtig ild i den, og sabotørerne traskede skuffede hjem med alle ti fingre lysende af fosfor. Mismodet var dog ikke større, end at der nogle dage efter gennemførtes en tilsvarende aktion mod nogle vogne på Frederiksberg Station – og den lykkedes . . .

Af andre, efter den periodes målestok store, aktioner kan nævnes ildspåsættelser hos Tafdrup på Vesterbrogade og i et bilværksted i Griffenfeldsgade. Man kom ind enten på almindelig indbrudstyvemanér eller ved forbindelse med arbejdere på de steder, der skulle saboteres, og ildspåsættelsen foretoges med hjemmelavede ildebrandsmekanismer eller kemikalier. De steder, hvor branden blev til noget alvorligt, fandt myndighederne gerne på en forklaring, som lagde skylden et helt andet sted end hos sabotørerne. Hverken værnemagervirksomhedernes indehavere eller

politiet var særlig ivrige efter at få konstateret sabotage som brandårsag, og i øvrigt var de måske også i god tro, når de så længe blev ved at finde på »naturlige« brandårsager. Hos Tafdrup hed det sig, at det var en af natholdets arbejdere, som havde glemt en cigaret, og i Griffenfeldsgade sagde man ganske simpelt, at det var en kortslutning. I øvrigt mislykkedes disse brandattentater ikke helt sjældent for sabotørerne, men det lykkedes dog at finde en af hovedårsagerne hertil. Man brugte ofte en antændingsmåde, som var baseret på en blanding af pulveriseret aluminium og jernoxyd. Både teorien og forsøg sagde, at metoden var god, men under aktioner svigtede den gang på gang. En nat havde en gruppe f. eks. anbragt en sådan termitbombe inde på Gardehusarkasernen, som var taget i brug af tyskerne. Da branden lod vente på sig, gik sabotørerne atter ind, konstaterede at brandbomben tilsyneladende var i orden og anbragte en ny bombe ved siden af den første. Heller ikke den virkede, og det endte med, at man gik ind for tredje gang og tog begge bomber med tilbage. Først efter adskillige fejlslagne aktioner kom opklaringen: ingen havde tænkt over, at aluminiumspulveret var langt den letteste bestanddel af blandingen. Når æsken med blandingen i nogen tid var rystet rundt, f. eks. i lommen på en sabotør undervejs til aktionsstedet, var det derfor slet ikke nogen blanding mere – aluminiumspulveret havde pænt samlet sig ovenpå.

Selv om denne fejl blev rettet, var der dog ingen uenighed om, at disse ildspåsættelser ikke var nok, hvis der skulle rettes følelige slag mod tyskerne, og hvis der skulle skabes en virkelig stemning for sabotagen som kampvåben. Det var sprængstof, man måtte have fat i, og på dette tidspunkt forelå kun to muligheder: selv at lave det eller at skaffe det fra de virksomheder, som legalt lå inde med sprængstof.

Man startede med det sidste. En af sabotørerne havde en forbindelse på Hærens Krudtværk ved Frederiksværk og herfra fremskaffedes 3 kg sortkrudt. Det var ganske vist noget meget

fint FF-krudt, men som startgrundlag for en serie sprængstof-attentater var det temmelig lidt. Senere anvendte vi op til 500 kg sprængstof på en enkelt virksomhed og tilmed sprængstof af en virkning nogle hundrede gange kraftigere. De 3 kg krudt, man havde unddraget hæren, blev imidlertid behandlet som en stor skat. Det blev omhyggeligt fordelt i mælke- og sodavandsflasker og gravet ned i en have til det store øjeblik kom, da det første sprængstofattentat skulle gennemføres. Adler Service på Lyngbyvej fik den tvivlsomme ære at være den første virksomhed, mod hvilken de københavnske sabotører rettede et sprængstofangreb. Til indkapsling af krudtet anvendtes jernhylstre, der kunne gå ned i topstykket på en bil. Det viste sig snart, at de 3 kg ikke rakte til alle hylstrene, så der måtte fyldes ud med harpiks og papir. Lunte havde man ikke. Man brugte fosforbomuld eller skydebomuld, og ved at fortynde fosforen med svovlkulstof »tids-indstillede« man bomberne. At det var en epoke i modstandskampen, man her ville indlede, nærrede aktionens deltagere ikke tvivl om. Natten forinden tilbragtes med en flere timer lang diskussion om de virkninger, sprængningen ville få, om tyskerne ville erklære undtagelsestilstand, om de ville indføre dødsstraf, om de ville foretage repræsalier mod fangne kommunister o.s.v., o.s.v. Selve aktionen gik glat. Det lykkedes at få bomberne anbragt, og eksplosionerne gav nogle mægtige knald. Nogle topstykker og en mængde ruder røg også, men et dødbringende slag mod den tyske krigsindustri var det egentlig ikke.

I de kommende måneder fortsatte gruppen med sprængstof-attentater både mod værksteder, som arbejdede for tyskerne, og mod jernbaner. Sprængstof fik man nu fra arbejdspladser i entreprenørforretninger og lignende steder, hvor arbejderne var ved at blive interesseret, og i december 1942 lavede man et sprængstofkøb, som desværre kostede anholdelse af fire mand. Det var det meget omtalte aerolittyveri fra kalkbrudet i Faxe. To mand blev på forhånd sendt til Faxe for at opsuse, hvor sprængstoflageret

lå, og hvordan man kunne komme til det. De præsenterede sig i kalkbrudet som henholdsvis geologistuderende og skolelærer, og den slags mennesker var man på kalkbrudet vant til at modtage i snesevis af hvert år, så det vakte ikke fjerneste mistanke, at de to unge mænd snusede rundt i brudet. De blev endda *ført* rundt og fik det hele forklaret, så de var ikke længe om at få opklaret, hvad de ønskede at vide. Nogle nætter senere aflagde de sammen med en del kammerater et nyt besøg i kalkbrudet og fjernede ca. 25 kg aerolit. På hjemvejen pr. cykel stødte de på et par politibetjente, som forsøgte at anholde hele styrken. Det mislykkedes naturligvis. De to betjente blev afvæbnet, men nu begik sabotørerne den fejl at lade betjentene gå. De nøjedes med at lukke luften ud af policityklerne, og det første, betjentene gjorde, var at løbe til den nærmeste telefon og alarmere en større udrykningsstyrke. Fire sabotører blev anholdt, og halvdelen af det stjålne aerolit gik tabt. Men en afdeling slap igennem og kom hjem med de tiloversblevne 10–15 kg, som fandt god anvendelse ved den kommende tids aktioner.

Samtidig med, at man skaffede sprængstof på den måde, eksperimenterede sabotørerne selv med fabrikation af eksplosiver. At ingen af dem mistede liv og førlighed på den konto, var nærmest uforståeligt. Her var jo tale om folk, som med enkelte undtagelser var ganske blottet for begreb om kemi og om de sikkerhedsregler, man må iagttage, når man eksperimenterer med sprængfarlige stoffer. En af de første pionerer, »Teknikum«, havde dog det kendskab til kemi, en teknikumuddannelse giver, og i øvrigt forsøgte man at læse sig til de manglende kundskaber på biblioteker og læsesale. Som laboratorium fungerede et af gruppemedlemmernes køkken. Det første, »laboratorieindehaverens« hustru gjorde, når hun så de sammensvorne træde ind ad døren, var at fjerne glas og porcelæn fra køkkenet, og derefter begyndte blandingen af de mange mærkelige ingredienser – som regel med en mindre eksplosion, en lille ildebrand eller en anden

forskrækkelse til resultat. Særlig indviklede eller sjældne blandinger var det såmænd ikke; kaliumklorat, fosfor, petroleum og lige så almindelige kemikalier var det, man mest arbejdede med. En kemiker ville ryste på hovedet, hvis han så de fejl, som blev begået, men her var tale om arbejdsmænd, skræddere, slagtere, skotøjsarbejdere, der først ved erfaring opdagede, hvad man ikke burde gøre. Og alligevel blev de fleste problemer løst, problemer, som sabotører blot et års tid senere overhovedet ikke kendte til. En dag manglede man et brændstof, som kunne sprede ilden – det blev klaret i køkkenet, ved at man kogte en blanding af kaliumklorat og petroleum sammen med paraffin. En anden dag stod man og manglede lunte. Så blev der »opfundet« et system, der tillod, at man nøjedes med 5–6 tommer lunte ved hver sprængning. Man fyldte en tændstikæske med kaliumklorat og sukker, anbragte et stykke pergament over kloraten og hældte syre ovenpå. Først når syren havde ædt sig gennem pergamentpapiret, antændtes kloratet og derved lunten.

Og foruden de kemiske finesser forsøgte man naturligvis med mange forskellige mekaniske anordninger. Ved det allerførste attentat på riffelsyndikatet bestod tidsindstillingen til sprængladningen i et almindeligt columbustryk af den slags, som regulerer lyset på de fleste trappegange. Det blev holdt fast med en snor, som sabotørerne klippede over, da de kom udenfor, og derefter gik der altså lige så lang tid til eksplosionen, som det tager på en trappegang fra lyset bliver tændt, til det slukkes. Ved jernbaneattentater var columbustrykket ikke så anvendeligt, men gruppens mekaniske talenter konstruerede i stedet en tændmekanisme, som var noget af det mest indviklede, man har set på dette felt. Kernen i denne mekanisme var en tøjeklemme forsynet med to tegnestifter. Klemmen blev holdt åben ved hjælp af en snor, snoren førtes hen over skinnen, blev skåret itu af toget, og derefter klappede klemmen sammen, spidserne af de to tegnestifter mødtes og sluttede strømmen, hvorpå eksplosionen indtraf. Da man

prøvede den sindrige mekanisme første gang, gik det så uheldigt, at attentatet blev opdaget i utide. Danske og tyske sprængnings-eksperter blev tilkaldt, men da de havde set nærmere på den tændingsanordning, opgav de at demontere bomben. De foretrak at afvente eksplosionen i sikkerhed fremfor at give sig i kast med noget så ukendt og indviklet.

De taktiske problemer var til gengæld væsentlig mindre. Ved de første sabotager sneg man sig i nattens mulm og mørke ind på virksomheden, anbragte bomben eller brandmaskinen og skyndte sig væk. Og lidt senere, da man begyndte at holde vagter og arbejdere op, behøvedes heller ikke den omstændelige planlægning af selve overfaldet, som vi andre senere måtte ofre tid på. Trods den megen tale om »den kommunistiske underverden«s bevæbning var alt, hvad man kunne skrabe sammen af våben til de første aktioner, en gammel militærpistol. Senere blev det opdaget, at den ikke kunne skyde. Efterhånden fik man ganske vist fat i et par revolvere til, men det var dog i lang tid sådan, at de fleste af deltagerne i en aktion overhovedet ikke kunne bevæbnes. Det par stykker, som havde revolvere, viste dem til gengæld frem, så det blinkede, og de andre knugede hånden om en pibe i lommen og så truende ud. Det var tilstrækkeligt dengang.

På ét vigtigt punkt stod de første sabotagegrupper dog nøjagtigt ligesom deres efterfølgere: det vigtigste bud for sabotørerne var, at der skulle tages hensyn til alle udenforstående og sabotagen i det hele taget tilrettelægges således, at den ikke blev upopulær. Det gjaldt allerede dengang, at man kunne have slået langt hårdere over for tyskere og værnemagere, hvis dette bud ikke stadig havde lagt sig i vejen for den ene plan efter den anden. Den tilsigtede virkning viste sig snart, først og fremmest på arbejdspladserne, hvor sympatien med vore grupper hurtigt spirede frem. Den omstændighed, at sabotørerne selv var arbejdere, gjorde naturligvis kontakten særlig let, og som det senere kan fastslås gennem hele den københavnske sabotages historie: de

sabotagegrupper, som ikke forstod at komme på bølgelængde med arbejdspladsernes folk, fik meget sjældent udrettet noget virkeligt. Særlig klart viste det sig, da de første faldskærmsfolk var kommet hertil med forsyninger af engelske sprængstoffer. På et vist tidspunkt fandt disse faldskærmsfolk eller deres ledere i et anfald af kommunistforskrækkelse på, at de kommunistiske sabotagegrupper ikke skulle have flere forsyninger. Men til trods for, at de andre mere »borgerlige« grupper blev favoriseret på denne måde, endte dette intermezzo med, at faldskærmsfolkene vendte tilbage og endnu engang anmodede om et samarbejde. De andre havde, uanset hvorledes deres kvalifikationer ellers var, ikke kunnet få kontakt med arbejdspladserne, og alene af den grund var de ofte ude af stand til at få de planlagte foretagender gennemført.

For den sympati, de første pionerer mødte i enkelte kredse, må man dog ikke glemme, at de fleste mennesker stadig var imod sabotagen, eller i alt fald stod ganske uforstående. For de første sabotører var det ikke som senere hen naturligt, at der blev sørgt for et illegalt logis, hvor de dog i nogen tid kunne opholde sig i relativ ro mellem slagene. De første sabotører flakkede fra sted til sted, sov sjældent mere end én nat i samme lejlighed. De måtte regne med, at politiet kendte deres billeder og hele deres generalieblad, de kunne ikke regne med støtte fra tilfældige mennesker, hvis et eller andet gik galt, de havde ikke engang en bil til rådighed, de manglede penge og måtte se på, at familien kun med største besvær klarede sig igennem, alle officielle myndigheder fordømte deres adfærd, og selv det danske politi satte en pris på deres hoved og organiserede en sikkerhedstjeneste for at få fat i dem. Trykket udefra formåede dog ikke at standse arbejdet – tværtimod udvidedes det, og organisationens rammer styrkedes. Oprindeligt var der oprettet 6–7 små, adskilte grupper. Det var to mand fra Danmarks kommunistiske Parti, det senere medlem af Frihedsrådet Børge Houmann og redaktør Thorkild

Holst, som havde organiseret disse grupper og fundet deltagerne til dem frem. En tredje af partiets folk, Eigil Larsen, der kom ud fra Horserød, fik den opgave at samle grupperne, således at de i højere grad blev én organisation.

Senere, da andre grupper voksede frem, blev det de »gamle«, der måtte optræde som instruktører. Hver ny gruppe fik tildelt en mere rutineret sabotør, som både i teori og praksis docerede sabotagens kunst. Først ved hjælp af tegninger senere ved en tur omkring et eventuelt objekt for en sabotagehandling forklarede disse instruktører, hvordan man kunne aflæse en teknisk tegning, hvad man særlig skulle mærke sig ved en fabrik, inden man gik til angreb osv. Men undervisningen var ikke udtømt dermed. Slutstenen var en eller anden »nem lille aktion«, hvor instruktøren førte an i langsomt tempo, så »eleverne« rigtig kunne se, hvordan man bar sig ad og eventuelt få de mere indviklede problemer forklaret på stedet.

... Det vil derfor være regeringens første opgave at sikre opretholdelsen af ro og orden i landet og at virke for befolkningens korrekte, værdige og loyale optræden over for alle, som har en myndighed at udøve. En heldig gennemførelse af denne opgave er af fundamental og afgørende betydning for, at det skal kunne lykkes at føre Danmark frelst gennem disse ufredstider og bevare vore nationale værdier. Men dette kan kun opnås ved et godt og nabovenligt forhold til den tyske nation. At fremme og udvikle samarbejdet til gensidig gavn og nytte vil vedblivende være den danske regering magtpåliggende. Ønsket om at holde Danmark uden for de store staters kampe har gennem menneskealdrer været bestemmende for vor politik...

Takket være dels besættelsesmagts hensynsfulde optræden, dels befolkningens besindighed og forståelse af tidens vanskeligheder er det lykkedes at gennemføre denne linie...

(Statsminister Bubl, maj 42)

Aktion i sabotagens barndom

Da den aktive modstand begyndte at pible frem i 1942, sad jeg i ledelsen af en af det illegale kommunistiske partis københavnske afdelinger på Bispebjerg. Også vi ville skærpe vor modstand mod tyskerne og deres danske hjælpere. Vi greb til det nærmest foreliggende, vi åbnede en kampagne mod kvarterets nazistiske handlende. Det var naivt og ikke særlig effektivt, men det var dog alle disse små forsøg, der dannede begyndelsen og grundlaget for hele den senere aktive modstand.

Vi havde længe trykt vore blade og udsendt vore løbesedler, og om natten cyklede vi rundt og malede vore paroler på plankeværkerne. Nu besluttede vi at gøre et helt nyt fremstød for at gøre befolkningen opmærksom på de landsforrædere, der boede i vort kvarter.

En efterårsnat mødtes vi tre og tre uden for de forskellige nazi-forretninger i nærheden. Vi var udrustede med mursten, benzinflasker og tændstikker – vore første våben.

Vi tog opstilling foran butiksruderne, og på et bestemt klokkeslet knuste vi ruderne, tændte ild på en klud, der var bundet fast til benzinflasken, og kastede den gennem den knuste rude. Branden blev ganske vist hurtigt slukket igen, men vi havde dog på en tydelig måde forklaret, at her boede en nazist.

Endnu på denne tid var det danske politi som helhed meget ivrigt efter at fange modstandsfolk, og jeg måtte ved denne lejlighed for første gang flygte over hals og hoved for at undgå arrestation.

De to kammerater, jeg var sammen med, var ligesom jeg selv meget nervøse for udfaldet af det uvante arbejde, vi skulle ud-

føre. Vi forberedte meget omhyggeligt aktionen i alle detaljer. Da vi kom til butikken, vi skulle brænde, stillede vi vore cykler op langs kantstenen, så vi hurtigt kunne hoppe på dem og køre bort. Så snart rådhusklokkerne begyndte at slå, slyngede jeg en mursten gennem den store spejlglasrude, og kammeraterne tændte benzinflasken og kastede den bagefter.

Braget og flammerne, der slog ud af vinduet, fik det til at gibbe i os – spyttet tørrede i munden på os, og vore hjerter slog, så det var ved at tage pusten fra os. Fra dette øjeblik glemte vi alt i vor omhyggelige plan, vi handlede kun i panisk rædsel – og derfor var det lige ved at gå galt.

Vi styrtede mod vore cykler, greb de forkerte, byttede om, væltede og syntes, det varede en evighed, inden vi kom af sted. Og da skete det frygteligste, der kunne ske, en betjent kom forbi, netop som vi satte os på vore cykler. Han råbte os an, da han med rette formodede, at vi havde nogen forbindelse med branden, men der skete nu noget helt nyt og forbavsende, både for betjenten og os, der til dette øjeblik aldrig havde drømt om at antaste myndighedernes autoritet: vi respekterede ikke ordren om at stå af, tværtimod satte vi farten op for at køre fra betjenten.

Der fulgte nu en rasende jagt rundt i gaderne, betjenten råbte stadigvæk efter os, men det hidsede os kun op til yderligere at forøge farten. I løbet af nogle minutter lykkedes det først den ene og lidt senere den anden af kammeraterne at smutte ned ad en sidevej, så jeg til sidst alene blev forfulgt. Jeg havde nemlig begået den dumhed at tage en lys sommerfrakke på, og den virkede hele tiden som vejviser for betjenten.

Jeg var bange, måske følte jeg mere angst dengang, end jeg har følt under senere aktioner med voldsom ildkamp og tab af menneskeliv. Dengang var det vel ikke dødsangst. Jeg vidste lige så sikkert som betjenten, at det ikke kunne falde ham ind at bruge sin pistol mod mig, men alligevel var jeg frygtelig bange. Den angst, jeg ubevidst følte, var vel den, som griber den almin-

delige borger, når han pludselig ser sig i konflikt med politiet, aner hele sin fremtid styrte sammen, og ser for sig udstødelsen af samfundet og andre menneskers foragt. Jeg ved ikke, om det var baggrunden for min angst, senere oplevelser har kun levnet omridsene af det, der skete dengang, selv om det er så relativt kort tid siden. I hvert fald kan jeg dårligt finde nogen anden grund, retsforfølgelsen var dengang endnu udelukkende dansk. Det eneste, man kunne vente, var ubehaget ved at sidde i fængsel, og det forekom os jo senere ikke at være nogen straf.

Selvfølger ville vi ikke føle det som nogen skam at blive arresteret for illegalt arbejde, når vi tænkte nøgternt over, hvad det var, vi lavede – da jeg senere blev taget og idømt fængselsstraf, havde jeg naturligvis ikke nogen som helst følelse af skam – men den ophidsede tilstand, man var i, da man jagede af sted med betjenten i hælene, må have gjort, at man reagerede fuldstændig ubevidst. Hele den naturlige, borgerlige skræk for at komme i konflikt med politiet havde fuldstændig overvældet mig.

Jeg ved ikke, hvor længe vi kørte rundt i gaderne, vi mødte både brandbilerne og politiets udrykning, jeg syntes, det varede den halve nat. Endelig lykkedes det mig ved at køre mellem husene i den åbne parkbebyggelse at komme væk fra min forfølger.

Da jeg kom hjem, lå min kone vågen, og vor lille pige, der da var en måned gammel, lå og klynkede, hendes mors nervøsitet virkede åbenbart også på hende.

Min kone var lige så opskræmt som jeg, hendes stemme var ved at knække over, da hun spurgte mig ud om, hvordan det var gået. Det varede længe, inden vi faldt i søvn den nat – vi var begge meget ophidsede og vistnok også lidt stolte . . .

– Vi fik ikke så megen glæde af vor aktion, som vi vel nok havde ventet. Kort tid efter kom der en henstilling til os om ikke at gentage den slags forsøg.

Men rundt om i landet voksede den aktive modstand organisk frem, den lod sig ikke standse. Stadig hyppigere kom meddelelserne om brandstiftelse og forsøg på ødelæggelse af tyske materialer og tyske hjælpemidler. Det var klodset og diletantisk gjort, og som oftest måske uden at volde skade. Men viljen til modstand havde manifesteret sig.

I dag, da vi kan se det hele i perspektiv, kan man ikke lade være med at beundre den forudseenhed og politiske klogskab og det mådehold, frihedskampens politiske ledelse lagde for dagen. Vi andre – sabotørerne – rasede dengang tit over alle de påbud og forbud og regler, der blev opstillet for vor kamp. Jeg tror også nok, at vi af og til i en rask diskussion karakteriserede mådeholdet som fejhed. Det var i den tid, da de store ord endnu kunne gøre det ud for handling. Senere tror jeg nok, de store ord og i det hele taget sansen for dramatik er gået noget af mode – i hvert fald i vor kreds.

En vinteraften, da jeg kom hjem, jeg havde arbejdet over og var sent på den, sad der en mand og ventede på mig. Han havde legitimeret sig for min kone, han kom fra den illegale parti-ledelse. Ingen af os kendte ham.

Han ville gerne tale med mig under fire øjne. Jeg forklarede, at Dora var god nok, men han fastholdt at ville tale i enrum med mig. Vi gik ud i køkkenet. Han talte med mange omsvøb og havde svært ved at udtrykke sig. Jeg kunne se på hans hænder, at han var murer eller murerarbejdsmand. Han sagde, at han var fra Frederiksberg, han var taget hen til os lige fra arbejde.

Jeg kunne mærke på ham, at han var bange for at få et afslag, han ville gerne komme med et resultat. Han var ude for at tale med de kammerater, som tidligere havde meldt sig til eventuelt aktivt arbejde. Beskrivelsen af arbejdet var han meget forsigtig med. Jeg blev skrevet op og lovede at samle sammen, hvad

jeg kunne, af benzin, benzol o. l., måske kunne der blive brug for det.

Jeg har aldrig set ham siden, måske havnede han i Tyskland, måske er han dræbt. Hans rigtige navn fik jeg ikke at vide.

Men en dag kom en af mine gamle kammerater, der for øvrigt også var min kollega, og talte med mig. Han blev min første gruppeleder, det var omkring nytår 1942–43.

På denne tid var grupperne på tre mand. Vi havde kendt hinanden længe og var kammerater og kolleger. Selv om vi alle tre var kendt med illegalt arbejde, var det, vi nu skulle lave, af en sådan art, at ingen af os havde andre forudsætninger end viljen til at gøre en indsats. Vi skulle begynde forfra, vi skulle lære at konspirere.

Der blev arbejdet med stor hemmelighedsfuldhed. Gruppernes afsondring fra hinanden blev meget nøje overholdt og ikke engang ens nærmeste måtte vide, hvad man arbejdede med.

Denne arbejdsmetode er en grundlov for alt illegalt arbejde, men den kan naturligvis bruges mere eller mindre skematisk. I begyndelsen, da vi ikke havde den brede basis i befolkningen, vi senere fik, var vi nødt til at overholde hemmelighedsfuldheden temmelig strengt. Det var en betydelig hemsko for arbejdet, fordi det i stor udstrækning lagde bånd på de menige medlemmers initiativ. Desuden fristede det også let en mindre god gruppeleder til at søge opnået en autoritet, han ellers ikke besad.

Når et arbejde skulle udføres, blev gruppemedlemmerne først i sidste øjeblik sat ind i planen, for at intet skulle sive ud. Det var naturligvis også den sikreste måde at forhindre »snak«, men det gav deltagerne i aktionen en modbydelig usikkerhedsfølelse, og man var fuldstændig afhængig af lederen. Hvis man havde fået overdraget en post, og der skete noget uforudset, var man bange for at handle på eget initiativ, fordi man ikke kendte planen til bunds, man var ukendt med terrænet og vidste ikke,

hvilke konsekvenser ens handlinger kunne få for de andre, fordi man ikke kendte deres bevægelser.

Denne arbejds måde blev vi senere nødt til fuldstændig at ændre, ellers var vi aldrig nået videre end til at lave småaktioner med højst en halv snes deltagere. Vi måtte tage den risiko, det var, at indivi alle kammeraterne i planen over den aktion, de skulle deltage i, og så lade dem allesammen arbejde med. Guerillakrig, som vi har ført den, laver man ikke med velindekserede soldater. Jeg vil tro, at en soldaterdisciplin som den, man havde i den danske hær (og vel for øvrigt i de fleste hære), er direkte skadelig i en organisation som vor. Hos os skal den enkelte kunne handle på eget initiativ, hvis planen pludselig forandres under kampen. Han skal kunne overse situationen og eventuelt tage ansvaret for f. eks. en tilbagetrækning uden at afvente ordre. Det vil med andre ord sige, at hver enkelt sabotør faktisk skal være en slags officer. Det kræver en noget anden form for disciplin end den sædvanlige soldaterdisciplin, det kræver en jernhård selvdisciplin.

Da vi begyndte sabotagen og konstruerede det apparat – vor organisation – vi ville bruge i kampen, blev det lavet som en samling af grupper med den mindst mulige forbindelse fra gruppe til gruppe. Det var den organisationsform, vi tænkte, ville være bedst til formålet, og det viste sig også at passe. I hvert fald viste det sig at være en glimrende form at begynde med. Senere blev den omdannet, efterhånden som situationen forandrede sig, og vi gjorde nye erfaringer. Vi prøvede hele tiden bevidst at holde organisationen så smidig, at den næsten automatisk kunne forandre sig med de ændrede kampbetingelser. Og så sørgede vi for, da vi havde overstået vore organisationsmæssige børnesygdomme, hele tiden at drage hver enkelt af kammeraterne med ind i det aktive arbejde – også mellem slagene.

Jeg har set andre bygge en sabotageorganisation op efter en bestemt recept. Resultatet blev en miniaturefelthær, som sikkert

ville være udmærket til regulære kampe, hvis man kunne have den fast kaserneret og ikke hele tiden skulle holde sig skjult for Gestapo. Men til vor form for guerillakrig var den for klodset, der gik for meget tid med bare at organisere, fordi der er for store tab på så klodset en maskine.

Et af de yderst få billeder, der er taget af sabotører under en aktion. De to mænd er på vej ind i en fabrik i Københavns Sydhavn med en sprængladning.

... Regeringen vil sikre opretholdelsen af ro og orden i landet, den vil ikke tåle sabotage og anden forbrydelse, der direkte eller indirekte retter sig mod besættelsestropperne ...

*(Erklæring af den samlede danske regering
10. november 42)*

Kogebog for sabotører

Er klorsurt kali det samme som kaliumklorat? Kan man selv fremstille Armstrongs blanding? Hvordan udregner man arealet af en cirkelring? Kan man se på et tog, om det er et særtog eller et plantog? – Den slags spørgsmål dukkede op i hundredvis, og for at vi ikke alle skulle gruble over de samme problemer, blev der udarbejdet en vejledning, som faktisk var en lærebog i sabotage. Den fyldte op mod et par hundrede sider – rigt illustreret – og må vist siges at være et enestående værk inden for den danske bogverden. Hele oplaget var kun på fem eksemplarer – maskinskrevne og med tegninger i lustryk – så de nu eksisterende eksemplarer er i alt fald bibliofile sjældenheder. Så vidt vi ved, er tre af eksemplarerne gået tabt, så der nu ialt kun findes to i omløb.

Forfatterne var hovedsagelig folk fra vore egne rækker, men enkelte udenforstående eksperter har dog også leveret bidrag eller stof til værket, ligesom bogen ikke er bange for at henvise til eller citere andre kilder, hvad enten det er militære lærebøger, DSB's reglementer eller Politikens Årbog. For ikke at udsætte den sidste for uberettiget mistanke, må man nok tilføje, at den kun nævnes, fordi den i en af sine årgange indeholdt et godt billede af en brandplade. Oprindeligt opstod bogen som en række detailinstruktioner, men efterhånden som deres antal voksede, blev de helt uoverskuelige, og det endte med, at vi lod dem samle i bogform. Det skete allerede på et forholdsvis tidligt tidspunkt i sabotagens historie – i begyndelsen af 1943 – og det indtryk, bogen giver af dansk sabotage, gælder derfor først og fremmest forholdene inden for de første sabotagegrupper. Hen mod kri-

gens slutning arbejdede vi jo så at sige udelukkende med færdige sprængstoffer og specielle hjælpemidler, som i vidt omfang overflødiggjorde de kemiske og mekaniske lærdomme, man kan udvinde af bogen. At den har betydet meget for sabotørerne på et tidligere tidspunkt, er derimod utvivlsomt, måske ikke mindst ved at advare mod eksperimenter, de ikke skulle komme ind på. Som der står foran et af bogens kapitler:

»Når vi i dette afsnit går så udførligt ind på problemerne, er det ikke alene for at give en udførlig redegørelse, men i lige så høj grad for at vise, *hvor* det er for omstændeligt, og *hvor* det er umuligt at gøre noget.«

»Kogebogen«, som den kom til at hedde i omtale, er imidlertid ikke blot en lærebog for begyndere i hjemmefremstilling af eksplosiver, brandvæsker og helvedesmaskiner. Den giver også organisationsmæssige forskrifter, og allerede her skinner det igennem, at arbejdsformerne har ændret sig efter bogens fremkomst, selv om mange af forskrifterne fik gyldighed lige til frihedskampens afslutning.

»Grupperne må ikke indbyrdes have omgang med hinanden, og kun i nødsfald må to grupper à ti mand gå sammen om arbejdet. Den praktiske fremgangsmåde bliver da: gruppelederen + lederen af ti mandsgruppen mødes – ved dette møde tildeles opgaverne. Samtidig gives der instruktion, således at det arbejde, der skal udføres, helst kan blive samme dag og tid for alle grupper. Jo mere, der sker på én gang, desto større virkning.

Hver gruppe må være behjælpelig med at fremskaffe og *indsende* oplysninger om egnede objekter – og hvorfor de er egnede!

Alle grupper må holde øje med og meddele, hvor der findes egnede materialer og stoffer, der kan bruges til vore formål. Gruppen må dog kun anvende det efter nærmere ordre.

Ingen gruppe må påbegynde et stykke arbejde uden nærmere ordre, idet der ellers er fare for samtidigt arbejde på samme objekt af flere grupper. Fordi en gruppe har indsendt beretning om et egnet objekt har den ikke eneret på dette.

Gruppen skal gennemføre de givne opgaver, før den giver sig i lag med nye. Gruppen må ikke beskæftige sig med andre ting, hvor interessante de end kan være.

Der er absolut tavshedspligt for alle medlemmer om alle gruppens forhold. Snakkesalighed må under ingen omstændigheder finde sted, ej heller »bedrevidende« smil og blinken med øjnene om, »at man nok ved noget«. Enhver, der snakker, må straks udelukkes fra videre samarbejde. Det vil være uklogt – og falsk kammeratskabsfølelse – at mene, at »det går nok«. – – –«

Meget af dette kunne jo stå som en grundlov for illegalt arbejde lige op til kapitulationen. At man nødigt så mere end ti mand om hver opgave, og at man til gengæld ønskede så mange aktioner som muligt på samme klokkeslet var en følge af de forhold, arbejdet dengang udførtes under. Organisationen var lille og opgaverne af mindre format, så det var simpelthen ikke nødvendigt at mobilisere 40–50–100 mand til en enkelt aktion. Og formålet med aktionerne var i lige så høj grad at vække folk som at skade tyskernes produktionsapparat. Derfor så meget som muligt »samme dag og tid«.

Bogens afsnit om arrestationer blev i det store og hele forældet, da Gestapo overtog behandlingen af fangne sabotører, men måske et enkelt afsnit kan have en slags historisk interesse:

»Skulle uheldet være, at en mand på trods af alle forsigtighedsregler bliver anholdt, så må han benægte *alt* og ikke lade sig dupere af et »kammeraten har lige fortalt« – eller et »skal vi så ikke være mandfolk« – og hvad de ellers kan finde på at sige. Det er aldrig kammeratens udtalelser, der betyder noget, det er *altid* ens egne, ellers gjorde de sig ikke så store anstrengelser for at få den arresterede til at tale.

Sker det, at en enkelt – på trods af alle instruktioner og løfter – alligevel ikke er modstandsdygtig nok, så vil politiet naturligvis bruge hans udtalelser mod andre, men selv i et sådant tilfælde må man benægte og gøre det koldt og roligt, selv om man bliver stillet overfor den pågældende, mens han gentager sine udtalelser. For det første kan det

måske bringe ham på andre tanker, og for det andet, så *skal* de have ens tilståelse.

Altså – ved eventuel arrestation – opgiv kun navn og adresse og eventuelt alibi, overhovedet ikke andet! Uanset hvad der sker! Det sker som nævnt, at den anholdte bliver lovet guld og grønne skove, men på trods af alle løfter kan han ikke redde sig selv ved at snakke – men måske kan han det ved absolut tavshed.«

Det var jo lidt andre metoder, de arresterede efterhånden kom ud for, end dem, denne vejledning forudser . . .

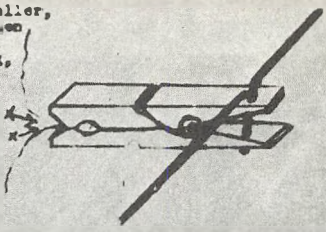
Betegnende er det også, at der lægges stor vægt på alibiet. Ved mere sjældne kemikalier anføres f. eks. deres »legale« anvendelse, så man ikke kunne overrumples, hvis apotekeren eller en politimand fandt på at spørge, hvad det skulle bruges til. Og det indskræpes stadig, at man aldrig bør tage ud på en aktion, før man har sikret sig et holdbart alibi. Også det gik ud af brug. Tyskerne interesserede sig ikke meget for alibier . . .

Men på ét punkt havde bogen i alt fald gyldighed lige til sabotagens sidste minut. Indledningskapitlet slutter med følgende bemærkning:

»Og endelig – ved vort arbejde må danskere, såvidt det er gørligt, ikke skades *legemligt*. Og kun i yderste nødsfald må der bruges magt mod danskere!!!«

Bogen går i øvrigt som alle gode lærebøger fra det simple til det mere indviklede og begynder med at skildre en række metoder til brandstiftelse – en sabotageform, som måtte anvendes i betydelig udstrækning, alene fordi det kneb med at skaffe sprængstof. Her skildres fremstillingen af termit, af brandplader og brandvæsker, men bogen gør udtrykkelig opmærksom på, at man ikke behøver at være i besiddelse af alle mulige »skrappe stoffer« for at få det til at brænde, og at mindre spændende ting som gamle film og afskrab af celluloselak også er fortræffelige og let tilgængelige midler at anvende. Selv under en så fornem over-

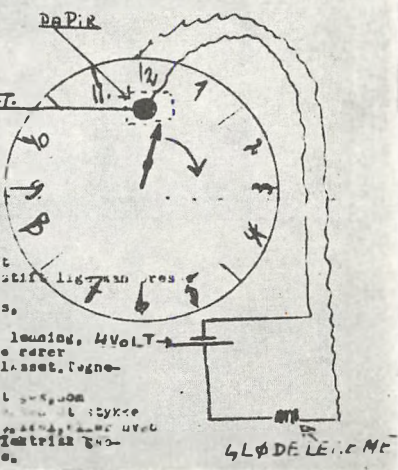
I en almindelig tøjklæmme børes huller, som vist. Der fyres en snor igennem, og der på et af de to knude, sættes en side, 1 knude sættes, nødvendigvis, 2 tegnestifter, og under disse er fastgjort 2 tynde ledninger. Siden nu snorene fast, fæses over en rindeskive, således at de vil løbe, så der er abet og under, således, så vil man, for det første ikke kunne se den, og for det andet vil toget klippe snoren over, hvorfor altsammen vil falde ned, samtidig med at den sækker sig, og der indtræder en kortslutning. Alle disse vil være forhindringer, de "blomster".

Tændingsmekanisme fra sabotagens barndom. Tøjklæmmen holdtes ved hjælp af en snor åben, indtil f. eks. et tog kørte over den. Når klæmmen smækkede sammen, sluttedes en elektrisk strøm og eksplosionen udløstes.

LOMMEUR.

Arrangeringen er af en anden karakter, der kan indrettes indtil til; time.
 Der anvendes et af de sædvanlige klokkeure. Bagkapselen lages af en passende pap, og loddene den ene ledning. Den store viser vil løbe forsigtig af, og i "glasset" borer et fint hul, lige under tallet 12. Det må ikke være større end at en tegnestift ligesom res lige kan presses ned i hullet.
 På skiven, lige under hullet, klæbes, og godt fast, et stykke papir.
 På en tegnestift loddens den anden ledning, HVOLT → og tegnestiften fikses af så den lige rører ved papiret, naar den puttes gennem glasset. Tegnestiften må være ren og blæk.
 Uret gemles og forbindelserne først, som strømmen viser. Glasset, og et stykke fint kobbertråd, er er rullet op, og den ene ende er beboet, en glødelampe til en elektrisk forbindelse, der kan sættes i en klemme.

Endnu en opskrift fra kogebogen: en mekanisme til tidsindstilling af bomber, fremstillet af et lommelampebatteri og et gammeldags skoleur med celluloid i stedet for glas. Strømmen sluttedes, når viseren stødte mod en tegnestift, som var presset gennem celluloidskiven.

skrift som »selvantændelige benzinbomber« skjuler sig en ganske simpel anordning: en ølflaske fyldes med benzin og omvikles med klude, der er gennemvædet enten med benzin eller terpen-
tin. På flaskehalsen hænges derefter to små poser af det tyndeste gazebind, hver indeholdende $\frac{1}{2}$ gram fosfor. Fosforet vil da bryde i brand og tænde kludene, der igen tænder flaskens indhold.

En lidt mere indviklet ildebrandsmaskine er »cigaren«. – »Simplet beskrevet består den,« siger bogen, »af en lille flaske med et indhold af 8 cm³ koncentreret salpetersyre. Flasken har en gennemhullet prop lukket med et stykke kobber. Flasken er indsat i en dåse af pap, i hvis bund der er en blanding af to vægtdele kaliumklorat og én vægtdel sukker. Resten af rummet er fyldt med en blanding af celluloseafskrabning og fine høvlspåner. Antændelsen sker ved, at syren æder sig gennem kobberet og drypper ned i pulveret«.

Alene af lunter bliver der givet vejledning i fremstilling af seks forskellige, så vi havde noget at vælge imellem. Forskellen lå navnlig i de væsker, luntetråden blev præpareret med, og der blev til det brug givet anvisning på så sjældne ting som ammoniumdikromat, nitroglycerin, melkrudt i gummivand og salpeter blandet med kaliumklorat. Fremstillingen lægger dog ikke skjul på, at fyrsvamp – hentet i skoven eller købt hos en blomsterhandler – er noget af det mest pålidelige materiale, man har til hjemmelavede lunter.

Den mere indviklede kemi er imidlertid forbeholdt afsnittet om sprængstoffer. Det giver måske et indtryk af grundigheden, at afsnittet omtaler tolv forskellige slags krudt lige fra almindeligt sortkrudt til de fineste røgsvage krudtarter, og selv på en ting som initialsprængstoffer, der af eksperter regnes for de farligste og vanskeligste eksplosiver at fremstille, gives der opskrifter. En efterskrift tilføjer dog nogle advarende ord om, at man helst skal være kendt med laboratoriearbejde, hvis man vil forsøge sig på

dette felt, også selv om man begynder med småportioner på et par gram. Initialsprængstoffer anvendes som bekendt til at »starte« den egentlige eksplosion, og det er derfor klart, at disse stoffer må være yderst let antændelige. Selv for eksperter er det en farlig sag at arbejde med den slags ting. En af Danmarks dygtigste unge kemikere, dr. Glavind, som hjalp os med en række kemiske problemer, udførte netop en række selvstændige eksperimenter med fremstilling af initialstoffer, og resultatet var, at han nær havde sprængt Biokemisk Institut i luften. Karakteristisk er det også, at »Kogebogen« giver omhyggelig anvisning på, hvordan brandsår behandles!

I det hele taget var det naturligvis ikke meningen med de indgående kemiske forklaringer blot at give grupperne anvisning på storproduktion af sprængstoffer, men nok så meget at give dem et grundlag for anvendelse af færdige sprængstoffer og for forståelse af deres virkning. Men i nødsfald kunne vi altså efter »Kogebogens« opskrifter fremstille sprængstoffer som aerolit, cheddit, nitroglycerin, »Rack a Rock« og hvad de nu alle hedder, foruden initialsprængstoffer som blyacid og knaldkviksølv. En enkelt af opskrifterne var ærligt og redeligt skrevet af efter hærens originalinstruktion, på andre felter lå der altså selvstændige eksperimenter bag, udført af dr. Glavind, og i det hele taget var der anvendt så stor omhu på indsamlingen af dette materiale, at der næppe har været mange fejl i opskrifterne – de var bare lidt besværlige at anvende i et almindeligt køkken.

Forklaringen på, hvordan vi kunne lave blyacid til anvendelse som initialstof, fylder f. eks. et par maskinskrevne foliosider. Enkelte lettilgængelige ting som blandinger af kaliumklorat med henholdsvis pulveriseret harpiks, petroleum og paraffin blev dog prøvet i noget større udstrækning.

Som mål for sprængvirkningen fik vi en skala, der opererede med trotylets virkning som enhed. Når trotyl således sættes til 1,0, regnede vi med en virkningsgrad af sortkrudt på 0,28 –

altså en fjerdedel så kraftigt som trolyet – våd skydebomuld 0,85, aerolit 0,80 og dynamit fra 0,60 til 0,80. Hvis man overhovedet på egen hånd skulle have med disse sprængstoffers anvendelse at gøre, måtte man uvægerligt have en smule indsigt i matematik. Ganske vist så vi selvfølgelig bort fra de helt nøjagtige formler for beregning af sprængstofmængden, men en vis rettesnor måtte vi jo have, og bogen gav os derfor en universalformel, som kunne anvendes ved alle sprængstoffer undtagen krudt (og de senere fremkomne udenlandske sprængstoffer, som ofte var meget kraftigere).

Ved sprængninger under vand måtte der regnes med dobbelt portion, medens vi kunne nøjes med en brøkdel, hvis vi havde tid til at lave et borehul til sprængstoffets anbringelse. Normalt skulle dette ikke være nødvendigt. De allerfleste af de sprængstoffer, bogen handler om, er *brisante* sprængstoffer, som ikke behøver at indkapsles, men slår hårdest, når de anbringes oven på objektet, fordi forbrændingen er så voldsom, at den sammenpressede luft yder større modstand end selv en jernbaneskinne. De sabotører, som kom ind i arbejdet senere hen, kendte overhovedet kun brisante sprængstoffer, og det var også kun ved anvendelsen af dem, vi kunne gennemføre de store aktioner i 1944 og 45 på den måde, det skete. De brisante sprængstoffer kunne vi blot bære ind og tænde, men skulle vi have brugt krudt eller andet ikke-brisant sprængstof, måtte vi først have indkapslet det, de anvendte mængder skulle have været meget større, og aktionerne ville have været meget længere.

På den tid havde vi også sprængblyanter, og med dem var en tidsindstilling jo let at foretage. En sprængblyant er på forhånd mærket, så man kan se, hvor længe det varer, før den går af. Når man har set efter det, har man ikke andet at gøre end at stikke den ene ende af sprængblyanten godt ned i selve den store sprængladning og klemme kraftigt om den frie ende af blyanten.

Der sker så inden i blyanten det, at en syrebeholder knuses, syren æder en fjeder over og derved smækker en slagstift ind på en sprængkapsel. Da »Kogebogen« blev skrevet, måtte opmærksomheden imidlertid navnlig vendes mod mekaniske hjælpemidler på dette område – først og fremmest mod tænding ved hjælp af ure, og bogen giver da også anvisning på hele tre forskellige metoder til urtænding. Et vækkeur kunne således omdannes til tidtændingsmekanisme blot ved pålodning af en lille metalstang på vækkeren og anbringelse af en lille metalplade et eller andet sted på bagsiden af uret. Den ene af ledningerne til et elektrisk batteri forbandtes så med vækkeren, den anden med den lille plade, uret stilledes til at vække på det tidspunkt, man ønskede eksplosionen, og dermed var forarbejdet til ende. Når »vækningen« begyndte, drejede vækkeren rundt, den påloddede stang ramte pladen, og strømmen sluttedes.

En anden form for urtænding var baseret på et lommeur, et almindeligt skoleur med celluloid i stedet for glas. Her loddede man den ene ledning til urets bagklædning og forbandt den anden med en tegnestift, som man trykkede igennem »glaset« og isolerede fra urets metaldele. Når viseren ramte tegnestiften, var strømmen sluttet, og man kunne altså indstille på op til tolv timer, når man pillede den store viser af. Når anordningen skulle bruges, stillede man uret på den ønskede tid, bandt det fast på et lommelampeelement og indskød et glødeelement i strømkredsen – f. eks. en tynd kobbertråd rullet op i en spiral. Rundt om spiralen anbragtes en gazepose med krudt og oven på posen en lunte, et initialstof eller en knaldkviksølvhætte. – Som man ser, lyder det meget simpelt at lave en urtænding, men i virkeligheden var der så mange muligheder for, at den svigtede, at vi trods en del forsøg ikke anvendte urtændinger i større udstrækning. En vanskelighed ved urene var det også, at hele apparatet helst skulle isoleres meget omhyggeligt, f. eks. ved at være anbragt i en dobbelt.kasse – for at det ikke skulle kunne høres.

På automatiske tændinger – altså mekanismer, der ikke virker til en bestemt tid, men når de udsættes for en bestemt påvirkning, giver lærebogen adskillige eksempler. Den simpleste var utvivlsomt en ganske almindelig rottefælde. I stedet for flæsket anbragtes en kapsel initialstof i forbindelse med den egentlige sprængladning. Så snart der blev skubbet til fælden, smækkede den i, og fjederens kraft fik initialstoffet og dermed sprængladningen til at eksplodere. Lidt mere kompliceret var denne anordning: en lille glasampulle med syre anbragtes over en kloratblanding, en slagstift blev spændt fast tæt ved glasampullen, men holdt ude fra den ved en snor. Så snart denne snor blev sparket eller skåret over, fór slagstiften ind og knuste glasampullen, syren flød ned i kloratblandingen, derved tændtes en lunte osv. Glasampuller lavede vi meget simpelt ved at skære et lille køkkentimeglas over på midten, fylde hver halvdel med syre og smelte dem til over et glasblus.

Imellem disse mere simple sabotagemidler findes imidlertid rene helvedesmaskiner som »kasse 36« og »kasse 40«, hvis beskrivelse ville tage flere sider, og hvis fremstilling næsten krævede en faglært elektriker. Det var heller ikke remedier, som fik nogen større betydning for os.

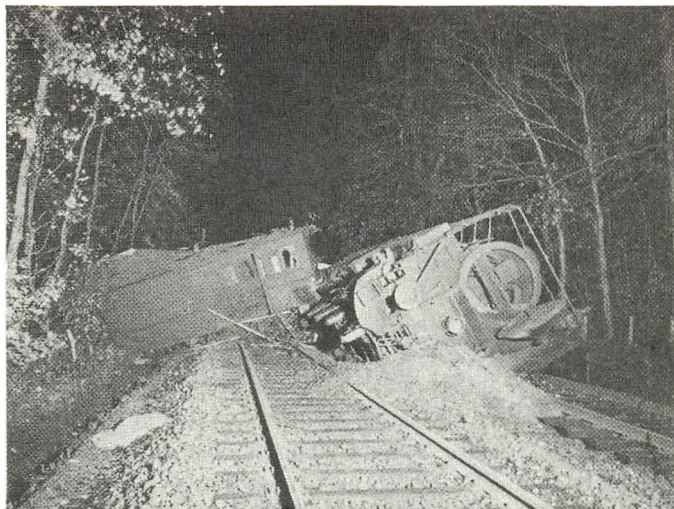
Af langt større betydning var anvisningen på, hvor vi skulle anbringe sprængstoffet eller brandvæsken. Der var meget få af os, som på forhånd vidste noget om trykpunkter i bygninger og broer. Her fik vi anvisninger på, hvordan vi skulle finde disse punkter og dermed forårsage sammenstyrtning og total ødelæggelse uden at anvende overvældende mængder sprængstof. Kunne vi ikke regne os til trykpunkterne, skulle sprængstoffet ikke anbringes midt i bygningen eller på broen, men i et hjørne af bygningen eller ved den ene ende af broen. Her fik vi også besked om ved brandstiftelse at tænde *oven på* bjælker og spær, hvis det var muligt, og samtidig hælde brandvæske ned ad støtter og vægge, her mindedes vi om altid at hælde brandvæske ud i

Den første jernbanesabotage under den tyske besættelse af Danmark: afsporing af et ammunitionstog på en banelinie i Nordsjælland (nov. 42).

stjerneform, så arealet blev så stort som muligt o.s.v., o.s.v. Mange af disse råd lyder som selvfølgeligheder, men erfaringen viser, at man ikke altid tænker lige klart, når man skal til at anlægge en brand eller en sprængning.

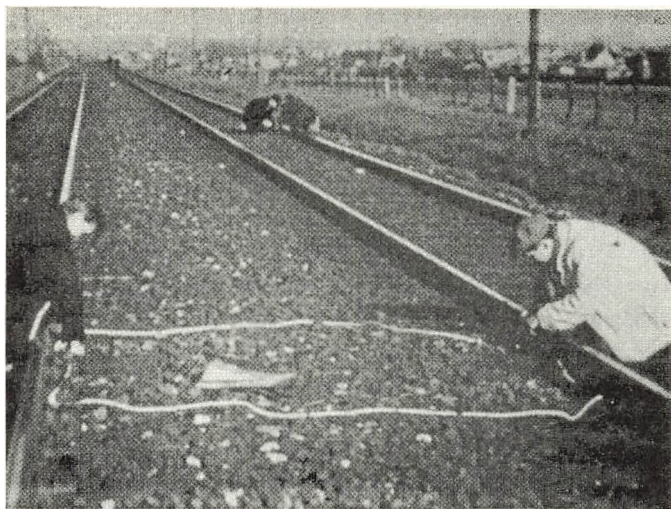
Om jernbanesabotage findes der et væld af stof i bogen. Meget karakteristisk for den tid, hvorunder den blev til, indledes kapitlet om afsporinger – og det er naturligvis denne afdelings hovedafsnit – med at fraråde forsøg på togafsporinger ved anbringelse af bjælker eller lignende ting. »Det er,« siger forfatteren af dette afsnit, »betydningsløst, medmindre man kan anbringe 5–6 hele træer foran toget. Naturligvis *kan* man afspore et tog ved at anbringe genstande tværs over sporet, men det er så lykken, der er bedre end forstanden, idet toget i langt de fleste tilfælde vil smide genstanden til side.« Alene det, at man må advare mod denne form for togattentater, viser forskellen mel-

Endnu et billede fra en af Bopas jernbanesabotager. Hovedparten af Bopas aktioner var dog ikke rettet mod sådanne mål, men mod fabrikker og lign.

lem forholdene dengang og senere, da jernbanesabotagen blev sat i system, og det for enhver sabotør var en selvfølgelig ting, at et jernbaneattentat blev lavet med »plastic« eller et andet kraftigt sprængstof. Da »Kogebogen« blev til, kunne man imidlertid ikke altid regne med at have tilstrækkeligt med sprængstof ved hånden, og størstedelen af afsnittet er derfor helliget afsporinger ved løsning af skinner eller omstilling af sporskifter. Det var noget af en videnskab at lære indretningen af sporskifter, tog- og kørselsreglementer, vagtordninger, skinnedimensioner osv, og dertil kom, at afsporinger f. eks. ved at løsne en skinne er en langt vanskeligere historie end at sprænge linien. Skinnen skulle ganske vist kun løsnes halvt, men det kræver dog, at man løsner 12–14 underlagsplader og en lask, og når det er overstået, er det ikke nogen let sag at tvinge den løsnede ende af en tung skinne så meget ind, at toget ikke kan hoppe over og køre videre.

Det, interessen samlede sig om, var da også *sprængningerne* af banelinier, og på grund af vore daværende sprængstofforsyningers ringe størrelse blev endogså sprængninger med krudt planlagt. Det kræver imidlertid, at der graves en kanal ind under jernbanelegemet, så det blev ganske naturligt de brisante sprængstoffer, som blev taget i anvendelse, når vi overhovedet kunne skaffe dem. Disse stoffer kunne jo blot lægges op ad skinnen uden nogen indkapsling, og »Kogebogen«s opgave på dette felt blev da nærmest at give os planer til tændingsanordninger. Noget af det simpleste var at lægge en af vore specielle knaldhætter på den ene skinne og lade knaldhætten antænde en sprængtråd, der førte hen til en detonator, hvorefter detonatoren fremkaldte hovedeksplosionen. Denne metode havde imidlertid et par skygesider. For det første kunne knaldhætten forholdsvis nemt opdages ved patruljeringen, og for det andet ville ladningen også ryge, blot en trolje eller et enligt lokomotiv kørte over den. En bedre metode var derfor at benytte togets nedtrykning af skinnerne. Banelegemet er jo temmelig elastisk, og hvis man fra siden betragter en skinne, idet et tog kører over den, vil man tydeligt se den bøje sig en smule. Man kunne derfor grave et lille hul lige under skinnen og anbringe tændingsanordningen således, at den kun blev berørt, når skinnen blev presset mere ned, end et enkelt lokomotiv kunne gøre. Problemet var blot, *hvor* meget denne nedpresning egentlig androg. Det skulle jo være temmelig nøjagtigt, og »Kogebogen« måtte opgive at finde en almen løsning på dette problem. Men det var heller ikke nødvendigt. Man gravede blot hullet under skinnen, satte en pind i klemme mellem skinnens underkant og hullets bund, og så snart det første tog var passeret, kunne man måle, hvor meget pinden var trykket ned i jorden og indrette sig derefter. Som tændingsanordning kunne man ganske simpelt bruge et almindeligt elektrisk ringeapparat, hvis trykknop anbragtes i udgravningen under skinnen. Havde man ikke tid eller lejlighed til forsøget med

Sabotageaktion på den sjællandske vestbane mellem København og Roskilde. Sabotørerne arbejder med plastisk sprængstof, som uden store forberedelser kan klaskes på en skinne omtrent som en klump kagedej. Den hvide ledning skal forbinde sprængladningerne, så det øst- og det vestgående spor sprænges samtidig og banestrækningen blokeres totalt.

pinden, kunne man alligevel sikre sig, at ladningen kun blev anvendt mod et tog af passende længde ved at anbringe *to* kontakter på banelinien med en vis afstand. Et lokomotiv alene eller med et par enkelte vogne ville da ikke slutte strømmen, fordi kun én af kontakterne ad gangen blev trykket ned. Men så fine grejer som ringeapparater var ikke nødvendige. En stump gammelt cykeldæk med et par metallameller gjorde samme nytte og kunne lige klaskes ned på skinnen. Dækket isolerede lamellerne fra skinnen, og først når toget kørte over stedet, blev de to lameller trykket mod hinanden, så strømmen sluttedes.

Der er som sagt en væsentlig forskel på den teknik, vi dengang arbejdede med, og den, vi kom ind på hen mod krigens slutning,

men endnu mere udpræget er vist den taktiske forskel. »Kogebogen« udpeger f. eks. udkanten af skovstrækninger som et af de bedste steder for en banesprængning af hensyn til flugtmuligheder og indskærper, at man under observationerne før en aktion må passe nøje på ikke at blive bemærket af beboere, forbipasserende eller togpersonale, og det anbefales meget indstændigt at sørge for et holdbart alibi. Senere hen foretog vi aktioner noget mere åbenlyst. I en bestemt periode lavede vi i løbet af fjorten dage tre aktioner på baneterrænet lige omkring Hellerup Station. Deltagerne i disse aktioner blev til sidst så kendt af de omboende, at folk umiddelbart før den tredje aktion kom hen til gruppens medlemmer, da de var ved at samles, og spurgte dem, om der skulle ske noget den dag. Så ville de nemlig lukke vinduerne op . . . Men det er naturligvis klart, at en så åbenlys fremgangsmåde slet ikke var anvendelig et par år tidligere, da

Sabotageekspllosion på Hellerup station.

befolkningens indstilling i det store og hele var en ganske anden.

Vor lærebog helligede sig imidlertid ikke blot brand- og sprængstofattentater. Nu kender alle nummeret med sukker i cement, men da vi fik samlet bogen, var der adskillige af kammeraterne, for hvem det var en nyhed, at man med et ringe kvantum sukker kunne ødelægge en betydelig mængde cement. Og det var i alt fald rart at vide, hvor *meget* sukker der skulle til. Forholdet er nemlig ikke det, at man bare kan hælde en slump sukker ud i en cementblanding og så regne med, at virkningen bliver større, jo mere sukker der er. For at foretagendet skal lykkes, skal der mellem 0,25 og 0,50 pct. sukker i cementen – altså mindre end et halvt pund sukker til en almindelig sæk cement på 37½ kg. En anden form for sabotage, som lige så nemt kunne udføres af arbejderne på en virksomhed, men krævede lidt større forarbejde og derfor sjældent blev udført, var vandsprængningen. Den foregår på den måde, at man lodder en stump rør til i begge ender efter at have fyldt det med vand. Når man så smider det ind i fyret under en kedel, bliver damptrykket i rørstumpen hurtigt så stort, at det sprænger røret, og er man lidt heldig, kan der anrettes betydelig ravage på den måde.

Opskrifter på præparering af kød, kartofler og grøntsager, så de med sikkerhed bliver fordærvet i løbet af et par dage, hørte også til i »Kogebogen« ligesom opskrifter på stinkvæsker, tåregas og usynligt blæk. De allerfleste af disse opskrifter er tilmed blevet anvendt, selv om deres indflydelse på vore kampmetoder ikke var overvældende. Det afgørende middel i vor kamp var og blev sprængstofattentaterne mod fabrikker og kommunikationsmidler, og i denne kamp voksede vi som sagt fra lærebogen. Om dens betydning for os i den første vanskelige tid kan man imidlertid ikke strides.

I april 1943 fældede en tysk krigsret den første dødsdom i Danmark. Den dømte var en tidligere spaniensfrivillig, Hans Pedersen, en af dem, som var med til at starte de første sabotagegrupper i hovedstaden. Han dømtes for at have anbragt en hjemmelavet bombe i nærheden af et detachment tyske soldater i Bjelkes Allé på Nørrebro og desuden for at have sat ild på et bilreparationsværksted. Sprængningen havde ikke forårsaget skade på personer. Dommen ændredes til livsvarigt tugthus.

8. september 1943 gav tyskerne meddelelse om den første henrettelse for sabotage.

Mænd, som troede, de aldrig skulle dø

Da »Bopa« blev startet af de første kommunistiske sabotører, var den ikke resultatet af nogen udvælgelse, hverken af politisk eller intellektuel art. Men alligevel var det en ganske bestemt slags mennesker, der kom med. Det var naturligvis folk, som var modstandere af nazisterne og anerkendte sabotagen som kampmiddel. Men det var der jo trods alt en del, der gjorde, selv på det ret tidlige tidspunkt. Der krævedes én ting til, nemlig at de turde være med til sabotage. Og det var der dengang ikke ret mange, der turde. Vi har haft adskillige eksempler på, at folk, som dengang med rædsel afviste enhver tanke om at deltage i sabotage, senere er blevet dygtige og modige sabotører.

Der er ingen tvivl om, at der i den danske sabotages barndom krævedes et betydeligt større personligt mod af sabotørerne til de – målt med dødsfarens målestok – ufarlige aktioner, de foretog, end der krævedes af deres senere kammerater, som gang på gang måtte i voldsom ildkamp med modstanderen.

Det kræver jo nemlig altid større mod at være pioner, at gå imod de mange, end at gå med, og det kræver en vis idealistisk eller også en kværlantisk indstilling. Det gælder i det almindelige civile liv, og det gælder for en national modstandsbevægelse som den danske sabotage. Men der var endnu en tredje type mennesker, som af og til forsøgte at komme med. Det var eventyrerne. De nåede sjældent ind i rækkerne, og lykkedes det endelig for dem, blev de temmelig hurtigt isolerede og smidt ud igen. De viste sig nemlig i næsten alle tilfælde at være umulige i vor kamp.

Naturligvis kunne deres motiver til at deltage i kampen i og for sig være ligegyldige – og når de i det hele taget nåede inden

for organisationens rammer, var det som regel også først i arbejdet, de afslørede sig som eventyrere. Det var folk, som kunne lide faren for spændingens skyld. Men også rent teknisk var de ubrugelige. De så ikke kampen som en nødvendig forudsætning for et resultat, de betragtede kampen som selve resultatet. Desuden var de næsten altid meget snakkende og pralende, så de også herved var en fare for deres kammerater. Det var gerne folk, som havde passeret de tredive, rodløse eksistenser af den slags, som i fredstider rejser til Fremmedlegionen. Om de dernede kan blive gode soldater, ved jeg ikke, måske kan den form for militær disciplin gøre dem brugbare. Hos os duede de ikke.

De, som blev dygtige sabotører, var folk af en helt anden type. Efterhånden som det blev lettere at få folk til at lave sabotage, var det dem, vi forsøgte at sortere ud. Først og fremmest spillede alderen en stor rolle. Det var vor erfaring, at folk på 18–20 år ubetinget var de bedste sabotører. Det udelukker naturligvis ikke, at også de ældre kunne gøre en god indsats på dette felt. Men i reglen var de ubrugelige. De havde ikke det mod som de ganske unge, de troede, at hver aktion var deres sidste og gik hver gang ud med en dødsens alvor, som i og for sig var berettiget, men som ikke var heldig for den slags arbejde. Sabotørvirksomhed blev aldrig for dem arbejde på samme måde som for de unge. Det blev ved at være spændende og mystisk, og det holder nerverne ikke til i længden. Desuden kommer der også derved noget krampagtigt og stift i arbejdet, som langt fra virker befrugtende.

For de unge bliver krigshåndværket hurtigt en almindelig pligt – et arbejde, der skal udføres uden store fagter. De store ord bliver latterlige, Alvoren gemmes under et smil. Måske er smilet lidt galgenhumoristisk, men det er dog bedre end den dystre alvor, der langt dårligere skjuler angsten. Når meddelelsen om en kammerats død gives som: »I går blev Peter pløkket,« så viser det ikke en råhed, men en vidunderlig evne til at tilpasse sig kampens vilkår. Når det sker en gang om ugen, at en god kam-

merat bliver slået ihjel, kan ens sjælelige mekanisme ikke holde til, at sorgen hver gang får frit spillerum, så går den i stykker. Man må lære at indkapsle sine følelser, så slagene ikke rammer så hårdt.

For de unge sabotører var det ikke noget, man bevidst tillærte sig. Det var simpelthen en instinktiv tilpasning, som ældre meget sjældent opnår. De unge var åndeligt så smidige, at den unormale livsførelse for dem hurtigt blev »normal«. Det betyder ikke, at man kan bortforklare deres mod som mangel på refleksion. Tværtimod, med deres levende fantasi så de tilfulde faren. Men de forstod samtidig altid at se en chance, og med den unges faste tro på lykken turde de altid tage chancen. Hemmeligheden ved den lange række fantastiske aktioner er i virkeligheden, at man turde udnytte denne fantasi og det mod, der hører til. De samme folk, som gennemførte disse aktioner, kunne også, i en anden situation, have hindret andre i at lave dem. Mange aktioner er blevet planlagt ud fra den opfattelse, at modstanderen simpelthen ikke regnede med, at man turde gennemføre dem på den måde. Det gjaldt f. eks. det store våbenkup på Våbenarsenalet. Gruppelederne fra det første kup var blevet taget af Gestapo, og på grund af nogle optegnelser, de havde på sig, pinte tyskerne dem til at tilstå, at et nyt kup var planlagt, og at det skulle foregå på nøjagtig samme måde som det første. De tyske politifolk regnede så med, at når de kendte planen, ville vi ikke være så »dumme« at bringe den til udførelse, og det regnede vi også med – at de regnede med. Og så blev kuppet gennemført med held. Resultatet var flere tons rekylgeværer og andet våbenmateriel.

I begyndelsen blev der ikke stillet stort andre krav til sabotørerne, end at de skulle være modige. De skulle, som vi udtrykte det, have den indstilling, at de aldrig skulle dø. Men efterhånden som kampen blev vanskeligere og opgaverne større, blev der stillet større krav til sabotørerne. Det var ikke længere nok, at le-

derne gik i spidsen om aftenen, når man sneg sig ud til en fabrik for at kravle igennem et vindue. Der blev stillet krav om virkelig lederevne, om organisationstalent og evne til at føre sine folk. For at holde sammen på en større sabotagegruppe, der virkelig skulle bestille noget, krævedes en ikke ringe psykologisk forståelse.

I den form for guerillakrig, vi førte, var der brug for hver enkelt mands medvirken også mellem slagene. Der var brug for hver enkelt mands initiativ og fantasi – hos os var hvert medlem officer. I den regulære krig har officererne til opretholdelse af disciplinen straffemidler, og desuden støttes deres autoritet af gradsbetegnelser, traditioner osv. I en frivillig »hær« som vor, hvor »soldaterne« til enhver tid kunne gå deres vej, uden at der skete dem noget for det, var det udelukkende ledernes personlige egenskaber, der var afgørende for disciplinen – naturligvis i forbindelse med de enkelte gruppemedlemmers kvalitet. Gang på gang var man udsat for, at folkene simpelthen afsatte deres gruppeleder og valgte en ny. Et godt tillidsforhold mellem folk og ledere var absolut nødvendigt for at nå de gode resultater. Det var ledernes opgave at etablere et sådant forhold, og det krævede stor tålmodighed og meget arbejde. De måtte træde til med råd og dåd, når der var vrøvl med familien, de måtte bilægge eventuelle ægteskabelige stridigheder, som kunne opstå på grund af mandens arbejde, og de måtte være et omvandrende socialkontor, der skaffede tøj, penge og cigaretter foruden spisesteder, logis og rekreationsophold.

En rigtig leder var imidlertid en, kammeraterne ikke blot henvendte sig til med deres personlige anliggender, og når de tilfældigvis løb på en eller anden opdagelse, men som de anstrengte sig for at finde nye fiduser til. Det gav meget arbejde, og der blev kørt mange hundrede kilometer efter »kolde fiduser«. En havde hørt om en mand i Kastrup, der lå inde med tysk sprængstof, og en anden havde talt med en vis mand i Ordrup, som

kunne skaffe planer over vagtordningen på Torotor. Alt skulle forsøges for at bevare og udbygge den tillid, som var så tvungende nødvendig for ikke at lamme den enkeltes initiativ. Det var af alle den slags små oplysninger, de store planer blev bygget op.

Denne medvirken af alle medlemmer var nødvendig for at få resultater, men den var samtidig også af stor betydning for disciplinen. Man mærkede tydeligt i de perioder, hvor Frihedsrådet havde givet ordre til at standse sabotagen, hvor vanskeligt det var at opretholde en god disciplin. Man måtte ligefrem finde nogle »uproduktive« opgaver for at holde folkene i sving, så de hele tiden havde opfattelsen af at gøre nyttigt arbejde.

Den samme erfaring har vel mange militærfolk gjort med deres soldater. Det er jo ikke noget sjældent fænomen, at soldaterne nærer ringe interesse for militærtjeneste i fredstid. Og mon ikke også interessen kunne stimuleres, dersom man fremkaldte et mere personligt forhold mellem soldaterne og opgaverne, de stilles overfor. For eksempel kunne man kritisere øvelser rent sagligt. Vi har med stort held ladet vore folk samles efter en større aktion og ladet dem kritisere gennemførelsen af den. Det har dels skærpet interessen for arbejdet og dels lært den enkelte at drage erfaring af andres fejl. Den kammerat, som måske kun havde en kedelig tjans med at stå vagt i en dækningsgruppe langt fra aktionsstedet, fik på denne måde overblik over hele aktionen og følte sig ganske anderledes med, end hvis han kun kendte sin egen stilling i planen.

... Som et udtryk for partiernes officielle anti-sabotageholdning kan nævnes, at det konservative partis ledelse midt i maj (43) udsendte en tilkendegivelse, hvori det udtaltes, at man advarede KU imod forbindelse med sabotørkredse, idet blot mistanken om en sådan forbindelse ville være tilstrækkeligt grundlag for øjeblikkelig eksklusion ...

(Harald R. Martinsen i »Kampen for Danmark«)

Vort første dagangreb

Så sent som i efteråret 1943 måtte vi endnu lide under vor kommunistiske oprindelse. Vi manglede i høj grad sprængstof. Vi måtte ligge og spille vor tid med alle mulige hundekunster for at få fat i noget »stof« til vore aktioner.

Vi løb fra Herodes til Pilatus og måtte tage megen unødvendig risiko for at skabe forudsætning for, at vi overhovedet kunne tænke på at lave en aktion. Vi var nødt til at prøve enhver fidus, selv om den var nok så farlig.

I denne periode fik jeg ad mange mærkelige veje forbindelse med nogle unge fyre, som påstod, at de havde mulighed for at skaffe sprængstof. I ugevis mødtes jeg med dem forskellige steder i byen, og hver gang lovede de, at næste gang ville de have stoffet med. Det var ganske tydeligt, at de frygtede, jeg skulle gennemføre verdensrevolutionen, hvis de overlod mig 10 kg sprængstof.

Men endelig efter mange drøftelser og højtidelige løfter fik vi en slags overenskomst. Den gik ud på, at jeg skulle lede en af deres aktioner, så skulle vi til gengæld få stof til en af vore aktioner, hvor de skulle have lov at være dækningsgruppe.

Jeg havde hele tiden kun forhandlet med et par unge mænd. De optrådte som repræsentanter for deres chef og omtalte ham som sprængningsekspert. Vi skulle nu sammen lave en aktion mod de store kølehuse: »Cold Stores« på Islands Brygge. Jeg skulle tilrettelægge og lede aktionen, og så skulle sprængningseksperter foretage selve sprængningen.

Den aften, vi skulle lave aktionen, sad jeg sammen med to af mine kammerater, som skulle med, nede i en lille kælderbevært-

ning i havnen. Vi drak en bajer, mens vi diskuterede planen. Til den aftalte tid kom sprængningseksperter, det var en yngre dansk officer. Det var tydeligt, at han var meget nervøs. Da han så bajerflaskerne på bordet, spurgte han, om vi fik os en lille en, inden vi skulle ud. Han troede, vi drak os mod til . . .

Kort tid efter kom den ambulance, vi skulle bruge til aktionen. På vejen ud til Islands Brygge spurgte sprængningseksperter, om det var nødvendigt, at han gik med ind. Det var det ikke, så han ventede ude i bilen, der holdt et stykke borte, til vi kom tilbage. Jeg gik ind med et par af mine kammerater – den ene af dem begik senere selvmord, efter at han var blevet såret under en Gestapo-razzia. – Aktionen var fuldstændig ufarlig. Bomberne sprang først, da vi nåede ind til Langebro.

Vi skulle så til gengæld have 30 kg stof til en aktion, vi havde planlagt. Det var den hidtil største anlagte aktion, og vi skulle for første gang prøve at angribe ved højlys dag. Denne gang gjaldt det den store transformator ved Lygten på Nørrebro, der leverede strøm til fire hundrede fabrikker.

Vi havde aldrig før brugt så stor en ladning, så vi havde ingen erfaring for, hvor stor virkningen ville blive. For alle tilfældes skyld måtte vi træffe forholdsregler til at evakuere hele området omkring transformatoren inden sprængningen. Det gjaldt både beboelseshuse, en nybygning og Slangerupbanen.

Angrebet skulle åbnes en eftermiddag kl. 15,00. Nogle minutter før tog dækningsgrupperne opstilling. Lygten blev afspærret på begge sider af transformatoren. Slangerupbanen blev besat, ved Nørrebrogade blev der placeret folk både ved højbanen og ved Nordre Fasanvej. Dækningsfolkene havde ordre til at standse enhver politiudrykning – tysk eller dansk – med håndgranater og pistoler – på det tidspunkt havde vi endnu ikke maskinpistoler og sværere våben. Den almindelige trafik skulle derimod have lov uhindret at passere, for ikke at skabe unødvendigt opløb og sammenstimlen.

På slaget 15,00 kom de to aktionsgrupper. Den første, der var på fire mand, gik straks over til transformatoren. Vagtmandskabet, der bestod af en politibetjent og nogle C. B.'er, blev holdt op gennem gitterlågen, som de blev tvunget til at låse op. Derefter rykkede anden aktionsgruppe frem, de medbragte pakkerne med sprængstof. Alt var gået planmæssigt, kun ganske få forbipasserende havde bemærket, hvad der foregik. De blev af dækningsfolkene diskret opfordret til ikke at stå stille, men forføje sig bort. Også et par politibetjente havde vist sagen deres interesse, de blev afvæbnet og ført om bag indhegningen, hvor også vagtmandskabet blev holdt under bevogtning.

Men så skete det første uheld. En ivrig funktionær havde smækket en ståldør, der førte til transformatorens ædlere dele, i lås, og under forsøg på at brække døren op, var der en af folkene, som skød sig selv i hånden. I en fart blev han transporteret ud og kørt bort i en taxa. Men forbipasserende trafikanter begyndte nu i højere grad at interessere sig for, hvad det var, der foregik. Det betød, at det blev mere og mere vanskeligt for dækningsgrupperne at have overblik over aktionsområdet.

Sprængningsfolkene arbejdede febrilsk på at få ståldøren op, men måtte til sidst opgive at brække den op med værktøj. I stedet blev en »skildpadde« påmonteret låsen. En »skildpadde« er en magnetisk bombe, som er beregnet til skibe, den klæber sig fast til jern ved hjælp af indbyggede magneter.

Da den eksploderede, styrtede de folk, der havde forsamlet sig på pladsen foran transformatoren, til alle sider. Men da de opdagede, at det kun var et forspil til den egentlige sabotage, kom de hurtigt tilbage, og nu begyndte tilskuerne rigtig at strømme til. Aktionen havde nu varet i knapt en halv times tid, og der havde efterhånden samlet sig omkring et tusinde mennesker på pladsen. Trafikken truede gang på gang med at bryde sammen, kun dækningsfolkenes indgriben som trafikbetjente forhindrede, at det hele blev kaos.

Pludselig lød fra Nørrebrogade det kendte udrykningssignal fra en af politiets udrykningsvogne. Publikum trykkede sig sammen op ad husene, og folkene fra dækningsgrupperne tog deres håndgranater frem og gjorde dem klar til kast. Kun sprængningsfolkene mærkede gudskelov intet. De arbejdede videre i bygningen med at montere bomberne, i en tæt tåge af kalkstøv efter »skildpadden«s eksplosion.

Ude på pladsen var der åndeløs tavshed, folkene med håndgranater havde søgt dækning det første det bedste sted. Da udrykningsbilen drejede omkring hjørnet, kunne man bogstaveligt talt mærke, hvordan der gik et sus af lettelse gennem forsamlingen, det var en ambulance, og den fik lov til uhindret at passere.

Men i den forvirring, der opstod, skete det andet uheld. En politibetjent, der kom kørende på cykel, var sluppet igennem afspærringen, og inden det blev opdaget, havde han trukket sin pistol og begyndte at fyre løs. En mand tumlede om ramt af et skud, men i samme øjeblik havde dækningsfolkene kastet sig ned og lagt an. Betjenten væltede forover med cyklen ramt af flere skud. Både han og vor kammerat blev bragt i sikkerhed – ingen af dem var dødeligt såret.

Da aktionen havde varet i næsten tre kvarter, blev ordren: Klar til sprængning! givet. Slangrupbanen og de omliggende huse blev evakueret. De politibetjente og C. B.ere, som efterhånden var blevet »interneret«, blev sendt ud på gaden med store skilte om halsen, hvorpå der blev givet publikum advarsel mod at nærme sig transformatoren, da det var forbundet med livsfare.

Så kom sprængningsfolkene ud fra huset, og råbet: Sprængningen antændt! lød fra mand til mand. I den panik, der herved opstod, forsvandt vi i mængden, som rædselsslagen styrtede bort.

Ødelæggelsen ved eksplosionen var ikke så voldsom, som vi havde ventet. Vi havde troet, at huset ville styrte sammen, men det skete ikke. De svære betonforede mure holdt til trykket, men

indholdet blev ødelagt. Med ét slag standsede al strømtilførsel til Nørrebro, i fabrikkerne standsede maskinerne og lyset gik ud, og på gaden stoppede al sporvognstrafik.

Det var vort første dagangreb, men med de erfaringer, vi her havde gjort, lagde vi mere og mere vort arbejde an på udelukkende at foregå om dagen. Den størrelse, opgaverne efterhånden havde fået, krævede for det første et ret betydeligt antal mænd, men også mere komplicerede planer. Det var derfor umuligt om natten at koordinere alle bevægelser, eller i hvert fald meget vanskeligere end om dagen. Vi var nok nødt til på denne måde at løbe en større risiko, men resultatet blev også betydeligt bedre.

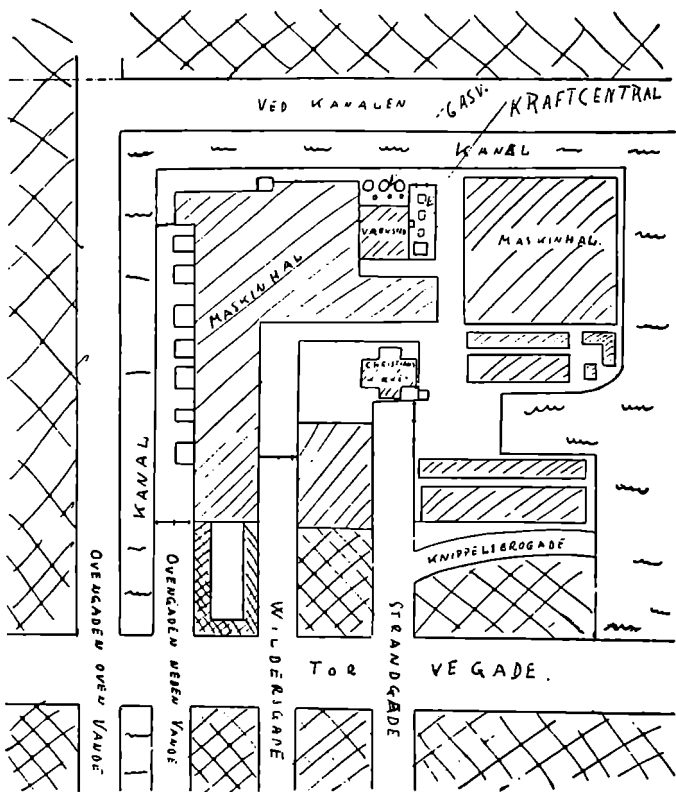
Tyske soldater kontrollerer en af Bopas lastbiler – uden ved denne lejlighed at finde noget mistænkeligt.

7 dræbte, 25 hårdt sårede, 50 lettere sårede.
500 familier må evakueres.
3400 personer stod uden tag over hovedet.
Flere dræbte under ruinerne?
Engelsk maskine skudt ned ved Holbæk.
2 engelske flyvere fundet som lig.
32 bomber à 225 kilo.

*(Avisoverskrifter efter det engelske
bombeangreb på B & W)*

Luftangreb eller sabotage

Det er næsten for lidt at kalde Burmeister & Wain et særligt kapitel i den danske sabotages historie. Der kunne for den sags skyld skrives en hel bog om aktioner mod B & W. En gang var der anbragt en stor og pæn bombe ovenpå en kostbar og vigtig maskine, som utvivlsomt var blevet totalt ødelagt ved eksplosionen – hvis bomben var eksploderet. Den valgte at brænde stille og langsomt og lavede en fæl sort plet på den velpudsede maskine. Ellers skete der intet. En anden gang gik en af vore grupper i over en time og bankede på en større leverance af cylindre til flyvemotorer. Det var ikke engang nødvendigt at bruge sprængstof. Blot nogle hammerslag var nok til at cylindrene revnede eller fik et par skår, og da vore folk gik deres vej, var ikke én af disse cylindre – som repræsenterede flere måneders arbejde – værd at bruge til andet end omsmelting. På Refshaleøen sænkede tre mand en eftermiddag to skibe på tilsammen 12.000 tons. Havde det været engelske skibe, og havde de brugt en u-båd, kunne de have ventet jernkorset – nu var det kun et led i en række aktioner – ikke engang et led, som vakte særlig opmærksomhed. Burwain er blevet saboteret, Strandgade-værftet flere gange. Ved én aktion knustes nogle ruder, ved en anden lammedes virksomheden i måneder. Kun én ting kan man sige generelt om alle disse aktioner, hvad enten de gik godt eller skidt: de viste, at vi på B & W i så høj grad som på nogen arbejdsplads kunne regne med arbejdernes aktive eller passive medvirkning, og ingen er i højere grad end vi klar over betydningen deraf.

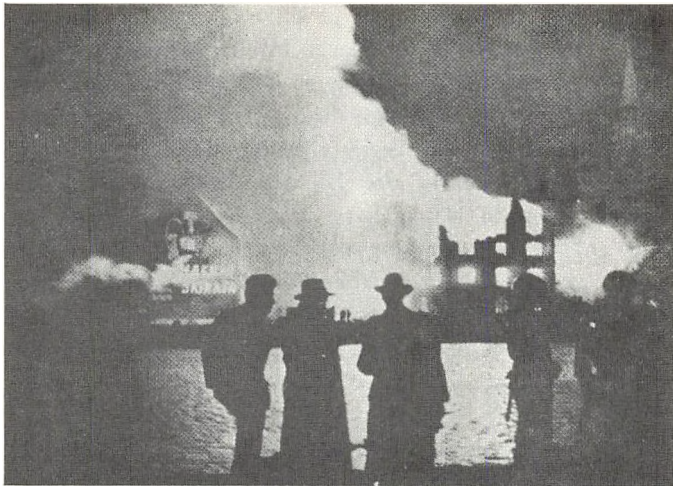

Kortskitse til aktionen med B & W's kraftcentral. (Den ligger ud mod kanalen øverst).

Når vi blandt de mange aktioner mod B & W vælger at beskrive sprængningen af kraftcentralen i december 1943, skyldes det først og fremmest, at den var rettet mod samme mål som englændernes bombeangreb i januar samme år. Vi synes, at en sammenligning mellem sabotageaktionen og bombeangrebet er et bevis på, hvor meget billigere sabotagen trods alt var for det danske samfund.

Oprindeligt var det planlagt, at aktionen skulle ske samtidig med en aktion mod Riffelsyndikatet. Parolen »Så meget som muligt samme dag og tid« havde endnu ikke mistet sin kraft, og vi mente, at hvis vi kunne knalde disse to store virksomheder samtidig, ville det have en mægtig virkning – ikke mindst propagandamæssigt. Aktionen mod B & W's kraftcentral skulle udføres af fem mand, hvoraf de to var lærlinge på virksomheden. De to sørgede på forhånd for at skaffe sprængstoffet ind gennem vagten. Vi regnede med at skulle bruge 75 kg – dels trotyl og dels engelsk sprængstof. Det blev smuglet ind i portioner på 8 kg om dagen. Vi havde lavet et paphylster, hvori vi kunne anbringe dette kvantum, uden at pakken blev større eller tykkere, end at den kunne ligge ubemærket i en mappe. De to mænd, som havde legal adgang til værftet, tog så blot paphylstret med ind om morgenen og tømte det i løbet af dagen i et gemmested i garderoben.

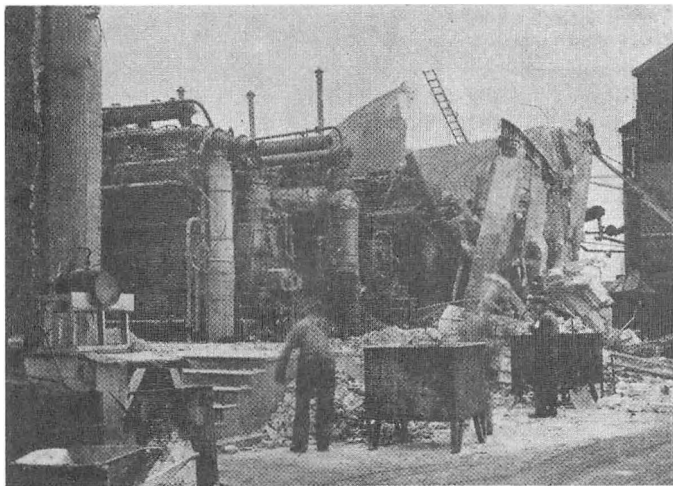
Foruden de fem mand på aktionsholdet skulle en dækningsgruppe deltage i aktionen. Den blev posteret lige over for kraftcentralen på den anden side kanalen. Det var nemlig klart – hvad man vist nemt kan se af skitsen – at dersom aktionen gik i fisk, kunne tilbagetogsvejen ud til Torvegade meget nemt blive ufarbar. Dækningsgruppen skulle derfor holde en båd klar, så de fem mand havde en chance for at slippe bort over kanalen. Dækningsgruppen gik naturligvis i stilling noget før de andre fem skulle påbegynde deres job, og medens dækningsfolkene gik og kiggede på bådene, var to af dem så uheldige at falde i vandet. De blev halet op i god behold, men vandgangen havde forvoldt så meget postyr, at vagterne på B & W var blevet interesserede. Det var jo ikke almindeligt, at unge mænd gik rundt på det øde sted en kold og mørk vinteraften, så vagterne tog de sikkerhedsforanstaltninger, der kunne tages. Aktionsgruppen skulle netop til at gå ind på værftet, da hele denne ballade begyndte. De to, der havde legal adgang til området, blev sendt ud som

Luftangrebet mod B & W voldte store ødelæggelser og tab af mange menneskeliv . . .

spioner og konstaterede hurtigt, at der var et eller andet unormalt på færde. Lederen valgte så at afblæse aktionen. Han glemte blot at advisere dækningsgruppen derom, og den holdt trofast stillingen i halvanden time – også de to mand, som havde været en tur i havnen. De var ikke særlig blide i udtrykkene, da de hørte, at strabadserne egentlig kunne være undgået. Ved skæbnens tilskikkelse var aktionen mod syndikatet også blevet afblæst, og vi opgav nu at udføre de to foretagender samtidig, navnlig fordi B & W-aktionen skulle udføres så hurtigt som overhovedet muligt. De 75 kg sprængstof i garderoben var efterhånden begyndt at vække opmærksomhed.

Et par dage efter det mislykkede forsøg gik de fem mand til sagen igen. Alle havde arbejdstøj på. Da de alle fem var kommet godt igennem porten ud mod Ovengaden neden Vandet, gik de to lærlinge videre ind på området og lukkede lidt efter de tre andre ind gennem en port, som ellers ikke blev benyttet. De tre

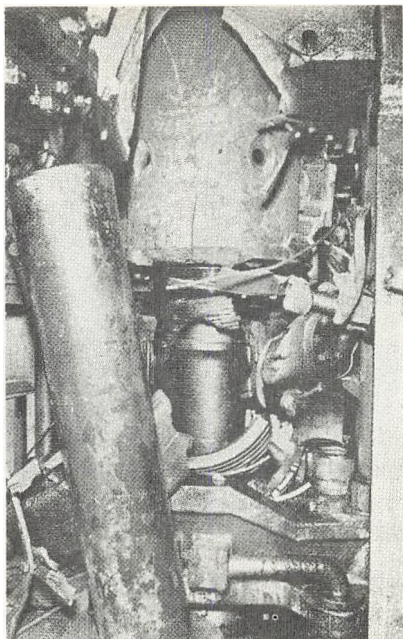
– sabotageaktionen mod B&W's kraftcentral var langt mere effektiv – og krævede ingen ofre.

gemte sig derefter under en maskine nede i nærheden af kraftcentralen, medens de to andre hentede sprængstoffet i en kurv. Det vanskeligste bestod i at komme ind i kraftcentralen, der var beskyttet med dobbelte døre og elektriske alarmhegn både udenfor og indvendig. Efter planen skulle et vindue stå åbent, men netop den aften var alle vinduer lukkede. De fem mand spekulerede anstrengt. Foreløbig holdt de personalet på gasværket op. Det gik let nok, men det var jo ikke gasværket, som skulle sprænges, og efterhånden kom der flere og flere arbejdere ind i gasværket. Snart var 17–18 mand holdt op, og der var jo grænser for, hvor længe den situation var holdbar midt i en virksomhed med mange hundrede arbejdere og en stor styrke bevæbnede vagter. Vore folk havde kun en enkelt maskinpistol og ellers pistoler.

Som minutterne gik, så det mere og mere ud til, at planen på ny ville gå i fisk – da pludselig et vindue i kraftcentralen blev

Detailbillede fra kraftcentralen efter sabotagen.

Disse sønderrevne dele består af så svært gods, at billedet i naturlig størrelse ville fylde ca. 1 meter gange 1,50 meter.

åbnet. Folkene derinde havde åbenbart fået det for varmt. Vagten i gasværket blev overladt en enkelt af de fem sabotører. De andre fik rejst en stige, og tre mand kravlede ind gennem vinduet. Det var så heldigt, at manden, som indefra havde åbnet vinduet, havde ladet stigen stå, så de tre mand slap let over de indvendige alarmledninger. Kraftcentralens personale blev dårligt klar over, hvor de kom fra, før de havde åbnet døren for den fjerde kammerat og var i færd med at bære sprængstoffet ind. Maskinmesteren var så bevæget, at han var ved at græde. Han kunne vist godt forstå og billige sabotage, men at den skulle gå ud over de dejlige dieselmotorer, han nu havde plejet og passet i årevis, var for meget for ham...

Vore folk gav sig god tid til udlægningen af bomber. Hver af de fire dieselmotorer var på højde med et to-etagers hus, og arbejderne i værkstedet ved siden af kunne gennem vinduerne tydeligt se sabotørerne arbejde med forberedelserne til sprængningen. Det viste sig senere, at de troede det var elektrikere. Detonerende lunte, cordtex-tråde, ligner jo skuffende elektriske ledninger. Ialt blev der lagt elleve bomber, forbundet med cordtex og forsynet med en tre minutters lunte. Det tog tyve minutter. Imedens havde arbejderne i gasværket og personalet fra kraftstationen fået instrukser om, hvor de skulle løbe hen og advare deres kolleger, når luntten blev tændt. Så snart det var sket, fór vore folk ud, smækkede døren i lås, og sammen med arbejderne styrtede de op gennem værftet, medens de råbte ind i værkstederne, at der ville ske en eksplosion. Alle nåede bort. I øvrigt skete der ikke væsentlig skade andre steder end i kraftcentralen. Her flækkede de elleve bomber cylindrene fra øverst til nederst og lammede kraftcentralen for måneder.

Slukningsarbejde efter en B & W-sabotage.

... denne vej er blevet undermineret af Christmas Møllers agitation i radioen i forbindelse med den koalition af kommunister og chauvinister, der ansvarsløst og skjult har søgt at mistænkeliggøre samarbejdets mål og midler og at fremkalde en anden mentalitet i dele af befolkningen. Men de har tilsigtet at fremkalde sabotage og uro i befolkningen og på arbejdspladserne, netop fordi de vidste, at forholdene under besættelsen ikke kunne bære denne belastning. De har foregøjet dem, der hørte på deres tale, luftspejlinger og drømmesyn, der ikke stod til troende. Derfor er ansvaret deres for den situation, som nu er opstået . . .

*(Rundskrivelse fra Socialdemokratisk Forbund
den 2. september 1943)*

Tre gange syndikatet

Riffelsyndikatet var alle sabotørers store drøm. Med sin masseproduktion af automatiske våben stod det i den almindelige bevidsthed som det mest oplagte eksempel på en krigsindustri. Den propagandamæssige virkning af en vellykket aktion og den skade, man derved kunne tilføje tyskerne, var indlysende, og dertil kom som en ekstra tillokkelse for den danske modstandsbevægelses folk, at en sådan aktion måtte kunne give en del våben, hvis man var i stand til helt at sikre sig herredømmet over virksomheden i et kort tidsrum. Denne angrebsform var nu også langt den vanskeligste, og ved de to første aktioner så vi derfor bort fra »bytte« og tilstræbte kun ødelæggelse af virksomheden og standsning af driften.

I alt foretog Bopa tre aktioner mod syndikatet. Den første fandt sted allerede i foråret 1943, og med de hjælpemidler, sabotagegrupperne dengang rådede over, kunne det kun blive forholdsvis ringe skade, man forvoldte. Det lykkedes ved nogle arbejderes hjælp at smugle 4 kg sprængstof ind på virksomheden. Selve aktionen blev derefter gennemført af en enkelt mand, som gik gennem personalekontrollen på et falsk nummer.

Næste gang, vi sprængte syndikatet, krævede det betydeligt mere arbejde, men det gav også større resultat. Endnu på dette tidspunkt anså vi det ikke for muligt at trænge ind på fabrikken og selv placere bomberne. Vagtordningen var måske landets bedste, og vore erfaringer og teknik var ikke så udviklet, at vi turde binde an med opgaven på sædvanlig vis. Den eneste metode var at lade arbejdere bære sprængstoffet ind og sprænge det med

tidsindstilling. Et par af vore egne folk arbejdede imidlertid på fabrikken, så det skulle være muligt endnu en gang at få smuglet stoffet ind på denne måde. Vi fik med stort besvær fremskaffet 75 kg trotyl i pulverform. Det var dengang en meget stor portion, som det kostede os endeløse diskussioner og forhandlinger at bringe til veje. Senere, da der kom system i leveringerne af sprængstof, havde vi aldrig den slags besværligheder, men lå altid med et par hundrede til et par tusinde kilogram sprængstof i depot – hvilket i øvrigt også var nødvendigt, da en aktion mange gange skulle laves næsten før vi fik ordren.

Vi blev enige med arbejderne om, at den bedste fremgangsmåde ved indsmuglingen var at lade sprængstoffet sy ind i en slags »redningsbælter«, som kunne bæres under tøjet. Arbejderens risiko var meget stor, men det var den bedste metode, vi kunne finde. Tasker, madæsker og lignende blev altid nøje undersøgt, så det var umuligt at bære stoffet ind i pakker. Men arbejderne kunne også risikere at blive kropsvisiteret, og hvis det tilfældigvis skete med en af sprængstofmændene, var ikke alene han fortabt, men de andre løb den største fare for at blive taget ved en gennemgribende undersøgelse af virksomheden. Endelig ville planen naturligvis være ødelagt langt frem i tiden.

Da vi var så langt fremme med forberedelserne, at vi skulle til at bære ind, var planen nær blevet væltet af andre sabotører, som havde fået samme idé. De ville dog kun lade en enkelt mand bære 10 kg sprængstof ind. Rent tilfældigt kom vi under vejr med denne plan og fik i en fart fat i gruppens medlemmer. Det var indlysende, at vor aktion så afgjort ville ødelægge fabrikken mest, vi havde 75 kg sprængstof mod deres 10, og vi ville derfor have dem til at afstå fra deres forehavende. Det var de meget utilbøjelige til. Der rådede jo, trods det ellers gode samarbejde, en vis kappestrid om, hvem der kunne få de bedste resultater. Til sidst måtte vi gribe til en nødløgn. Vi fortalte dem, at vi

allerede havde båret halvdelen af vort sprængstof ind, og at det ville betyde en katastrofe, hvis de gennemførte deres plan.

Da de havde lovet at lade være med at foretage sig noget den første uge, gik vi i gang med at få stoffet båret ind. Det tog tre dage, og vi havde fem mand i gang. Der var døgndrift på fabrikken og vore folk arbejdede på forskellige hold, så vi udleverede stof næsten tre døgn i træk. Inden folkene gik på arbejde, kom de op til os i en lejlighed på Amager og blev »klædt på«, men da hver transport kun kunne være på 4–5 kg, var det nødvendigt at nogle af dem bar ind to gange på samme skift. Det foregik på den måde, at de i frokostpausen kom ud til os, og på en trappegang fik de så en ny »redningsvest« på.

En gang var det lige ved at gå galt. En af »redningsvestene« var gået op i syningen og den pågældende arbejder opdagede det først, da hans kolleger inde på fabrikken hånende råbte: »Se ham der! Han er stoppet ud med savsmuld!« Det gule trotylpulver var løbet ud og lå i en stribe efter ham gennem hele fabrikken. Men arbejderen bevarede sin koldblodighed og slettede diskret sporene af uheldet ud.

Midt i december var de 75 kg båret ind, og det hele blev nu samlet sammen et sted, hvor det kun ved nøjere eftersyn kunne opdages. Som tænding skulle bruges tidsblyanter, der var indstillet på at tænde en halv time efter at de var monteret. Vi aftalte et nøjagtigt tidspunkt for monteringen og stillede vore ure, så de gik ens. Det var nemlig meningen, at vi, når bomberne var klar, udefra skulle ringe ind til fabrikken for at alarmere, så alle kunne komme ud, inden sprængningen skete.

Præcis fem minutter efter det tidspunkt, vi havde aftalt for monteringen, ringede vi. Det var fem spændende minutter for kammeraterne inde på fabrikken. Hvis vi ved et eller andet uheld ikke fik ringet, måtte de røbe sig eller springe i luften med fabrikken. Vi ringede fra tre forskellige steder ind til tre forskellige mennesker på syndikatet. Foruden til to kontorer rin-

gede vi til arbejdernes tillidsmand, da vi ikke stolede på de to andre opringninger. Det viste sig at være en nødvendig sikkerhedsforanstaltning. De to funktionærer opfattede åbenbart det hele som en grov spøg. Men tillidsmanden ville ikke lade sine kammerater løbe nogen risiko, så han forlangte fabrikken rømmet. Få minutter efter, at det var sket, sprang den store hovedbygning i luften, og der udbrød en voldsom brand. På taget var anbragt en tysk luftværnskanon. Både den og dens mandskab røg flere meter op i luften for derefter at forsvinde i flammehavet...

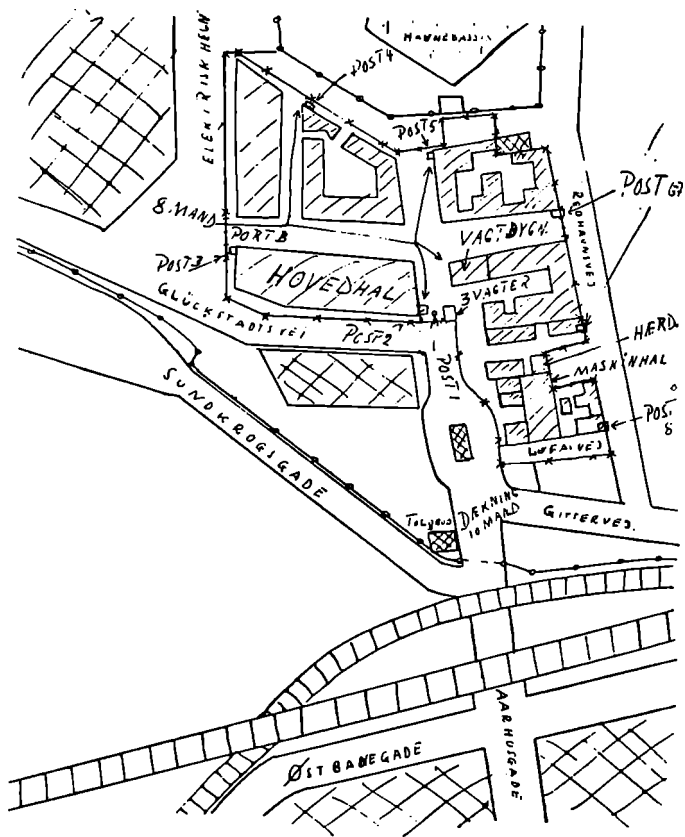
Endelig gennemførtes den 22. juni 1944 den aktion, som lagde syndikatets centrale dele i grus og medførte, at fabrikken ikke mere under krigen kom rigtig i gang. På dette tidspunkt var vagten og sikkerhedsforanstaltningerne skærpet betydeligt, både på grund af de tidligere attentater og i forbindelse med den almindelige opblussen af sabotagen. Der var nu ansat 60–70 danske vagter på virksomheden. De var bevæbnet med maskinpistoler og indøvet så omhyggeligt, at tyskerne betegnede vagtordningen på syndikatet som et mønster for et sabotage-system. Syndikatets store terræn i Frihavnen var omgivet af et højt ståltrådshegn og langs hegnet var opsat strømførende ledninger, som stod i forbindelse med alarmklokker i vagtlokalet. Vagterne arbejdede på skift i tre hold, så der altid var over tyve til stede. De var dels posteret langs området yderkanter, dels anbragt i den centralt beliggende vagtbygning. Ved indkørslen til området og langs dets yderkanter var opført små bunkers, hvorfra det var meningen, at mandskabet skulle afværge et eventuelt stormforsøg. Direkte telefonledninger for tilkaldelse af tysk hjælp fandtes naturligvis også, og endelig var det en ekstra vanskelighed, at virksomheden lå inde i Frihavnen, hvis område ret nemt kunne afspærres.

Vi havde længe overvejet forskellige planer, mens vi arbej-

dede med andre projekter, men omtrent samtidig med angrebet på Globus fik vi forbindelse med en af vagtmændene på syndikatet. Han var anbefalet af en anden af vore forbindelser, en mand på Hærens Våbenarsenal. Desuden viste det sig, at vagten fra syndikatet var medlem af en militsgruppe, hvad der naturligvis kun yderligere styrkede vor tiltro til ham. Hans gruppe havde også spekuleret på en aktion mod syndikatet – først og fremmest for at få våben – men havde ikke ment at kunne gennemføre den og var derfor aldrig kommet ud over planlæggelsens stadium. Nu kom gruppen med ind i forhandlingerne, og vi traf den aftale, at den skulle være med og have sin del af de våben, vi ventede at få fingre i, men ellers ikke deltage aktivt i selve angrebet eller sprængningsarbejdet.

Vi kom endvidere i forbindelse med endnu to vagter fra syndikatet, som også var villige til at medvirke. De skaffede os tegninger over de enkelte bygninger og hele området ganske simpelt ved at fjerne de kortskitser, som var sat op rundt om i komplekset af hensyn til luftværnet, og ved hjælp af dem udarbejdede vi i fællesskab en plan.

I alt godt en snes mand skulle med foruden militsfolkene. Det hele skulle gå overordentlig ekspres. Vi havde kun en ugestid til hele forberedelsesarbejdet, thi kort tid efter skulle hele vagtordningen laves om, og så var det ikke nemt at vide, om »vore« vagter blev placeret så gunstigt som hidtil, og måske ville hele planen ryge i lyset. Det gik imidlertid meget hurtigt med at få godkendelse af aktionen og med at skaffe sprængstof, så to dage før aktionsdagen kunne vi forelægge samtlige deltagere en detaljeret plan for hver enkelt mands bevægelser næsten skridt for skridt. Vi havde ikke engang tid til at vente, til et af vore normale samlingssteder blev klart til dette møde, så vi holdt instruktionsmødet i et selskabslokale, vi lejede. Det var lidt generende, at serveringspersonalet af og til gik gennem lokalet, mens bordene flød med tegningerne, men vi nåede dog planerne igennem.

Kortskitse over Riffelsyndikatets område udarbejdet af lederen af sabotageaktionen den 22. juni 1944. De første sabotører kom ind ved port B (foroven til venstre), og pilene herfra viser målene for denne gruppes første fremstød.

Den 22. juni klokken lidt i 18 begyndte aktionen. Det satte naturligvis stemningen op, men var i øvrigt ganske tilfældigt, at det blev netop årsdagen for den tysk-russiske krigs udbrud. Derimod var det meget velovervejet, at vi begyndte netop på denne tid af dagen. Dagholdet af arbejdere holdt fyraften kl. 17, og de skulle være væk, før vi begyndte. Det ville blive alt for vanskeligt at holde overblik over denne skare på mange hundrede mennesker. Ved 18-tiden var der derimod kun et hundrede mand tilbage i virksomheden foruden vagterne. Også den tyske kontrolkommission havde forladt syndikatet. Aktionen skulle på den anden side også være overstået til kl. ca. 19,30, da vagtmandskabet skiftede kl. 20.

Vi havde selv to benzindrevne lastbiler, som vi havde lånt af civilbeskyttelsen, mens militsfolkene kom i deres egen vogn. De blev parkeret i en smøge omtrent over for toldvagten. Lidt før kl. 18 gik seks–otte mand gennem tolden og hen forbi riffelsyndikatet, som om de skulle hen på en beværtning længere henne i havnen. Med dette hold var to af de vagter, som var på vor side, mens den tredje stod vagt uden for vagtlokalet ved hovedindgangen til syndikatets område. I dette lokale – ved telefonen til tyskerne – sad tre vagter, hvis reaktion vi ikke var sikre på. Alle deltagere i aktionen var klædt som arbejdere. Bevæbningen bestod i én maskinpistol – ellers kun revolvere. Vi regnede nemlig under ingen omstændigheder med, at vore folk kunne klare sig, hvis aktionen gik i skudermudder inden de havde overtaget over vagten, og kom tyskere til, *efter* at vagten var overrumplet, kunne vore folk altid bruge vagternes maskinpistoler. I øvrigt ville situationen være meget kritisk, hvis det skete. Da vi ikke havde kunnet afbryde telefonen på forhånd, var muligheden ikke så fjerntliggende, og aktionen måtte derfor gennemføres med yderste præcision.

Kl. 18 besatte dækningsholdet, ca. 10 mand, stille og roligt toldvagten ved indkørslen til Frihavnen og omtrent samtidig

bankede de to vagter, som var med første gruppe, på porten B. (Se kortskitsen over det udstrakte aktionsområde på side 70). Denne port blev ellers aldrig brugt, men de to mand forklarede deres kollega indenfor, at de havde glemte noget, og han åbnede derefter porten. Han blev straks holdt op og taget under bevogtning af de andre folk fra denne gruppe, medens de to vagter holdt post 4 op og bragte ham ned til porten. Nu forestod imidlertid det mest spændende: post 5 måtte afvæbnes nøjagtig samtidig med post 2, vagterne i vagtstuen ved indgangen og vagterne i vagtbygningen. Fra disse steder kunne man nemlig se hinanden. Det gik. Post 5 blev holdt op af sine to kolleger, den tredje af »vore« vagter (post 1), gik i samme nu ind og holdt de tre mand op, som sad ved telefonen, post 2 blev taget af en af de sabotører, som var kommet gennem port B, og endelig stormede resten af vore folk ind i vagtbygningen. Her havde vagterne vistnok anet uråd i sidste øjeblik. De var ved at tage ladegreb på deres våben, men kun en enkelt af dem gjorde mine til at bruge sin maskinpistol. Han blev slået i jorden. Vagterne ud mod Redhavnsvej var det en forholdsvis smal sag at afvæbne. En af dem forsøgte dog at gøre modstand. Først ville han skyde, og da to af vore folk tog magasinet fra ham, forsøgte han at bruge våbnet som kølle. Men han kunne naturligvis intet udrette.

Bilerne blev nu kørt ind, og i den næste time sled og slæbte alle mand med at lægge sprængladninger ud og læsse våben og ammunition på bilerne. Syndikatet var netop i gang med en større ordre på rekylgeværer til Ungarn. Dem fik vi 30–40 stykker af. Desuden vagternes 60 maskinpistoler, 2 stk. 20 mm maskinkanoner, 2000 granater til kanonerne, 20–30.000 skud til rekylgeværene og en mængde ammunition til maskinpistolerne. Bilerne blev så godt læsset, at den ene kanon måtte stå og rage bagud af vognen med løbet ...

Imens læsningen stod på, arbejdede sprængningsholdene med deres bomber. I den store bygning til venstre for porten – den

Facaden står tilbage, men bag den er alle den store rustningsfabriks vitale dele lammet.

dominerende grå bygning, de fleste mennesker kendte – blev anbragt 4 bomber à 50 kg op ad hver sin pille, så bygningen måtte styrte sammen, I denne afdeling stod bl. a. de meget fine riffelboremaskiner. I hærderiet anbragtes 2 bomber à 25 kg og i maskinhallen 6 bomber à 25 kg. Ialt anvendtes således 400 kg sprængstof, det største kvantum, som er brugt ved nogen enkelt sabotageaktion her i landet. Alle ladningerne bestod af trotyl, og de var forbundet i serier, så de fire bomber ved riffelboremaskinerne sprang samtidig, de to i hærderiet for sig og de seks i maskinhallen ved en tredje detonation.

7.

28/6 - 44.

Rapport over Aktion med
skibsfabrikken, F.K.L. d. 24/6 - 44.

Nr 1720

28/6 - 44.

Rapport over Aktion med
F. aus her. d. 24/6 - 44.
B. W. L.

I.

28/6 - 44.

Aktion
Speci
skib
N.
K.L.
B.K.
L.
m.
V.
S.
S.
S.
O.
S.
S.

Rapport over Riffelrykningen!

Til Transporten til og fra blev tilbage
de B.D.-kæsterner, som blev taget hen-
holdsvis paa Laccourm, hvor løren
blev bragt op til Garegen, og paa
Charallentborg, hvor Vagterne blev holdt
op og Vagter taget. Lette stede ved
16-17-Siden

Et Par minutter før 17³⁰ gik Beskyttelses-
fælten i Slidning: 2 Mand blev placeret
paa Nordhorn Station, 3 Mand de-
kede Hjørnerne Gøttinggade, Røstinggade,
men 3 Mand gik gennem Toldvægten
og holdt Tolden og S.B.-ere og 1 Mand
placeredes inde i Toldvægten med
Maskinpistol - 2 Mand indenfor. Tolden
og S.B.-ere blev paa deres Post, og
at Trafik gennem Vægten foregik
normalt ligesom den plejer.

Vi samstede lige med 3 af Sabotage-
komiteen, deraf er 2 sendt til Emigration her
opløst i nye Organisation.

Nr. 1722 henvedte de de Vagter fjeld

8E

Tre rapporter om tre Bopa-aktioner. Også pen og blæk skulle en sabotage-
leder være ferm til at bruge. - På samme tidspunkt indførtes trykte for-
mularer, som lettede en del af det besværlige kontorarbejde.

Alt dette var gået så stilfærdigt, at mange af arbejderne slet ikke havde opdaget noget. De, som kom i nærheden af sabotørernes arbejdsområder, blev holdt op og samlet i nærheden af hovedindgangen sammen med vagterne, og her anbragtes endvidere en mand, som pludselig optrådte midt blandt aktionsmandskabet og erklærede, at han var fotograf for et illegalt blad. Det var han vistnok, men for en sikkerheds skyld blev han holdt op, inden han fik begyndt at tage billeder. Da alt var klart, blev fabrikkens private luftværnssirene sat i gang, bilerne kørte ud, og arbejdere, vagtfolk, dækningsmandskab, tilbageblevne sabotører og fotografen strømmede ud gennem porten til nogen forundring for de mange tyskere på havneterrænet. Trods den mangelfulde tildækning af byttet slap bilerne i god behold hjem med deres kostbare last. En af dem turde man dog ikke straks køre til depotet. Det måtte vente, til det blev mørkt, og i mellemtiden stod den uden noget som helst opsyn i en tilfældig gård, læsset med en kanon og for titusinder kroner af andre våben kun løst overdækket med en presenning. Da den senere blev hentet og lasten skulle afleveres i depotet, måtte aflæsningen ske på gaden udenfor. Flere forbigående stoppede op for at se på arbejdet, men det fremgik efterhånden, at de troede, kanonen var en skumspøjte. Først et halvt år efter blev »skumspøjten« prøvet i aktion ved et angreb på Allways i Sydhavnen. Her ødelagde den komplet det tyske skydetårn og tyskernes vagtstue, men det var i øvrigt den eneste gang, der blev brugt kanon til en sabotage i hovedstaden.

	Maskiner mill. kr.	Skibsbygn. og -reparationer mill. kr.	Lastbilrep. mill. kr.
1940	19	7,4	0
1941	21,7	78,6	2,8
1942	149,3	79,9	23,9
1943	193,9	81,5	27,2
1944	160,8	71,3	20,0
	<hr/> 544,7	<hr/> 318,7	<hr/> 73,9

Ialt: 937,3 mill. kr.

*(Danmarks ekstraordinære industrileverancer –
rustningsordrer – til Tyskland.
Oversigt på basis af Nationalbankens clearingkonto)*

Våbenfabrikken under jorden

Den illegale våbenfabrikation kom først i gang i nogenlunde stor skala langt hen i 1944, men der blev allerede på et tidligere tidspunkt fremstillet enkelte våben, og navnlig blev en mængde våben omdannet, så de bedre tjente vor anvendelse. Allerede i 1942–43 blev der således fremstillet rigtige pistoler af ikke-udborede legetøjsrevolvere, som fra fabrikantens side kun var beregnet til knaldhætter. Noget fremragende våben kunne der naturligvis aldrig blive ud af sådan en knaldhættebøsse, men der kunne dog laves en *skyder* ud af den. Man lukkede det hul, som var beregnet til knaldhætten, og borede derefter løbet ud, så det passede til en 6,35 mm patron. Sådanne våben har været hovedbevæbningen ved mange sabotager, og selv om der aldrig blev fremstillet særlig mange af dem, spillede de en vis rolle, fordi det var ved hjælp af dem, man fratog en række sabotagevagter deres våben. Nu har man jo indtrykket af, at den tids sabotagevagter som regel godvilligt udleverede deres bevæbning, men dengang var det før en aktion ikke helt så indlysende for os, hvor villige vagterne ville være. De udborede legetøjspistoler var dog mest af moralsk virkning. Større værdi i en ildkamp havde de næppe haft. Dels var det vanskeligt at ramme med dem, og dels kunne de ikke udbores til mere end 6,35 mm projektiler, hvilket bogstavelig talt ville sige, at man skulle ramme en mand i hjertet eller øjet for at gøre ham ukampdygtig. Men dengang kunne alt bruges. Oldnordiske enkeltskudspistoler og tromlerevolvere fra den tid, da man nøjsommeligt måtte skubbe hver enkelt afskudt patron ud af magasinet med en stålspind, blev behandlet som kostbarheder. Tilmed var knapheden på ammunition så stor, at

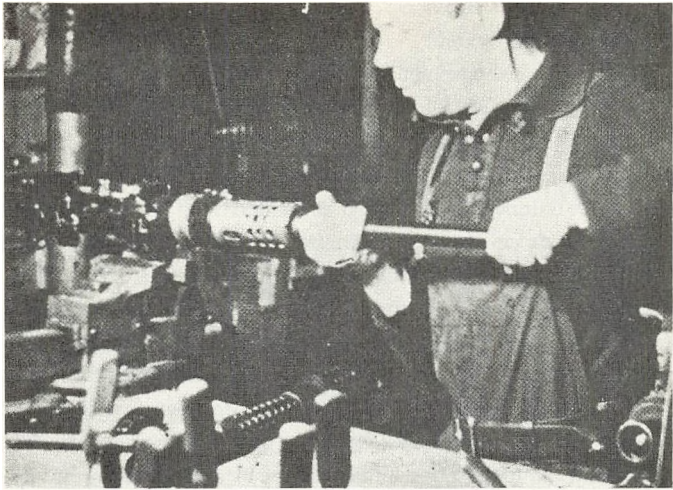
man f. eks. fandt det umagen værd at lave en 11 mm pistol om til 9 mm ammunition, fordi det var lettere at skaffe 9 mm end 11 mm patroner. Denne proces blev ligesom udboringen af knaldhættepistolerne foretaget af en af vore kammerater. Han måtte først bore løbet ud til endnu større kaliber end 11 mm, derefter sætte en bøsning inden i løbet og så foretage 9 mm udboringen. Det blev forresten et ganske godt våben, som var i funktion lige til kapitulationen.

Men efterhånden som vagten ved de vigtige virksomheder blev overtaget af sommerfolk*, og efterhånden som opgaverne blev større og større, var det klart, at vi måtte have en bedre bevæbning, navnlig flere automatvåben. Englænderne kastede selvfølgelig en del ned, men *vi* har aldrig fået en stump våben fra dem, vi har selv måttet skaffe os vor bevæbning.

I 1944 besluttede Bopa så at oprette sin egen våbenfabrik. Den skulle først og fremmest producere maskinpistoler, og ved udvælgelsen af den mest passende type standsede vi ved den amerikanske stengun – et forholdsvis enkelt våben, men med stor gennemslagskraft og i det hele taget et fortræffeligt nærkampvåben. I U.S.A. fremstilledes Stengun'en i titusindvis ved hjælp af specialmaskiner, men vi måtte være henrykte, hvis vi selv kunne fremstille et hundrede kopier eller så . . .

Først organiseredes en værkstedsgruppe. Som leder indtrådte en maskinarbejder, der længe havde haft føling med Bopa og hjulpet os med reparationer og den slags ting. Af menige medlemmer var der til at begynde med kun et enkelt: en tysk deserter, som allerede længe havde levet illegalt her i landet, hjulpet af vore kammerater. Senere voksede gruppen til fire mand ialt. Kun en enkelt af dem var aktiv sabotør, og han måtte nu udtræde af sin sabotagegruppe. Værkstedsgruppen holdtes nemlig meget skarpt afsondret fra Bopas andre grupper. Kun en enkelt sabotageleder vidste, hvor værkstedet lå og havde kontakt med

* Medlemmer af et nazi-indstillet sabotagevagt-korps organiseret af kaptajn Sommer.

Fra Bopas illegale våbenværksted. Klargøring af et maskingevær, som er erobret fra besættelsesmagten.

værkstedsgruppens leder, og i det hele taget var dette våbenværksted nok en af vore bedst skjulte »institutioner«.

Det var naturligvis både godt og ondt at holde gruppen så grundigt adskilt fra de andre kammerater. For eksempel medførte det, at værkstedsgruppen selv måtte hente sine maskiner og det materiale, som skulle skaffes ved hold op på værnemagervirksomheder. Ellers havde vi kunnet spare værkstedsmandskabet en del tid, hvis vi havde sat en almindelig gruppe ud på disse opgaver, men det ville have ført til, at kendskabet til værkstedsgruppen spredtes, derfor valgte vi at overlade det helt til den selv at skaffe sig de materialer og maskiner, den havde brug for. Specialmaskiner var der ikke tale om. Produktionen blev gennemført ved hjælp af boremaskine, drejebænk og værktøj af den type, man har på almindelige maskinværksteder. Først senere blev der sat specialværktøj i arbejde, så også vi havde kunnet optage en

virkelig »masseproduktion«, men det nåede ikke at blive færdigt, før kapitulationen kom.

Lokale til produktionen fik vi først i et lille cykelværksted ved Køge Landevej. Det var lukket uden for cykelsæsonen, så selve værkstedet havde gruppen rart for sig selv, men der var den ulempe, at indehaveren og hans familie boede lige op ad værkstedet. De kunne dårligt undgå at få færten af, at der »foregik noget«, og da en af deres nærmeste bekendte blev taget i anden anledning, turde vi ikke løbe an på, at han intet vidste om våbenfabrikken. Den blev så flyttet til Holte, hvor gruppen fik overladt en garage lige op til Kongevejen. Kløge af skade fortalte gruppe-medlemmerne nu, at de fremstillede nød-kakkelovne på værkstedet. Det var også tilfældet. Værkstedsgruppen lavede 10–12 hel- og halvfærdige nød-kakkelovne, som blev stillet uden for værkstedet, så ingen kunne undgå at se, hvad det var for en virksomhed, og dette alibi holdt i det store og hele lige til kapitulationen. Manden, som havde lejet os garagen, lugtede ganske vist luntten, men hans familie, som dog boede dør om dør med våbenfabrikken i mere end et halvt år, opdagede aldrig, at der var noget særligt ved arbejdet i garagen.

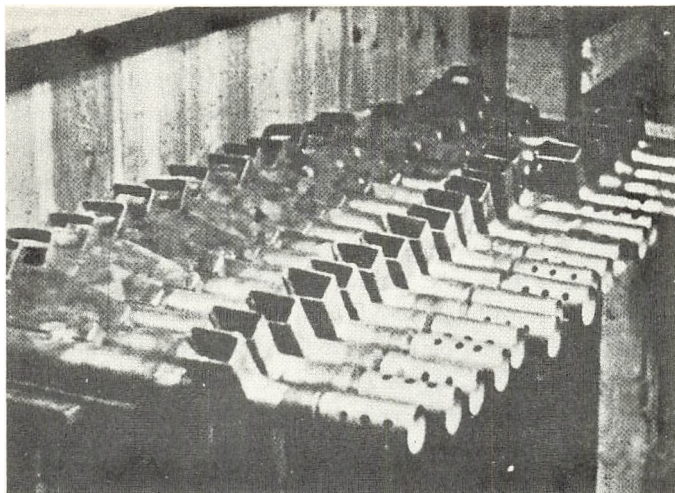
Selv efter at mandskab, maskiner og husrum var skaffet til veje, var der nok af problemer. Alene at skaffe ilt og gas til svejsningerne var en temmelig vanskelig affære. Der var forlængst stor knaphed på begge dele, og kun smedemestre med autorisation kunne få leverancer – tilmed kun hvis de var faste kunder. Til sidst lykkedes det dog at finde en leverandør, som var villig til at forsyne os, da han fik at vide, at varerne gik til et godt formål. Af hensyn til personalet på iltfabrikken blev vore ilt- og gasflasker leveret under ganske legale former til et autoværksted på Kongevejen, og der hentede våbengruppen dem på en trehjulet cykel, som var lavet til samme formål. For hver levering blev der omhyggeligt skrevet regninger og bilag – stadigvæk af hensyn til personalet på iltfabrikken.

Nogle hundrede meter rør blev leveret fra en anden velvillig fabrikant, og resten af materialerne blev taget fra værnemager-virksomheder. Værkstedsgruppens medlemmer havde fra deres tidligere tilværelse arbejdskammerater på en masse værnemager-fabrikker og kunne få en del oplysninger fra dem, desuden vidste vi jo temmelig god besked med, på hvilke fabrikker tyskerne lod fremstille våben, og på det grundlag regnede værkstedsgruppen selv ud, når der var forsyninger at hente af de materialer, den stod og manglede. Hvorefter den rekvirerede en lastbil og hentede, hvad den skulle bruge. Den eneste del af Stengun'en, vi ikke selv kunne fremstille, løbet, blev også taget fra værnemager-fabrikker – dels fra riffelsyndikatet og dels fra våbenarsenalet på Amager.

Bortset fra løbene var Bopagun'en imidlertid 100 pct. eget fabrikat. Den oprindelige model blev endda forbedret, så den passede til vort specielle brug. Sådant som den amerikanske Stengun var konstrueret med en stor krykkelignende bøjle i stedet for kolbe, var den vanskelig at transportere skjult under en frakke. Værkstedsgruppen erstattede derfor denne bøjle med en pistolkolbe af træ, og da løbet på en Stengun ikke er mere end ca. 50 cm, kom våbnet derved til at fylde forbavsende lidt. Trods sin simple konstruktion består en Stengun af ca. 45 enkeltdele. I U.S.A. stanses og presses delene ud på en maskine, som producerer nogle tusinde stykker om dagen. På vort værksted måtte hver enkelt del klippes ud med en pladesaks og svejses sammen i faconer. Der var altså ikke tale om egentlig serieproduktion, selv om der blev taget 10 stykker Bopaguns i arbejde ad gangen, og hvert enkelt våben måtte prøveskydes, når det var færdigt, for at vi kunne være sikre mod produktionsfejl. Det var værkstedsgruppen selv, som ordnede disse prøveskydninger. Når nogle våben var færdige, gik to mand ved nattetid over i Rude Skov, og mens den ene holdt vagt, stillede den anden en Nefalygte op som mål og plaffede løs, til han havde været alle våbnene igen-

nem eller Nefalygten blev ramt. Som regel kunne våbnet afleveres efter første prøveskydning, men fire-fem prøver med samme våben er forekommet, og det var naturligvis en betryggelse for os, som skulle have våbnene, at de var forsynet med »fabriksgaranti«. Ved andre prøveskydninger blev det fastslået, at projektilerne fra en Bopagun på 10 meters afstand gik igennem en 3 mm jernplade eller en 10 tommer fyrretræsplanke. Det var i det hele taget et våben, vi kunne være tjent med at bruge.

I over et halvt år arbejdede de fire mand i våbenværkstedet, uden at de nogensinde blev forulempet af tyskerne eller Hipo. Det skete ofte, at en tysk bil eller en Hipo-patrulje gjorde holdt i nærheden, og en enkelt gang holdt en skare Hipo-folk rådslagning så at sige i værkstedsdøren, men indenfor kom de aldrig. Var de trådt indenfor, havde de ikke kunnet undgå at afsløre camoufleringen ved første øjekast. Værkstedsfolkene opgav nemlig meget hurtigt at stikke blå i øjnene på folk, der først var kommet indenfor. Til en serie på 10 maskinpistoler hørte jo omkring 450 enkeltdele, der hver for sig var kompromitterende, hvis den besøgende havde den mindste smule kendskab til våben, og at rydde 450 dele af vejen på et øjeblik var håbløst – lige så håbløst som at bortforklare, hvad de skulle bruges til. Værkstedsgruppen havde derfor taget det standpunkt i påkommende tilfælde at forsvare sig. Hver af de fire mand havde et bestemt sted i værkstedet hængende en »privat« maskinpistol og en pistol, ligesom der lå håndgranater parat. Kom der en razzia, skulle hver mand styrte til sine våben og give de ubudne gæster en salve. Hvis det ikke gik meget skævt, ville denne velkomst være nok til at skaffe gruppen et lille pusterum, og de fire mand skulle så se at slippe væk, inden modstanderne fik organiseret et nyt fremskud. Lige bag værkstedet lå en stor lade, og i dækning af den skulle det være muligt at nå over i Rude Skov. Heldigvis blev planen aldrig prøvet i praksis. Det nærmeste, gruppen var ved at blive revet op, var et Hipo-besøg i gruppelederens bolig, et

Halvfærdige maskinpistoler på Bopas private våben»fabrik« i Holte.

sommerhus, som lå et stykke fra værkstedet. Til selve værkstedet nåede Hipoerne imidlertid ikke, og efterhånden vænnede våbengruppens medlemmer sig helt til dette usædvanlige arbejde, kom om morgenen til normal arbejdstid, holdt frokostpause som andre arbejdere og gik kl. 17 – ganske som på et almindeligt smedeværksted. Efter hvad de selv sagde, havde de vænnet sig i den grad til arbejdet, at de meget sjældent tænkte andet end rent fagligt på våbnene.

Måske vil man mene, at 200 maskinpistoler ikke er nogen stor produktion for fire mand på et halvt år, men i virkeligheden gik der mere tid med at hente materialerne og bringe de færdige våben til depoterne end med regulært arbejde. Som oftest blev de færdige Bopaguns transporteret til København med S-toget. De blev pakket ind i gråt papir og smidt op i nettet ganske som en almindelig pakke, hvis det da ikke var en så stor og tung leverance, at den måtte transporteres i en kasse. Selv et stort tysk

maskingevær, vi engang tog fra en flyvemaskine, og som skulle laves om til en lille kanon, blev transporteret hjem med S-toget, pakket ind i aviser. Da to af værkstedsgruppens medlemmer steg ud på perronen i Virum med den voldsomme avispakke på nakken, kom tre–fire af de tyske vagtposter på stationen øjeblikkeligt styrtende hen mod dem. Vore to mand troede, at de nu endelig havde drevet spøgen for vidt og ventede det værste, men det viste sig, at soldaterne blot ville tigge en smøg. De havde ikke haft noget at ryge hele dagen og øjnede nu en chance for en cigaret hos de to unge mænd, som altid var så elskværdige og altid slæbte på store og tunge pakker. Soldaterne fik en cigaret, og i resten af deres vagtperiode var de svært hjælpsomme med at få kasser og pakker ud og ind af toget.

Når de færdige våben var transporteret til København, blev de afleveret i et depot. Vi havde arrangeret det sådan, at de af værkstedsgruppens folk, som kom ind med våben, kendte hver sit depot, men ikke de andres afleveringssted. Blev en af dem taget, skulle vi ikke flytte mere end ét depot. Ligeledes var en del materialer gemt i depoter rundt om i byen – f. eks. en del løb til maskinpistoler. Blev værkstedet overrumplet, ville vi altid have noget tilbage at bygge en ny produktion op på.

I øvrigt var værkstedet ikke blot lagt an på produktion af nye våben, men også på reparationer. Efterhånden som organisationen voksede og bevæbningen blev mere omfattende, skete det naturligvis ret ofte, at et eller andet våben blev beskadiget eller kom i uorden på anden måde. Ikke så ofte, fordi det ikke blev passet ordentligt. Vi lagde stor vægt på, at den enkelte mand fik en forsvarelig våbeninstruktion, så han også vidste, hvordan han skulle holde sit våben i god stand, men under aktioner og razziaer var det selvsagt uundgåeligt, at nogle af våbnene tog skade. Lejlighedsvis skete det jo også, at en revolver eller en maskinpistol måtte »deponeres« under en busk eller i en grøft, for at indehaveren kunne klare en vanskelig situation, og det var ikke altid,

der blev lejlighed til at hente våbnet igen, før det var så medtaget, at det ikke uden videre kunne tages i brug. Engang kom vi også i besiddelse af et helt våbendepot, som havde tilhørt en militisgruppe. Den var blevet opløst efter nogle anholdelser, og dens våben havde ligget nedgravet i en have et par måneder, da vi fik fat i dem. De så ikke kønne ud, men dersom et våben ikke var helt destrueret, fik værkstedsgruppen det altid gjort anvendeligt igen. Den slags småjob tog megen tid fra produktionen af Bopaguns.

Skulle vi have lavet et eller andet specialvåben, gik turen også til Holte. Folkene der var efterhånden eksperter i alle mulige skydere fra tromlerevolvere til antitankkanoner og bazookaer, men de gik i det hele taget ikke af vejen for noget som helst, der havde med fremstilling eller reparation af våben at gøre. På et vist tidspunkt lavede de f. eks. håndgranater til os: et to tommer vandrør blev skåret i stykker på 70 centimeters længde og hvert stykke forsynet med en påsvejset bund. Som sprængstof brugtes trotyl, og håndgranaten lukkedes med et dæksel, hvori var anbragt en slagstiftanordning, der i princippet var den samme, som brugtes til hærens håndgranater. Eksplosionsforsinkelsen var 3 sekunder, og egentlig var disse hjemmelavede håndgranater temmelig effektive, men de var alt for farlige både at fremstille og bruge, så produktionen blev indstillet, da vi fik bedre muligheder for at forsyne os med håndgranater fra anden side. I stedet fremstillede våbenværkstedet en mængde parabellumpatroner til vore maskinpistoler. Vi tog en patroneringsmaskine på Hærens Våbenarsenal, og desuden fik vi efterhånden samlet patronhylstre, fænghætter, projektiler og krudt, så det kun var den egentlige montering af patronerne, vi selv måtte ordne. Man plejer at spørge, hvorfor vi ikke i stedet tog færdige patroner, og det gjorde vi naturligvis også, når vi kunne komme af sted med det. Men tyskerne plejede at være meget hurtige til at fjerne ethvert parti færdig ammunition, så det var ofte en vanskelig opgave . . .

Ved en aktion mod et tog, som var på vej fra København med mange hundrede tusinde patroner, mistede vi f. eks. to mand, da vi forsøgte at storme toget på banelinien mellem København og Roskilde. Der var et halvt hundrede tyskere med for at passe på den kostbare ammunition, og desuden lå de jo i dækning inde i jernbanevognene, så kampen trak ud, og det endte med, at tyskerne fik toget i gang igen og kom bort. Lige i sidste øjeblik var vi ellers ved at få overtaget. Aktionslederen var sluppet op på toget af en af vognene og forsøgte at løbe frem over togstammen, så han oppe fra kunne kaste håndgranater ind til tyskerne, men medens han løb oppe på toget, fik vognene så megen fart på, at angrebet var håbløst. Så vi var stadig glade for de patroner, vi selv kunne lave.

Vor våbengruppes værksted var som bekendt ikke det eneste sted i hovedstaden, man producerede våben til modstandsbevægelsen. Flere militsgrupper kom efterhånden ind på fabrikationen, og en af »Frit Danmark«s grupper fik endda udleveret vor første færdige Bopagun til anvendelse som fabriktionsmodel. »Frit Danmark« havde nemlig camoufleret sit største trykkeri ved at etablere det i forbindelse med et maskinværksted, og da man nu havde værkstedet, kunne det lige så godt gøre en smule nytte ... Det, som gjorde Bopas våbenværksted til noget særligt, var egentlig kun, at det producerede våben til omgående anvendelse i kamp. De andre kunne bedre indrette sig på langt sigt.

Kun ét af vore våben fik vi aldrig brugt: torpedoen. Vi var jo hen mod krigens slutning i højere og højere grad blevet sat ind på hel- og halvmilitære opgaver, bl. a. trafiksabotage, og til anvendelse over for tyske skibe fik vi lavet nogle torpedoer. En sådan torpedo havde en ladning på 30 kg sprængstof. Den var 1 meter lang og inddelt i tre rum. I forrummet lå sprængstoffet, som skulle bringes til eksplosion af en elektrisk detonator, når to ledninger blev kortsluttet ved anslaget mod skibssiden. I midterrummet stod en almindelig 6 volts bilakkumulator, som leverede

drivkraft til torpedoen, og i bagrummet selvstartermotoren fra en Ford-vogn forbundet med en skibsskrue. Oven på torpedoen var anbragt et 8 tommer langt rør som en lille mast. Motoren startedes ved, at man gennem denne mast trak en kontakt op. Torpedoen lå, når den var fyldt, med »dækket« lige i vandskorpen, så den var praktisk talt ikke til at få øje på. Bagude sad et rør, hvori man kunne fastgøre en fiskeline, og ved at trække i denne line kunne man fra land »fjernstyre« torpedoen. Den skulle jo ikke bruges over mere end højst 100–200 meters afstand, og et stort mål som en skibside ville i alt fald have været let at ramme. Ved prøvesejlingerne, som fandt sted i Furesøen, viste det sig, at torpedoen gik en halv snes kilometer i timen.

Krigens afslutning hindrede både at torpedoerne blev brugt, og at vi fik sat den storproduktion af våben i gang, vi havde forberedt. Ved kapitulationen var vi således klar til at øge produktionen af Bopaguns til 100–150 om måneden.

... En sag har imidlertid fra første begyndelse stået klar. Det var til London-radioens europæiske udsendelser, frihedsfronternes mænd og kvinder lyttede. Gennem disse fik de direkte råd og ordrer for den hemmelige krigsførelse. Fra British Broadcasting Corporation fik de også noget, som var endnu vigtigere: livsmod og moralsk modstandskraft.

(Den svenske skribent, Henrik Habr, i en tidsskrift-artikel)

Sabotører til mikrofonen – mikrofonen til sabotage

Som regel var det andres sag at udnytte sabotagen propagandamæssigt, men Bopa gik vistnok på dette felt et skridt videre end andre organisationer. Ikke for at skabe reklame om os selv. Navnet »Bopa« forekom ikke i propagandaen, personnavne naturligvis slet ikke, og politisk udnyttelse af mulighederne var bandlyst. Men der kom det tidspunkt, da vi syntes, at det ikke mere var nok med en blot og bar skildring af aktionerne og en konstatering af resultaterne. Den opgave havde de illegale blade og Information løst. Men selv nok så mange artikler gav ikke læseren noget rigtigt indtryk af, hvad det var for folk, som kæmpede på denne front, og det viste sig jo gang på gang både her og i udlandet, at man vel anerkendte sabotagens resultater, men demonstrerede en gennemgribende misforståelse af *menneskene* bag bomberne, af arbejdet forud for aktionerne og af de motiver, som drev os ud i kampen. Det var for efter ringe evne at udslette nogle af disse misforståelser, for at tilvejebringe en nærmere kontakt mellem sabotørerne og den store skare af udenforstående, at Bopa medvirkede ved starten af »Det kæmpende Danmarks Radiostudie og Film«. Det var en selvstændig institution, men da dens hovedområde var stof, som knyttede sig til store sabotageaktioner, blev samarbejdet mellem Bopa og studiet af sig selv meget snævert.

Oprindelig var det tanken, at samarbejdet kun skulle have omfattet lydreportage. Det lå jo lige for at forsyne den frie verdens radio med den slags stof, når man fra alle de »legale« fronter hentede selve kampbulderet ind i lytternes stuer. Og vi regnede egentlig heller ikke med, at det kunne være særlig svært. Det

eneste, der gjorde os lidt betænkelige, var bevidstheden om, at noget tilsvarende ikke var lavet i de andre besatte lande. Vanskeligheden ville – mente vi – ligge i at finde en mand, som både var villig til at være med og havde forstand på at skære plader, men den sorg blev nu hurtigt slukket. Det viste sig nemlig, at vi fra to sider havde kontakt med en af statsradiofoniens eksperter på dette felt. Ulige vanskeligere var det at skaffe et transportabelt optagelsesapparat. Vi kunne ikke finde andre her i landet end statsradiofoniens »lakvogn«, og dels var den lovlig stor til vort hartkorn, dels stod den så godt gemt i Radiohusets garager, at et forsøg på at hente den kunne blive en kostbar spøg. Vi måtte altså have et apparat fra udlandet.*

Radiogruppens leder, en kvindelig stud.mag. fik det job at tage til Stockholm, skaffe apparatet og oprette kontakt med amerikanerne og med B.B.C., som måtte blive hovedaftageren af studiets produkter. Særlig tillokkende var hendes opgave ikke. Projektet svævede jo temmelig frit i luften, og desværre havde man også i Stockholm set folk, som forsøgte at slå plat på frihedsbevægelsen. Den amerikanske legationssekretær, hun fik foretræde for, opfattede vist også planen som et forsøg i den retning. Han kiggede let adspredt ud af vinduet, og da hun sluttede sin redegørelse med at sige »You must be interested in such a thing!« lænede han sig tilbage i stolen, løftede øjenbrynene og udbrød: »Why should I be interested?« Englænderne var lettere at interessere. De lovede at gøre forsøg på at skaffe apparatet, og imens ville de gerne havde nogle studieoptagelser, eller hvad vi kunne lave uden det transportable apparat.

Vi valgte at optage en serie interviews med folk fra frihedskampen. Efter større sabotageaktioner lod vi en af deltagerne fortælle om aktionen. Da de første politifolk vendte hjem fra Tyskland, berettede en af dem om de grufulde forhold i de tyske koncentrationslejre. Foran »Frit Danmark«s fire års fødselsdag

* Transportable båndoptagere eksisterede ikke dengang – i alt fald ikke i Danmark.

skildrede en af bladets redaktører og et par af trykkerilederne deres arbejde o.s.v., o.s.v. Også plader på engelsk og russisk fabrikerede vi. Den russiske speaker var indfødt russerinde og den engelske en ung dansk student, som desværre talte for godt engelsk! Vi lagde naturligvis megen vægt på, at det engelske ikke skæmmedes af nogen accent, men det viste sig, at englænderne meget hellere ville have en speaker, der talte engelsk, som »en god ven af Danmark« talte dansk i de dansksprogede udsendelser over B.B.C. – d.v.s. sådan, at man tydeligt forstod, det ikke var hans modersmål.

Efterhånden blev det således mange mennesker, som kendte studiets beliggenhed, og da det var en temmelig kompliceret historie at flytte det, kunne det stoppe hele arbejdet, hvis en af gæsterne blev anholdt og under afhøringen blev tvunget til at fortælle, hvor studiet lå. Det var så nær på, at en af de interviewede blev anholdt i tiden mellem pladens indtaling og det tidspunkt, hvor vi kunne regne med at få den udsendt af B.B.C. Han havde fortalt om det kup, hvorved 1200 maskinpistoler blev stjålet på Hærens Våbenarsenal, og man kan sikkert forestille sig konsekvenserne, hvis tyskerne, som fik alle de danske udsendelser fra England optaget på stålband, pludselig hørte en af deres egne fanger fortælle om den aktion, han var anholdt for. At stoppe pladen her fra Danmark kunne ikke nås, men til alt held blev den standset af B.B.C.s egen sikkerhedstjeneste. Af hvilke grunde blev vi aldrig klar over. Det eneste, vi var sikre på, var, at det *ikke* var, fordi man i London anede noget om, at netop den mand var taget. Den gang var vi glade for den engelske censur, selv om det altså egentlig var af vanvare, den hjalp os. Men ellers betød den unægtelig en hæmsko for vort arbejde. Af journalistiske grunde lagde vi naturligvis vægt på at lave pladerne og sende dem af sted, mens begivenhederne var friske. F. eks. interviewede vi dykkeren, som lagde en bombe under »Nürnberg«, et par timer efter at han var kommet op af vandet – en halv snes

timer før bomben skulle være eksploderet. Men duften gik unægtelig af nyhederne, når de var længere om at passere den britiske censur end om at nå fra København via Stockholm til London.

Bortset fra at det var kendt af for mange, havde studiet egentlig kun den mangel, at der var for lydt i huset. Optagelserne fandt sted i en almindelig etagelejlighed på Amager, og hver gang en af husets beboere gik på wc, eller når datteren ved siden af spillede klaver, måtte optagelserne afbrydes, hvis vi ikke ville have »lydkulisser« med. Adskillige plader er også blevet kaseret, fordi B.B.C.s danske udsendelse var gået gennem væggen fra en naboledighed. Vi fandt det alligevel lidt for originalt at sende B.B.C. en plade, hvor en af dens egne udsendelser dannede baggrundsstøj.

Imens vi producerede plader i studiet, så hurtigt vi blot kunne skaffe råplader, arbejdede vore forbindelser i Sverige på at skaffe os det transportable apparat. Det tog flere måneder. Ganske vist kunne vi få et apparat fra Finland. Den finske radios lydreportere havde lavet udmærket reportage med et sådant apparat, men det viste sig, at det var alt for uhåndterligt til vort brug. En ting var at lave lydreportage fra en frontstilling, man holdt i måneder, noget andet at skære et par plader og forsvinde med apparatet i løbet af minutter. Og det måtte vi jo regne med som vore arbejdsvilkår. Enden på det hele blev, at vi fik bygget apparatet på en radiofabrik i Stockholm, som i forvejen havde en stor forretning med illegalt radiomateriel, sendere til den norske frihedsbevægelse og den slags ting. Det mest pudsige var, at en mængde af apparatets enkeltdele var fabrikeret i København på fabrikken Allways – den fabrik, ved hvis ødelæggelse apparatet bestod sin ildprøve.

At det netop var denne aktion, som kom på lydplade, var ikke nogen ren og skær tilfældighed. Egentlig havde det jo været mere karakteristisk for sabotagen i Danmark, om reportagen havde skildret en af de aktioner, hvor list og fantasi var hoved-

våbnet, men vi måtte skele til lydeffekterne og valgte derfor en aktion, som i højere grad var et egentligt partisanangreb, et ild-overfald.

Aktionsplanen var ret enkel. »Allways« lå i Boyesgade på Vesterbro i en gammel 3-etagers bygning, som var afspærret fra gaden med et gitter. Den bevogtedes af en halv snes vagtmænd, som havde rekylgeværer, maskinpistoler og projektører til deres rådighed. Vagterne plejede om aftenen og natten at tænde en projektør, hver gang en fodgænger nærmede sig fabrikken og følge ham med lyskeglen, til han var et godt stykke borte. Aktionen skulle nu åbnes af en mand, som kom spadserende fra Kingosgade med 10 kg sprængstof i en pakke under armen. Lige før han kom ind i vagternes synsfelt, skulle han tænde luntten, der var ca. 10 sekunder om at brænde ud. Så snart han kom ind i projektørernes skær, skulle han sætte i løb, kaste pakken over gitteret ind mod porten og derefter se at komme i dækning. Samtidig havde to af vore bedste skytter det job at skyde projektøren itu med karabiner og om muligt skyde vagten ved projektøren, så han ikke fik sit rekylgevær i gang. Når de 10 kg var eksploderet, regnede vi med, at gitteret og porten var sprængt, og et sprængningshold på 5 mand skulle derefter gå over gaden ind i fabrikken og udlægge 75 kg sprængstof, Donarit. En snes af deres kammerater var posteret i gadedøre, porte og på trappegange for at dække dem med maskinpistolild. Hele aktionen beregnedes til fire minutter.

Lydapparatet anbragtes i en lejlighed så nær fabrikken, vi turde komme, selve skæremekanismen i køkkenet og speakeren med mikrofonen i gadevinduet. Faktisk var det lovligt nær. Allerede da de 10 kg røg, fik speakeren vinduet i hovedet, og ved den store eksplosion nød både han og teknikeren i køkkenet en tur hen ad gulvet. Ellers gik det hele efter planen. Projektøren blev skudt ud, næsten inden den var tændt. Porten sprængtes fuldstændigt af de 10 kg, alle tilløb til modstand nedkæmpedes uden besvær, og

da de 75 kg P.E. nr. 2 eksploderede, blev hele bygningen revet midt over og sat i brand.

På det tidspunkt var kun radiofolkene tilbage i Boyesgade. Aktionsmandskabet og dækningsgrupperne forsvandt naturligvis inden eksplosionen, men radiofolkene kunne først begynde at pakke deres apparater sammen, efter at de havde fanget lyden af bjælker og glasskår mod stenbroen. Hipoerne foranstaltede imidlertid ikke den frygtede husrazzia, og radiofolkene kunne i ro og mag sætte apparatet op på loftet til senere afhentning og luske bort over lofter og bagtrapper. En time senere blev den færdige plade »prøvekørt« for fuldt drøn i studiet på Amager. Det var så livagtigt, at flere af husets beboere fik indtrykket af en virkelig ildkamp og næste dag gik rundt og spurgte, hvad der havde været på færde. Få dage efter blev pladen spillet i et utal af udsendel-

Herover og på næste side: Virkningen af 75 kg sprængstof.

ser, forsynet med tekster på de mærkeligste sprog. Den blev udsendt til næsten alle besatte europæiske lande, til Storbritannien selv, til U.S.A., til det fjerne Østen, det nære Orient og i endnu en række programmer. Jo fjernere lande, den blev udsendt til, des mere fjernede den forklarende tekst sig fra den danske originalindtaling. Amerikanerne og kineserne fik således at vide, at

speakeren sluttede sin reportage med råbet »leve Danmark«. Sådan skulle det muligvis havde været, men i virkeligheden lød ordene på det sted: »Hele aktionen har ikke været fire minutter«.

Det var klart, at studiets arbejde måtteophøre, så snart besættelsen var forbi, men ligesom andre illegale grupper forberedte radiogruppen sig på en indsats i marken, hvis det skulle komme til invasion i Danmark, opstod mod tyskerne i forbindelse med krigsafslutningen eller andre større kamphandlinger. Det transportable anlæg blev til den ende installeret i en forhenværende pølsebil, som en overgang havde gjort tjeneste i en af »Bopa«s grupper og stadig havde 80 kg sprængstof anbragt i benzintanken som et minde derom. Den blev forsynet med 3 mm panserplader indvendig, og der blev lagt en nøje plan for, hvilke kamphandlinger den skulle søge at dække, bl. a. var der truffet aftale med lederne af de grupper, som skulle storme garderkasernen og Vestre Fængsel. Da tyskerne overgav sig uden sværdslag, var studiets virksomhed naturligvis til ende. Som afslutning tog vi en lydplade af ildkampen mellem frihedskæmpere og Hipo-folk om et hus i Nyhavn og var på den måde med til at give de danske og svenske lyttere et indtryk af, hvor hårdt det gik til i København i de dage.

På linie med lydpladearbejdet organiseredes en filmafdeling, som desværre kom i virksomhed på et så sent tidspunkt, at det blev et ret begrænset antal optagelser, den kunne gennemføre. Sagen var den, at det under størstedelen af besættelsen var forbudt at fotografere under aktioner, og da det endelig var muligt at påbegynde fotografering og filmoptagelse, måtte arbejdet af nærliggende grunde anlægges ret beskedent. Det var udelukket at sætte en større stab af fotografer ind i planerne på forhånd og desuden krævedes af fotografen en vis evne til at falde ind i sabotørmilieuet. Selv om man kunne skaffe plads til både lydreporter og filmfotograf under en aktion, måtte hensynet til dem naturligvis komme i anden række. De måtte tage vilkårene, som de var,

og det betød for fotografen ofte, at han blev ladet tilbage, når han forsøgte at tage selve eksplosionen, medens sabotørerne sprang på bilen og kørte, så snart lunterne var tændt. Vi startede med filmoptagelserne ved aktionen mod Standard Electric. Fotografen blev posteret uden for fabrikken, filmede det første hold sabotører, da de drog ind på fabrikken forklædt som mælkemænd, og gik derefter med ind og fulgte aktionen lige til det øjeblik, da lunterne blev tændt. Derefter var det meningen, at han fra et vindue lige overfor skulle have filmet selve eksplosionen, men til alt held nåede han ikke så langt. Det viste sig, at vinduesrammen i det pågældende vindue blev slynget tværs gennem værelset ved eksplosionens kraft. Senere fik fotografen lejlighed til at opleve aktioner af den mest forskellige slags. Han var med, da stikkeren Walthing blev skudt og filmede stikkeren under det forudgående forhør, han fulgte den mislykkede aktion mod Allways i Sydhavnen, hvor han sammen med sabotørerne måtte flygte i sidste øjeblik, da tyskerne var ved at omringe dem, han kørte i timevis rundt på gaden med et hold sabotører for at få ram på en Hipobil, han besøgte våbenfabrikker og depoter, og han filmede på gaden modstandernes, det tyske politis aktioner. Da man skulle bruge nogle optagelser af Shellhuset, blev han anbragt i en varebil, som kørte ganske langsomt så tæt op til Shellhuset, den nu kunne komme.

På samme tur filmede han en tysk gadepatrulje, og hans chauffør, en af »Bopa«s folk, blev så længe ved at følge patruljen, at den til sidst fattede mistanke. Det anfægtede dog ikke chaufføren mere, end at han standsede bilen og spurgte en af tyskerne, om han kunne låne en tændstik, og denne henvendelse afvæbnede fuldstændig tyskernes mistænksomhed. Efterhånden blev fotografen en så kendt figur blandt sabotørerne, at en af dem en dag indsendte en rapport, som sluttede: »— dermed var vestbanen afbrudt på begge spor, og fotografen var godt tilfreds, så aktionen må siges at være gennemført planmæssigt«.

1. Danmarks Frihedsråd er dannet af repræsentanter for de danske bevægelser, der i fællesskab og i overensstemmelse med folkets ønsker vil bekæmpe den tyske okkupationsmagt, indtil Danmark igen er et frit og uafhængigt land.
2. Rådet har optaget en repræsentant for de frie danske i udlandet, hvis betydningsfulde arbejde for Danmarks sag vi i høj grad værdsætter.
3. Rådets medlemmer afgiver et højtideligt løfte om i arbejdet for Danmarks frihed at sætte dette mål over alle partihensyn og enhver særinteresse.
4. Rådet vil henvende sig til folket gennem den frie presse, hvis opgave det er at vise de veje, der fører til friheden, og – trods vanskelige arbejdsforhold – at bringe befolkningen den ærlige oplysning, som tyskerne hindrer presse og radio i at sprede.
5. Rådet arbejder for de demokratiske idealer og vil ikke blot bekæmpe de ydre fjender, men også de danske nazister, overløbere og kapitulanterne.
6. Rådets opgave er at organisere modstanden mod tyskerne på alle områder og med alle midler, som står til folkets rådighed.

(Frihedsrådets første opråb. September 1943)

Den ukendte generalstab

Vi var klar over, at der kun var ét led mellem »Bopa«s leder og overledelsen for hele den københavnske sabotage, men hvem denne overledelse bestod af, vidste vi lige så lidt som Gestapo før kapitulationen. Vi var blot klar over, at ledelsen var et udvalg eller en anden institution etableret af Frihedsrådet, og at vi altså blot kunne udføre de ordrer, den udstedte uden at bekymre os om nogen vurdering af dem. Et par gange om ugen – i den sidste tid før kapitulationen hver dag – mødte vi en af overledelsens folk og fik ordrene, mere eller mindre detaljerede eftersom rådets folk havde fundet det passende. Først nu efter kapitulationen har vi fået at vide, hvem disse ordrer kom fra.

I Frihedsrådets første periode sorterede sabotagen under et enkelt medlem, Børge Houmann, og den engelske forbindelsesofficer, det meste af tiden captain Ole Geisler, men i 1944, da sabotagens omfang voksede voldsomt, blev dette område underlagt et særligt udvalg bestående af tre medlemmer: for »Bopa« Svend Wagner, også kaldet »General Johansen«, for »Holger Danske« prokurist Villadsen og endelig captain Geisler. Udvalgets opgave blev foruden at udpege opgaverne først og fremmest at forhindre de to organisationer i at arbejde med de samme objekter. København er trods alt ikke større og rustningsfabrikkerne ikke mere talrige, end at denne eventualitet var indtrådt nogle gange – i bedste fald med det resultat, at der spildtes en masse arbejde. Nu fik vi vore bestemte opgaver at gå efter, dog sådan at vi havde frie hænder over for opgavens løsning. Ganske vist stillede udvalget nogle gange beregningsekspertter til rådighed, og ved enkelte lejligheder fik vi samtidig med opgaven en opskrift på, hvordan den

skulle løses, men som regel viste det sig, at disse planer i alt for høj grad lagde vægten på det rent tekniske. Vi skulle jo også tænke på at få folkene med hjem. Et slående eksempel var Langebro, hvor havnens teknikere anbefalede os at sprænge trækstængerne uden at tænke på, at vi så måtte kravle en lang og besværlig vej ad broens ledere med al mulig udsigt til at blive gennemhullet af tyske kugler. I et sådant tilfælde valgte vi selv at finde en fremgangsmåde, og sabotageudvalget gjorde heller ingen oplysninger derover. Blot opgaven blev løst, uden at det krævede unødige ofre i menneskeliv eller produktionskraft, måtte vi selv om taktikken. Derimod krævede udvalget en detaljeret rapport om hver enkelt aktion, ikke blot en kort meddelelse om, at »aktionen mod fabrikken X gennemførtes kl. Y med godt resultat«, men en virkelig redegørelse for fremgangsmåden, anvendt sprængstof, antal deltagere i aktionen, tab på vor og modstandernes side, resultaterne og eventuelle erfaringer. For mange gruppeledere var dette vist næsten en sværere opgave end at tilrettelægge og gennemføre aktionen. Når der blev holdt strengt på udførlige rapporter, skyldtes det nu ikke blot, at sabotageudvalget ville være i stand til at følge sabotagen i alle dens faser. Grunden var også den, at vore erfaringer gik videre gennem den engelske efterretningstjeneste, blev bearbejdet af de allierede sabotageeksperter og senere anvendt i undervisningen på de engelske skoler for faldskærmsagenter og sabotageinstruktører.

Medens »Bopa« og »Holger Danske« således fik udpeget bestemte mål, udførtes en del sabotage af andre grupper, som blot havde visse retningslinier at arbejde efter, men selv kunne vælge opgaverne, blot de faldt inden for de opgivne rammer. Det var de militære afsnit, som fra sommeren 1944 fik tilladelse til at foretage »øvelsessabotage« mod visse virksomheder. Oprindelig holdtes militærgrupper* og sabotagegrupper ellers meget strengt adskilt og gik ikke ind i hinandens »arbejdsområder«.

* De af modstandsbevægelsen selv opbyggede militære enheder.

apparatet skulle jo stå parat til den afsluttende kamp, og man ønskede ikke at få det revet op ved enkeltaktioner. Men efterhånden som krigsafslutningen nærmede sig, skete der dels det, at vi blev sat ind på hel- og halvmilitære opgaver, hvor det var en vigtig del af formålet blot at gøre tyskerne usikre, og dels fandt man det rimeligt at prøve militsfolkene i aktion. De store sabotageopgaver gav de sig naturligvis ikke i kast med. Deres mål var automobilværksteder og objekter af lignende sværhedsgrad, medens de mere omfattende foretagender tilfaldt os »professionelle« sabotører. Hvilken af vore grupper en given opgave skulle pålægges, afgjordes derimod ikke af sabotageudvalget. Det diskuterede blot, om den skulle løses af »Bopa« eller »Holger Danske«, og udvalget var for så vidt også afskåret fra at komme ind på personalespørgsmål, eftersom det ikke vidste, hvem vi var eller kendte vore dæksnavne. Forbindelsen var så omhyggeligt tilsløret, at det aldrig lykkedes Gestapo at få fat i, hvem sabotageudvalget egentlig bestod af.

Den gensidige anonymitet forhindrede dog ikke sabotageudvalget i at holde streng justits. I adskillige tilfælde er folk inden for den københavnske sabotage blevet fjernet fra deres post, fordi de var blevet for egenrådige og begyndte at operere på egen hånd. Derimod er det ikke sket, at man har fjernet folk, fordi de blev bange eller trykkede sig for en farlig opgave. Når en beslutning var truffet i udvalget, gik vi ud fra, at det var tilstrækkelig overvejet, om aktionen nu kunne »betale sig«.

Udvalget af sabotagemål skete i øvrigt på grundlag af oplysninger fra en række kilder. Først og fremmest disponerede sabotageudvalget over oplysninger fra Nationalbanken om, hvor store beløb de enkelte fabrikker fik udbetalt over clearingkonto. Disse oplysninger om den rent pengemæssige værdi blev sammenholdt med oplysninger fra anden side, f. eks. fra en række erhvervsorganisationer, så man foruden omfanget af produktionen blev klar over, *hvad* det var, fabrikken solgte til tyskerne. Ofte kunne

København, den 25. Maj 1944

Journal Nr. 2.8.1944-2324

I et hertil indzendt Andragende har De anholdt om Tilladelse til hos Grosserer V. Topnø-Jensen, Årdrup Jagtvej 66, Charlottenlund, at indkøbe 5000 kg. Gelatine-Donarit til Brug ved Sprængning af Vraget af S/S "Marie", der er sunket i Kattegat.

Foranlediget heraf skal man meddele, at Justitsministeriet herved tillader det ansøgte paa Betingelse af, at der i Deres Skib indrettes et Rum for Sprængstof med kraftig og indbrudssikker Aflaasning ved Indskudslaas, at der desuden indrettes et aflaasseligt Rum for Sprængkapsler, at der aldrig i Skibet opbevares mere end 200 kg. Sikkerhedssprængstof og 1000 Sprængkapsler, at der altid er væbnet Vagt ombord, naar Skibet ligger i Havn eller er let tilgængeligt fra Land, at der ved Transport af Sprængstoffet til Skibet ved væbnet Vagt er Sikkerhed for, at Sprængstoffet ikke bliver stjålet, at Sprængstoffet kun aftages i Portioner paa indtil 200 kg. ad Gangen, at Politiet holdes nøje underrettet dels om Tidspunkterne for Køb og Transport af Sprængstof, dels ved Skibets Ankomst til Havn om Brugen af Sprængstoffet og om Echoldningens Størrelse, at De straks underretter Politimesteren i Hillerød, om hvilke Havne Skibet vil anløbe i den Tid, Sprængarbejdet foregaar, og at iøvrigt Bestemmelserne i Justitsministeriets Bekendtgørelser af 1. Marts 1943 om Transport af Sprængstoffer nøje overholdes.

Tilladelsen, der til enhver Tid kan tilbagekaldes, skal af Bopas Forsynes med betegnede Tegninger og stedfundne Leveringer.

Tilladelsen er kun gyldig i 6 Maanedes fra nærværende Skrivelse dato at regne og skal efter Afbenyttelsen og senest umiddelbart efter Gyldighedsfristens Udløb afleveres til Politimesteren i Hillerød.

P.M.V.
E.B.

[Handwritten signature]

H.M. ...
A.M. ...

Falsk tilladelse til indkøb af sprængstof (5000 kg) i Tyskland. En af de mange måder, på hvilke Bopa skaffede sig de nødvendige forsyninger.

en fabrik naturligvis være et lønnende mål, selv om dens produktion i og for sig ikke var overvældende, blot den beskæftigede sig med produktion af dele, som var vigtige for tyskerne. Oplysninger fra arbejderne på værnemagervirksomheder var en tredje kilde, om end ikke så vigtig som man skulle tro, og endelig kom englænderne med en del oplysninger fra Secret Service.

Fremskaffelsen af sprængstof skete hverken udelukkende eller hovedsagelig via englænderne. Selvfølgelig betød de nedkastede forsyninger meget også for os, men hovedparten af de sprængmidler, vi opererede med, kom fra kilder her i landet. En del skaffede vi os selv fra tyske depoter og desuden fik vi ad »legal« vej fra de samme beholdninger leveret en mængde donarit. Det blev ganske simpelt købt på falske attester til de firmaer, som havde tyskernes tilladelse til at ligge inde med sprængstof. Fra danske beholdninger, fortrinsvis marinens, fik vi et betydeligt kvantum trotyl – det meste pillet ud af desarmerede miner.

Sabotageudvalgets synspunkt var, fik vi senere at vide, at der ikke fandtes en opgave så svær, at den ikke kunne løses. At en aktion undertiden blev opgivet, fordi arbejdet var for stort og risikoen for betydelig, er en sag for sig. Men var en aktion virkelig nødvendig – f. eks. fordi englænderne kategorisk forlangte den gennemført – har sabotageudvalget ikke i noget tilfælde været nødt til at opgive den som en uløselig opgave. Da vi efter kapitulationen traf medlemmerne af sabotageudvalget og spurgte, hvilke objekter vi ikke havde fået med, fik vi det svar, at der ikke fandtes usaboterede fabriksmål i hovedstaden, som kunne kaldes vigtige ...

»Ved enhver ændring, der måtte komme i stillingen her i landet, må hver enkelt borger først slå sig for sit eget bryst og sige til sig selv: Du har selv villet det og forskyldt det.«

(Dr. Best i den tale i december 43, hvori han bebuder schalburgtage og clearingmord som hævn for sabotagen)

Muldvarpeaktionen der standsede »Nordwerk«

Den 12. januar 1944 blev fem af vore bedste folk taget af Gestapo på en restauration i Allégade. Det var en stikker, der havde været på spil. De indtog alle fem ledende stillinger inden for vor organisation og var alle veteraner fra den første tid. Det var et meget hårdt slag for os, fordi det ikke altid var lige let at finde folk, der egnede sig til at lede sådan et foretagende som vort. Vi satte et vældigt apparat i gang for at forsøge at befri dem, og vi gjorde, hvad vi kunne, for at tyskerne ikke skulle opdage, hvilken fed bid, de havde fået fat i. Af den måde de fem kammerater blev taget på (der var flere mystiske omstændigheder), kunne vi ikke tro andet, end at tyskerne i hvert fald havde en anelse om, hvem det var, de havde i saksen. Og da vi havde fået besked fra Frihedsrådet om, at sabotagen i den nærmeste fremtid ville blive standset, satte vi alt ind på at gennemføre i hvert fald én stor aktion inden standsningen, for at tyskerne ikke skulle få den opfattelse, at sabotagen var blevet stoppet, fordi de havde fået fat i sabotagens organisatorer.

Den aktion, som vi bestemte os til hurtigst muligt at bringe til udførelse, var aktionen mod »General Motors« eller som virksomhedens velklingende tyske navn var: »Nordwerk«, Aldersrogade.

Vi stod naturligvis ikke helt på bar bund med forarbejdet, for på dette tidspunkt var aktionerne forlængst blevet så omfattende, at de næsten alle krævede længere tids undersøgelse og forberedelse, så vi havde altid flere aktioner ad gangen under forberedelse. Vi havde allerede tidligt på efteråret indgivet rapport på »General Motors«; men fik besked tilbage på, at den ikke måtte sprænges.

Først et par måneder senere kom der ordre til at ødelægge fabrikken; men da var der desværre sket en »lille forværring i situationen«: nogle få danske sabotagevagter var blevet erstattet med 24 SS-mænd, der var bevæbnet med automatiske våben – både rekylgeværer og maskinpistoler. Hele vagtordningen var blevet lagt om, så fabrikken blev beskyttet som en fæstning med store projektører, pigtrådsspærringer, spanske ryttere og telefonisk forbindelse mellem de forskellige vagtposter.

Vi gik i gang med et systematisk forarbejde og var i januar 1944, da de fem kammerater blev arresteret, så langt fremme, at vi i det store og hele havde »kortlagt« fabrikken. Den bestod af to dele: en ældre, mindre fabriksbygning, som »General Motors« havde fået lov til at beholde, og den nye, store jernbetonbygning, som »Nordwerk« havde overtaget. Desuden var der kraftstationen, som lå for sig selv i en bygning i fabriksområdets nordøstlige hjørne. Herfra blev der, foruden drivkraft, også leveret varme til hele virksomheden.

Der var to måder, hvorpå fabrikken kunne ødelægges. Man kunne enten sprænge den nye bygning, eller man kunne ødelægge kraftstationen. Hvis vi skulle sprænge den nye fabrik, skulle vi ind midt i huset og forsøge at vælte en bestemt jernbetonpille, som bar det meste af bygningen. Der var nemlig sket en fejl under projekteringen af huset, så det faktisk var denne pille, der bar det hele. Men det var ikke så lige en sag at bortsprænge en jernbetonpille, der var én kvadratmeter i tværsnit, og bare anbringe sprængstoffet på gulvet inde i fabrikken ville ikke hjælpe stort. En moderne fabriksbygning af jernbeton og glas af de dimensioner, som »General Motors« var opført i, ville ikke tage megen skade af, at der blev futtet 100 kg sprængstof af inden i den. Udover, at der ville blive knust nogle tusinde ruder, ville der ikke ske større skade, end man hurtigt kunne udbedre.

Vi valgte at ødelægge kraftstationen, fordi det ikke ville koste os væsentlig større anstrengelse end at sprænge fabriksbygningen

og fordi vi herved kunne skåne en stor moderne fabrik og spare landet for store tab – og alligevel opnå det resultat, vi tilsigtede, nemlig at standse den tyske produktion for et længere tidsrum (præsidenten for »General Motors«, William S. Knudsen, udtalte senere sin påskønnelse af denne disposition).

Men kraftstationen var særdeles godt bevogtet. Foran var der opført et skudsikkert hus, hvori der til stadighed opholdt sig to SS-mænd bevæbnet med henholdsvis maskinpistol og karabin. Og udenom var der en pigtrådsspærring, som blev lukket med spanske ryttere, så det ville være meget vanskeligt for os at nå hen til kraftstationen med 100 kg sprængstof, inden de andre vagter kom til, selv om det kunne lykkes for os at få lokket de to fra det skudsikre hus frem og skyde dem ned.

Over for kraftstationen, mod øst, lå en kommunal oplagsplads, som eventuelt kunne bruges som angrebsbase. Der var ret gode muligheder for herfra at komme de to vagter på skudhold, hvis man bare kunne undgå at blive indfanget af projektørerne, som ustandselig fejede frem og tilbage rundt om hele fabrikskomplekset. Men problemet var de vagter, som patruljerede foran fabrikken – særlig på den nordlige side. Vi udarbejdede en plan, hvorefter der skulle foretages skinangreb mod fabrikkens nordvestlige hjørne fra kolonihaver, der lå her et lille hundrede meter fra virksomheden. Der skulle rettes en koncentreret ild mod vinduer og projektører herfra, for at trække i hvert fald alle patruljerende vagter hen mod dette hjørne, og vi skulle så med et ildoverfald fra den nævnte oplagsplads forsøge at uskadeliggøre de to vagter foran kraftstationen, som derefter ville være inden for rækkevidde.

Planen var ikke uigennemførlig, men den havde temmelig mange ubekendte, og blev den ikke fuldført på få minutter, var den mislykket, da vi sikkert kunne regne med, at vagterne i løbet af kort tid ville få hjælp fra den tyske kaserne på Lyngbyvej, hvortil der gik en direkte telefonledning.

Men så havde vi det held pludselig at få den helt rigtige fidus. Vi fik at vide, at der fra den gamle del af fabrikken, der stadigvæk blev benyttet af »General Motors«, gik en underjordisk gang over til kraftstationen. Der var meget få, som vidste besked med denne gang – den var ikke indtegnet på de tegninger, vi havde – men vi fik bekræftet, at den virkelig eksisterede. Gennem gangen gik vandledninger og varmeledninger fra kraftstationen til fabrikken, og den var beregnet til anvendelse ved eventuelle reparationer af disse ledninger.

Det var klart, at det var vor store chance, og vi satte himmel og helvede i gang for at skaffe os forbindelser, der kunne give os nøjagtige oplysninger om den »hemmelige gang«. Vi havde også heldet med os, det held, som man ganske vist ikke må regne med, men uden hvilket man alligevel aldrig når de virkelig gode resultater. I øvrigt er held vel heller ikke altid helt tilfældigt.

En af de danske sabotagevagter på den gamle fabrik havde en svoger i tysk koncentrationslejr. Denne vagt opsøgte vi, og han var villig til at hjælpe os.

De tre danske sabotagevagter på den gamle fabrik havde ikke andet med SS-vagterne at gøre, end at den af dem, der havde vagt i kælderen, hvorfra den underjordiske gang gik, hvert femte minut skulle ringe til portvagten og meddele, om alt var i orden.

Vi aftalte nu med vor forbindelse, at han en morgen, når han havde vagten oppe i fabrikken, skulle åbne et bestemt vindue i bygningens sydøstlige hjørne og tænde en tændstik som tegn på, at alt var klar til aktion. Derefter skulle vi, én efter én kravle ind ad vinduet medbringende de 100 kg sprængstof, som vi havde beregnet til kraftstationen. Når vi alle var kommet ind, skulle vi holde vor vagt op og »tvinge« ham til at føre os til den næste vagt, som så også skulle afvæbnes og sammen med den første skulle han føre os til kælderen, hvor den tredje vagt sad ved telefonen.

Skyndsomst blev alle forberedelser truffet til at gennemføre

aktionen, som blev fastsat til den 29. januar. Sprængstoffet blev fordelt i flere pakker, så en mand med lethed kunne snige sig over vejen og kravle ind ad vinduet med en pakke.

Om morgenen den 29. januar ved halvfem-tiden stod aktionsgruppen på 9 mand og ventede spændt på tegnet fra vagten. Dækningsgrupperne var skjult rundt omkring fabriksområdet, så de kunne beskyde SS-vagterne, hvis de skulle forsøge at hindre aktionsfolkernes retræte.

Det var temmelig koldt, og vi frøs gudsjammerligt og var søvnige og irritable, som man altid bliver af nervøsitet. Rundt omkring fra smågrupperne lød der, ustandselig dæmpet skænderi. Nerverne var på højkant. I sådan en situation siger man de groveste ting til hinanden, uden at det egentlig gør indtryk. Adskillige har sikkert i sådanne øjeblikke pludselig fattet kommandosprogets psykologiske baggrund. Det føles som en lettelse at modtage en *ordre* – det fortæller, at der dog er én, der behersker situationen.

Et par minutter over den aftalte tid kommer tegnet. Et gulligt skær fra en tændstik lyser blafrende op bag det vindue, som vi skal klatre ind ad. Vi ser ned ad vejen, hvorfra de patruljerende SS-folk kan komme – så lister den første mand af sted med sin pakke i den ene hånd og pistolen i den anden. Hver gang en mand er forsvundet ind ad vinduet, venter vi lidt, inden den næste bliver sendt af sted. Faren lurar fra mange sider, men mest fra vejen, hvorfra en patrulje hvert øjeblik kan komme – og en maskinpistol er hurtig i vendingen og når langt. Chancerne for en mand, der er ude midt på vejen, når den kommer, er ikke store.

Da den sidste mand er kommet ind, bliver vinduet lukket, og tre mand bliver sammen med vor vagt sendt af sted for at afvæbne vagt nummer to. Fabrikshallerne virker meget større indeni end udefra. Vore skridt runger uhyggeligt højt, vi synes, at det må kunne høres vidt omkring. Vi går med pistolerne afsikrede i hænderne – vi er indstillede på at skyde først.

Da vi kommer til det sted, hvor vagten skulle tages, er han der ikke. Den mulighed, at vi kunne komme til at spille tid på at finde ham, er ikke faldet os ind. Kammeraterne venter sikkert, at vi kommer tilbage i løbet af et par minutter; varer det længere, bliver de urolige. Vi støver rundt i de store lokaler, måske er han gået ud på gårdspladsen, og der er det umuligt for os at komme ud, så vi må vente til han kommer ind igen. Vi bliver mere og mere ophidsede; hvis den idiot ikke indfinder sig, er hele aktionen ødelagt. Måske sidder han på wc og ryger cigaretter og læser avis? En af kammeraterne mumler noget om, at han burde skydes.

Endelig får vi øje på ham, han står nede ved et vindue og skruer ved noget på sin lygte, han må lige være kommet, for et minut tidligere var vi netop gået der forbi. Langsomt lister vi os ned mod ham, engang imellem løfter han hovedet og ser ned gennem fabrikken. Hver gang klemmer vi os op mod muren og vender ansigtet ned mod gulvet, for at det svage lys fra vinduerne ikke skal røbe os.

Da vi er nået ham så tæt ind på livet, som vi mener, vi kan, uden han opdager os, bliver der råbt til ham, netop højt nok til, at han forstår, det er alvor: »Stå stille, eller vi skyder.« Samtidig springer vi to mand frem med hævede pistoler. Han når ikke at reagere, før vi er henne hos ham og har taget hans våben. Hans kollega – vor vagt – kommer til og forklarer, at også han er blevet afvæbnet. Det beroliger den anden.

Da vi når tilbage til de andre, er de lige ved at miste tålmodigheden; men gudskelov er de dog alle blevet på deres plads, så yderligere tidsspilde undgås. Vi forklarer de to vagter, at de må føre os ned i kælderen til den tredje, og at de med deres liv står inde for, at der ikke sker os noget. Vor vagt er naturligvis på forhånd indviet i hele planen, den anden aner intet. Højest sandsynligt er han god nok, men vi vil ikke løbe nogen unødvendig risiko.

Turen ned i kælderen er ikke helt ufarlig, vi skal ud i gården for at komme hen til kælder døren, det er ikke fordi, der er så langt mellem de to døre; men vi skal være meget påpasselige, for at ikke SS-folkene skal få øje på os. Vi slipper alle igennem uden uheld. Afvæbningen af vagten ved telefonen sker hurtigt, han er temmelig chokeret; men vi får ham dog beroliget, så han kan passe sin telefon – hvert femte minut skal han jo ringe til portvagten. Da han første gang skal ringe efter at vi er kommet, står vi alle spændt og venter, mens vi peger på ham med vore pistoler. Hans stemme dirrer, da han melder: »Sabotagevagt Engel her!« Vi ånder lettet op, da han lægger røret på, men en af kammeraterne får et praj af vor vagt – han mener, at det, telefonvagten netop sagde i telefonen, var en kode, som betyder *alarm*.

Vi venter et minut eller to, men vi kan ikke mærke noget, og der kommer ingen kontroloprøring. Vore dækningsgrupper bliver derimod meget opskræmte. Alle projektørerne rundt om fabrikken bliver tændt, og lyskegleme fejer frem og tilbage over terrænet, mens SS-folkene farer rundt imellem hinanden. Raslen af våben blander sig med nervøse kommandoråb og skænderi. Vore kammerater er overbeviste om, at vi er opdagede på fabrikken – de gør sig klar til kamp.

I kælderen er vi gået i gang med at bryde døren til den »hemmelige gang« op, den gør modstand, det er åbenbart længe siden, den har været i brug. Nede i gangen er der ulidelig varmt på grund af de store varmerør. Vi er alle i vintertøj, og i løbet af et øjeblik er vi fuldstændig gennemblødt af sved. Luften er også dårlig, vi stønner og hiver efter vejret; men vi regner ikke med, at det kan vare mange sekunder, inden vi når over til kraftstationen. Vi småløber, støder mod hinanden i mørket og snubler i gamle sække og aviser. Støvet hvirvles op, det irriterer både i næse og hals.

Vi har ikke løbet mange meter, før vi igen støder på en uforudset hindring: en ny dør – oven i købet en jerndør. Gudskelov er

Kraftstationen på »Nordwerk« efter sabotagen. Herfra blev der, foruden drivkraft, også leveret varme til hele virksomheden.

den ikke aflåset; men lukkemekanismen er fuldstændig rustet sammen, så vi må slå den op med vore våben. Det runger og brager i gangen, så man skulle tro, at hele kvarteret ville blive vækket.

Men det var ikke den eneste forhindring, vi mødte; syv, otte gange måtte vi banke os igennem sådanne døre, inden vi nåede hen til den lem, der førte op til selve kraftstationen. Det var den sidste, men til gengæld også den alvorligste forhindring. Det letteste ville jo være at placere sprængladningen lige under lemmen og så forsvinde, så skulle kraftstationen nok blive ødelagt; men så var det også sikkert, at samtlige maskinfolk ville blive dræbt. Vi var nødt til at lukke lemmen op for at advare dem, selv om det var højst sandsynligt, at der også befandt sig SS-folk inde i bygningen.

En mand blev sat til at åbne lemmen, mens resten stod parat med pistolerne klar til at skyde. Forsigtig blev lemmen skubbet

op, og pludselig så vi et par hænder, der oppefra tog fat i kanten for at løfte den noget mere. Derefter kom et forskrækket ansigt til syne i åbningen; vi nåede lige at hvæse: »Skrub ud i en fart; vi sprænger huset i luften,« så blev lemmen igen smækket i.

På et par sekunder var sprængstoffet lagt an og bomberne monteret. Lunterne blev rullet op og antændt, og på et øjeblik var den snævre gang fyldt af denne sødlige lugt af brændt sortkrudt, som altid minder om fest-duften af fyrværkeri.

Tilbageturen varede ikke længe. Vi styrtede af sted uden at ænse de stød og hudafskrabbinger, vi ustandselig fik, når vi tumlede imod vægge og rør. Sveden haglede ned ad os, da vi igen stod ude i kælderen hos dem, der var blevet tilbage her for at passe på vagterne. Turen gennem gangen havde da varet i 20 minutter.

Aktionen var hidtil lykkedes – de næste 3–4 minutter ville afgøre, om vi kunne undgå tab. Sabotagevagt Engel, der havde passet telefonen, blev beordret til at gå i spidsen, vi sagde til ham: »Du har advaret nazisterne; hvis de skyder på os, når vi går op, kommer du til at danne skjold for os.« Han rystede af skræk og ophidselse, da vi gik gennem kælderen på vej op til gårdspladsen. Når først vi havde passeret gården, regnede vi med, at den værste fare var overstået, for retræten fra selve fabrikken kunne jo eventuelt dækkes af dækningsgrupperne. Pludselig springer sabotagevagt Engel af sted foran os andre. Alt hvad han kan, løber han mod udgangen. Vi er helt overrumplede, han har allerede et stort forspring, på et øjeblik kan han nå døren, og så er vi leverede. Når han først ud i gården og får slået alarm, så er alle retrætemuligheder lukket, og vi har kun vore pistoler at forsvare os med. Vi kaster al forsigtighed overbord, nu er det knald eller fald; af vore lungers fulde kraft råber vi til ham – rasende og tryglende: »Stands, stands, eller vi skyder!« Så falder det første skud, han sætter farten op, igen et skud – han løber med armene ud fra kroppen og hovedet bøjet bagover – så falder skuddene i

hurtig rækkefølge, det giver genlyd i de store rum, endelig knækker han sammen, han løber et par skridt sammenbøjet, inden han falder. Det giver et modbydeligt klask, da hans ansigt rammer gulvet, han forsøger at rejse sig igen, men falder hurtigt sammen på ny, ved et nyt forsøg når han kun at rulle om på ryggen.

Vi står stille ved døren et kort øjeblik, tilsyneladende er skudene ikke blevet hørt, eller hvis de er blevet hørt, har man i hvert fald ikke kunnet lokalisere dem, for vi kan ikke se tegn på uro til denne side af bygningen. Forsigtigt lister vi os ud i gården og ind i den gamle fabrik. Vi løber hele vejen igennem fabrikshallen, om et halvt minut skal sprængningen gå. Der bliver ikke mere taget hensyn til selv de mindste forsigtighedsforanstaltninger, vinduet bliver revet op, og vi vælter ud, så hurtigt det kan lade sig gøre.

Da vi er kommet over Vermundsgade, begynder dækningsfolkene at trække sig tilbage. Mens vi løber ned ad Aldersrogade, lyder braget, og et kraftigt ildskær oplyser i et glimt hele kvarteret, hvorefter alle projektører og alt lys i fabrikken går ud.

Ved eksplosionen blev to SS-folk slået ihjel, en af de svære betonmure var faldet oven på den ene. Da redningsfolkene havde trukket muren op med en talje og fik manden halet frem, var han flad, som om han var klippet ud i papir.

I april 1944 genoptoges sabotagen efter nogle måneders pause i forbindelse med opstillingen af den hær, som skulle støtte allieret invasion i Danmark.

... jeg håber, »at det danske folks virkelighedssans skal få overtaget, og at forholdene af sig selv i rette tid skal stabiliseres«. Dersom sabotagen ikke aftager, »har mere end 100 sabotører og voldsmænd døden i vente.«

(Dr. Best, 25. april 1944)

Danmarks første partisanangreb

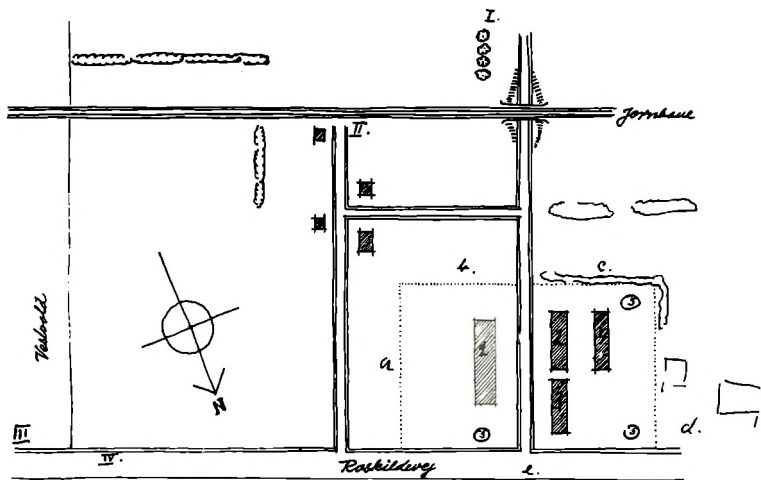
Med aktionen mod Globus indledtes en ny fase i den aktive modstand. Det var det første regulære partisanangreb her i landet. Globus var en af tyskernes vigtigste fabrikker i Danmark. Den fremstillede dele til flyvemaskiner og var i lang tid vort mest eftertragtede mål, men tillige en af de vanskeligste opgaver, vi overhovedet blev stillet overfor.

For det første lå fabrikken en halv snes kilometer fra København, og for det andet var der ansat en masse nazister på fabrikken. Begge dele var alvorlige hindringer for fremskaffelse af oplysninger om fabrikkens vagtsystem og vagternes bevæbning. Vi prøvede at få folk antaget på fabrikken som arbejdere, men det var umuligt. Fabrikanten var en meget forsigtig mand.

Vi havde de almindelige løvbefalede tegninger over fabrikken, som vi kunne fremskaffe gennem byggemyndighederne, og desuden vidste vi, at vagterne tilhørte det berygtede Sommerkorps, og at de alle var gamle østfrontkæmpere. Det var de konkrete oplysninger, vi havde at bygge videre på, og med dem arbejdede vi i månedsvis. Vi lavede snesevis af planer og forsøgte også at bringe en enkelt af dem til udførelse, men den mislykkedes, dog vist uden at vagterne blev klar over, hvad der var ved at foregå.

Efterhånden tog en bestemt plan imidlertid form. Vi blev klar over, at den eneste måde, vi kunne komme fabrikken til livs på, var ved direkte at storme den og nedkæmpe vagternes modstand.

Indtil da havde vi som helhed arbejdet efter det princip først at sætte alle vore folk ind i en aktionsplan umiddelbart før den skulle bringes til udførelse, selv om vi naturligvis hele tiden havde arbejdet på den måde, at folkene indsamlede oplysninger

- I. Gruppe ved minnerud Vej
- II. Rekl. geners gruppe.
- III. do.
- IV. Dr. Hagens Pril.

- 1. Vagtkammer
 - 2. Fabrik. "
 - 3. "
 - 4. Malerværksted.
 - 5. Skjoldlaerm (Beton)
- a. } Grupperne i Ang.
 b. }
 c. } stille
 d. }
 e. }

..... Pighead ca. 3 m høj

Planen for opmarchen mod Globus. De 100 mand, som deltog i dette angreb, udgjorde den største styrke, Bopa satte ind i nogen enkelt aktion.

om alle mulige objekter. I lang tid før denne plan blev vi nødt til at sætte de fleste af folkene, først og fremmest gruppe- og delingsførerne, i gang med at udarbejde detailplaner. Det rummede selvsagt en stor risiko, at vi måneder i forvejen måtte sætte en masse mennesker ind i, at et bestemt objekt i nær fremtid skulle ødelægges. Ganske vist havde sabotørerne efterhånden lært at tage sig i agt for almindelig snak, så det var ikke derfra den største fare truede. Frem for alt var der imidlertid den mulighed – og den var ikke mere så fjern for os – at en eller anden skulle blive taget af Gestapo og pint til at røbe planen, men det var en risiko, vi var nødt til at tage.

Vi sendte folk ud enkeltvis og to og to for at undersøge terrænet. Vi havde brug for at vide, hvor mange vagter, der var på fabrikken, hvordan de var bevæbnede, om de frygtede sabotørangreb og derfor var meget årvågne. Vi måtte vide, hvilke tyske vagtposter der var i omegnen, hvormange der var, hvordan de var bevæbnet, og hvilket alarmeringssystem de havde. Vi skulle skaffe os oplysninger om, hvorfra en eventuel undsætning til fabrikkens vagter kunne komme, hvor hurtigt den kunne komme og hvor stor en styrke der kunne komme.

Transporten af vore folk til aktionsstedet lod sig nok arrangere, men hvordan skulle vi få dem derfra igen med både egne og erobrede våben?

Alle disse oplysninger var uhyre vanskelige at bringe til veje, og det tog lang tid, men efterhånden fik vi samlet de oplysninger, vi mente var nødvendige. Efter at have udarbejdet en masse skitser, byggede vi omsider den endelige plan. Hvor omhyggeligt den end var lagt, måtte vi dog indrømme, det var en tilfældighed, at aktionen fandt sted den 6. juni 1944, samme dag som invasionen i Normandiet begyndte. Det blev påstået efter aktionen, at vi havde arrangeret angrebet på »Globus« netop for at markere invasionsdagen, og det kunne måske være bestikkende ikke at modsige denne opfattelse. Men i virkeligheden var datoen

fastlagt lang tid i forvejen. Noget andet er, at tanken om invasionens påbegyndelse naturligvis var en vældig opmuntring for os, da vi om aftenen drog af sted mod Globus.

Vor plan så i store træk således ud: dækningsgrupper skulle afspærre hele området, der stødte op til fabrikken, de skulle besætte alle indfaldsveje, det ville bl. a. sige Roskildevejen ved Vestvolden mod København og Roskildevejen ved selve Glostrup By mod Roskilde. De tyske vagtposter, som var udsat på Vestvolden, skulle holdes under observation og skydes ned, hvis de gik til angreb. Mod Avedøre var posteret flere grupper, der skulle opholde den tyske forstærkning, som herfra havde ordre til at rykke vagten på Globus til undsætning, hvis de hørte skyderi fra fabrikken. Disse grupper havde mineret vejen og forbundet minerne med elektrisk ledning, således at de fra deres dækstilling ca. 100 meter fra minerne kunne bringe dem til at detonere, når eventuelle tyske vogne passerede dem. I alle vejkryds var der i dækninger anbragt rekylgeværer, beskyttet af maskinpistol-skytter. Aktionsfolkene skulle således kunne have ryggen fri, når de stormede fabrikken.

Aktionen var planlagt til påbegyndelse kl. 19, men da det jo var lyst på den tid af dagen, måtte opmarchen gennemføres med den yderste forsigtighed. Vi havde beregnet en god time dertil.

Vi var hundrede deltagere i aktionen, og det siger sig selv, at vi ikke uden videre kunne køre derud i de syv biler – lastbiler og personvogne – som skulle benyttes til retræten for hovedparten af mandskabet. I stedet måtte vi bruge befordringsmidler, med hvilke vi mere ubemærket kunne nå frem til de poster, planen angav. Nogle kørte som en spejdertrop på tur i korte benklæder og med rygsæk på ryggen. Disse rygsække gemte adskillige maskinpistoler, håndgranater og håndbomber. Pistolerne havde »spejderne« som sædvanlig i lommen for det tilfælde, at de skulle blive overrasket af en patrulje, som ville forsøge at visitere

dem. Andre af mandskabet tog til Glostrup med tog – naturligvis med forskellige forbindelser i løbet af eftermiddagen.

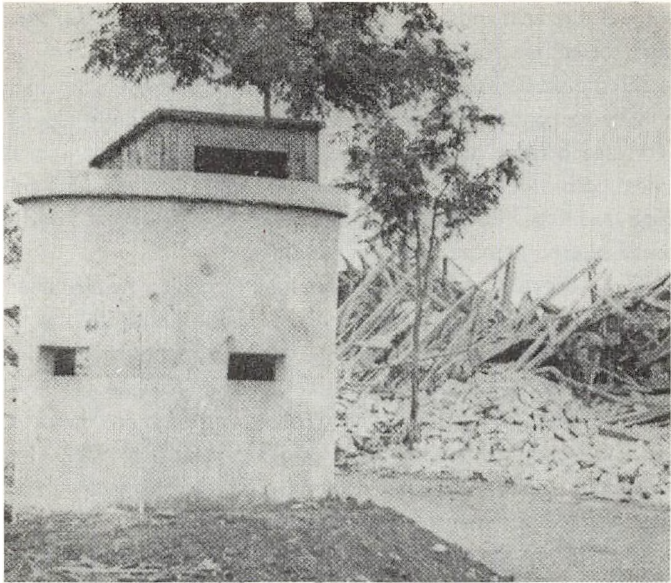
Bilerne skulle først i sidste øjeblik »rekvireres« fra luftværnet, politiet og private. Når bilerne var bragt til veje, skulle lederen af kortegen ringe til et telefonnummer i en af de villaer, som lå i nærheden af Globus, så vi kunne være klar over, når også folkene fra bilerne var parat til at løse deres del af opgaven. I øvrigt skulle bilerne komme med sprængstoffet.

Kl. 18 begyndte vi at snige os ind mod fabrikken fra alle sider. På sydsiden havde vi terrænet til hjælp, idet vi her skulle forcere en jernbanedæmning med træer og buskads. På nordsiden, hvor fabrikken vendte ud mod Roskildevejen, måtte folkene gå i skjul i husene. Mod øst og vest lå der villaer i nærheden af fabrikken. De blev besat – for øvrigt med beboernes velvillige hjælp. Fra vinduerne i disse villaer havde vi ret godt overblik over fabrikkens terræn, og her placerede vi nogle skytter.

På slaget 19 var opmarchen tilendebragt, og vi skulle usete af vagterne være dem på skudhold. Det var i planen bestemt, at angrebet skulle åbnes fra nordsiden, altså fra Roskildevejen, ved at man kastede håndgranater mod fabrikkens øverste etage, hvor en bevæbnet tysk ingeniør boede. Det skulle være signalet til almindeligt angreb fra alle sider, men hvis en af folkene inden den tid blev opdaget af en af vagterne, skulle han naturligvis skyde, og så skulle det være signalet til angreb.

En af gruppelederne fortæller således i sin rapport:

»Jeg lå på sydsiden sammen med Knud. Vi havde en hel del ret nye folk med os, men de var tilsyneladende ikke nervøse. Vi havde samlet vore maskinpistoler og havde sneget os helt op til pigtrådshegnet, der skilte os fra fabrikkens område. På grund af buskadset her var vi kommet så tæt ind på vagten, at vi vel højst var en halv snes meter fra ham. Han gik frem og tilbage foran skydetårnet (der var betonbunkers i hvert af fabriksområdets hjørner). Klokken var et par minutter i 19. Det kan ikke nægtes, at ventetiden faldt os lang. Minutterne sneglede sig af sted. Knud

Efter Globus-sabotagen. I forgrunden et af vagternes betonskydetårne.

og jeg lå og fulgte vagten med vore maskinpistoler, frem og tilbage. De andre folk lå bag os, presset ned i det høje græs.

Klokken blev 19 og der skete intet. Den blev 1 minut over, 2 minutter over. Ved en bevægelse fra Knud vender vagten sig pludselig om, peger med sin maskinpistol på os og råber: »Hvem der?« Han var parat til at skyde øjeblikkelig. I det samme skratter Knuds maskinpistol. Jeg faldt i med, og nu blev der svaret fra alle sider. Ind mellem maskinpistolernes skratten lød rekylgeværernes lidt langsommere kadence og håndgranaternes dumpe drøn.

Vi så vor vagt falde om og hørte skrig andetsteds fra, så stormede vi frem over et havehegn til en have, der lå op mod fabrikken. Hver gang, vi måtte gå ud af dækning, dækkede kammeraterne bag os vor fremtrængen med heftig serieskydning fra deres våben. Rundt omkring os hørte vi råb og skrig.

Endnu et billede fra Globus, der illustrerer sprængningens effektivitet.

Vi trængte os nu gennem de bygninger, der lå foran os, idet vi sprængte dørene med håndgranater. For at sikre os mod, at vagterne skulle have gemt sig i de bygninger, vi løb udenom, kastede vi håndgranater ind ad vinduerne, på den måde nåede vi endelig frem til vagtbygningen.«

Det var en rapport fra en enkelt gruppeleder. I realiteten det samme, men måske lidt mindre malende, fortalte de fleste af aktionsholdets gruppeledere i *deres* rapporter.

Til sidst var vagten drevet sammen i vagtbygningen, der nu blev taget under heftig ild og overdænget med håndbomber. Da kampen havde varet ca. 25 minutter, hørte vi ynkelige råb fra det indre af vagtbygningen: »Nåde, nåde . . .« Der blev så givet

ordre til at standse skydningen, vagten blev kommanderet ud og stillet op ad muren. Efter en visitation fik de lov at samle deres døde og sårede sammen, og de blev derefter bragt i sikkerhed. Så blev lastbilerne med sprængstoffet, 175 kg trotyl, kørt frem, stoffet blev bragt ind og bomberne monteret.

Mens dette stod på, blev stafetter sendt ud for at give dækningsgrupperne ordre til at trække op mod Roskildevejen, hvor lastbilerne i mellemtiden var kørt frem. Bomberne havde 3 minutters tændetid, så folkene skulle være hurtige med at komme i bilerne.

Retræten foregik under endeløs jubel fra hundredvis af mennesker, som i nogen afstand havde samlet sig langs Roskildevejen. De råbte hurra og vi sang og viftede til dem med vore maskinpistoler, mens vi kørte mod København.

Den gruppe, som sidst skulle køre bort, havde imidlertid fået bilens benzintank skudt i stykker. Gruppemedlemmerne måtte derfor rekvirere en rutebil. Undervejs mod København samlede de vor læge op. Han var også kørt i stå på grund af et skud i benzintanken. Da dr. Hagens var en dygtig chauffør, blev han sat til rattet i rutebilen og gav den al den gas, den kunne tåle. På vejen ind mod København lå en anden værnemagerfabrik, Carl-torp, som vi senere sprængte. Også den var bevogtet af Sommerfolk, de var alarmeret og havde taget opstilling uden for fabrikken. Da rutebilen kørte forbi, åbnede de ild mod den og gennemhullede den på kryds og tværs. Ved et mærkeligt træf blev kun én mand ramt, dr. Hagens. Han blev truffet i nakken af en dum-dum-kugle og dræbtes på stedet. Bilen slog nogle voldsomme sving og truede med at køre i grøften, men i sidste nu sprang en kammerat op på skødet af den døde og rettede bilen op.

Vi havde været stolte og glade for aktionen. Vi syntes, at vi nu kunne kalde os partisaner, men da den sidste gruppe nåede ind til vort samlingssted med budskabet om Hagens død, forvandlede vor glæde til sorg. Hagens var ikke ret meget ældre

end os, han kendte hver enkelt af os og vi holdt af ham som af en ældre broder. Det er et af de dødsfald, som har gjort det dybeste indtryk på os.

– – – Aktionen indbragte os i øvrigt følgende lykønskning fra Eisenhowers hovedkvarter: »Congratulation to Danish saboteurs.
S.H.A.E.F.«

... Aage havde fået besked om, at en arbejder på værkstedet, Jens Olsen, ville være behjælpelig med at smugle sprængstoffet ind. Da han havde transporteret 9 kilo ind, syntes han, at han ville have noget for det. Aage svarede, at sådan noget var han ikke indstillet på. Han fik ikke selv nogen betaling for det. Jens Olsen gik derefter til direktøren, som lovede at hjælpe ham, så Gestapo ikke gjorde ham noget. Jens Olsen blev nu af Gestapo kørt til Vestre Fængsel, hvor han blev beværtet med alt. Han gik til det næste møde, han havde aftalt, og der anholdt Gestapo Aage.

Efter ca. 3 uger hos tyskerne skrev Aage, at han ikke kunne mere. – Brevet var skrevet, som om et skolebarn havde skrevet det, så kraftsløs var Aage, at han ikke kunne holde på en blyant. Brevet nåede frem den dag, han skulle begravnes. Det lå i hjemmet hos forældrene, da de kom hjem fra begravelsen.

(Brudstykke af rapporten om Aage Nielsens tilfangetagelse og død)

»Hestetyven« og »Mr. Smile«

»Hestetyven« var en af de første, der herhjemme optrådte som stikker for tyskerne. Det var ham, der var bagmanden for stikkeriet mod Aksel Larsen. Han var en uhyggelig type, en forbryder af internationalt format. Allerede i begyndelsen af tyverne blev han dømt til døden i Sovjetunionen for spionage- og provokationsvirksomhed. Han blev dengang reddet ved mellemkomst af danske myndigheder og slap med at blive udvist af Sovjetunionen. Senere slog han sine folder på Balkan, men beskæftigede sig stadig med spionage, smugleri, tyveri o. l. Det var i denne periode, han erhvervede øgenavnet »Hestetyven« efter en dom i Ungarn for hestetyveri. Da han kom hjem til Danmark fortsatte han i sit »fag«, altid var han på den forkerte side af loven eller lige på kanten af den. Herhjemme fandt politiet anvendelse for ham som stikker og provokatør i den revolutionære arbejderbevægelse. Han færdedes altid i den indre by i kvarteret omkring Nikolaj Plads sammen med bohømer og pseudokunstnere. Det var en vane, der kom til at koste ham livet, det var her, han mødte sin skæbne i form af to serier pistolkugler.

»Hestetyven«s arbejde som stikker blev konstateret på et meget tidligt tidspunkt, så tidligt, at frihedsbevægelsen endnu ikke anså det for nødvendigt at likvidere den slags mennesker. Derfor kunne han i lang tid færdes frit omkring, uden at der skete ham noget. Da situationen skærpedes, så det blev nødvendigt at uskadeliggøre den slags individer, forsvandt han i lang tid fra København og var antagelig i Tyskland. Der gik mange måneder, hvor vi overhovedet ingen oplysninger fik om ham.

Den 24. August 1942.

Kære Trafikminister!

Under Henviſning til Deres Skrivelse af 13. August 1942 ſkal jeg herved meddele, at jeg er indforſtand med, at De fortsætter med de maaanedlige Betalinger til Hr. Christiansen for Deres regning. - *af den samme Risiko.*

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

Thune Jacobsen.

Hr. Trafikminister Gunnar Larsen,

R. af D.

Facsimile af et brev fra den danske justitsminister (Thune Jacobsen) til den danske trafikminister (Gunnar Larsen) om aflønningen af »Hestetyven« – for justitsministerens regning og for Gunnar Larsens risiko. Stikkervirksomhed indbragte ham, allerede inden han gik i tysk tjeneste, en indtægt svarende til en dansk ministergage.

Men en dag kom der pludselig meddelelse om, at han igen var set på sine gamle tilholdssteder. Han var et udpræget vane-menneske, han kunne ikke undvære atmosfæren fra de små vin-stuer. Her har han sikkert følt sig hjemme, blandt disse »digtere« og »malere«, disse evigt snakkende similimennesker. Her har han sikkert følt sig som en stor mand, en handlingens mand.

Vi sendte folk ud for at udforske hans færden, og det viste sig snart, at den fulgte ganske bestemte baner: fra værtshus til værtshus med en enkelt afstikker til forskellige kontorer, bl. a. »Dagmarhus«. Men selv om han altid sad med en øl eller en cocktail, så vi ham dog aldrig beruset. Han var altid meget rolig og behersket og virkede med sin nonchalant slentrende gang uhyre selvsikker, hvad han vist også var.

I lang tid fulgte vi ham for at finde en passende lejlighed til at gøre det af med ham. Det var tidligt på året 1944. Likviderin-ger var endnu ikke blevet »almindelige«, så vi ville nødtigt skyde ham inde midt i byen, hvor det var vanskeligt at slippe væk. Det trak ud, og vi begyndte at blive bange for, at han skulle opdage vor interesse for ham og fordufte. Så besluttede vi at foretage henrettelsen, ligegyldigt hvor vi traf ham.

En smuk forårsdag – den 20. april 1944 – blev vort brevsted ringet op af vor observatør: »Nu er han der igen, han sidder inde på café »Rosengården«. Da vi kom derind – cafeen ligger i en lille gade bag Nørrevold – var han lige gået. Vi sendte folk ud til de steder, hvor der var sandsynlighed for at finde ham. Forbindelsen mellem folkene blev opretholdt dels ved kurer, dels ved telefon til brevstedet.

Først lige over middag kom der meddelelse om, at han igen var fundet – han sad på Latinercafeen i Købmagergade. Gruppe-medlemmerne placerede sig i nærheden af cafeen, og to mand gik ind. Han sad ved et bord sammen med tre andre mænd. Det var vanskeligt at komme til at skyde på ham uden at risikere at ramme de andre. Desuden var Købmagergade et temmelig dårligt

sted at slippe væk fra. De to gik ud og meddelte de andre deres mening om sagen. Vi besluttede at vente og se, hvor han gik hen. Det varede en halv times tid, inden han kom ud. Han gik op ad Købmagergade mod Nørrevold, og vi fulgte efter. På Kulturvet tænkte vi på at slå til, men der var så mange mennesker på gaden, at en eventuel vildfarende kugle nemt kunne ramme en forkert. Det var en mærkelig fornemmelse at gå der lige i hælene på ham og knuge pistolen i lommen.

Han drejede om ad Nørrevold og gik ind på »Nørreport Automatcafé«. Vi gik over på Nørreport Station for at diskutere, hvad vi nu skulle gøre. Det blev bestemt, at vi skulle tage ham på gaden, når den første mulighed viste sig. En mand blev sendt ind på cafeen, men kom hurtigt ud igen. Han var synligt ophidset: »Vi må tage ham nu. Han sidder helt alene. Det er den bedste chance, vi overhovedet kan få.« Folkene indtog i en fart passende dækstillinger, og to mand gik over for at skyde ham. Inden de var nået over gaden, kom han ud fra cafeen i selskab med to mænd. De gik over Nørrevold sammen, men pludselig sprang han på en sporvogn. Vi var sikre på, at han havde opdaget os og nu ville forsvinde.

Hurtigt blev der givet ordrer: »Tag bil, tag cykel, tag sporvogn, hold forbindelsen gennem brevstedet.« Folkene spredtes og forsvandt i hvert sit trafikmiddel.

Det lykkedes et par mand at spore ham ud til Rosenørns Allé. Her var han stået af sporvognen og havde stillet sig op på et hjørne. Han stod hele tiden og kiggede sig om til alle sider. Flere af kammeraterne hævdede, at han sikkert havde opdaget os og var ved at lægge en fælde. Der var nogen tvivl om, hvorvidt vi skulle opgive aktionen den dag. Men den opfattelse sejrede dog, at det måske var den bedste chance – og måske også den sidste – vi fik. Vi ventede over et kvarter og kunne ikke rigtig beslutte os til at gøre noget ved sagen. Muligvis stod der nogle Gestapomænd i en trappeopgang og ventede på at knalde os ned.

Da klokken var to, strømmede eleverne ud fra Handelshøjskolen lige overfor, og en ung kvinde gik over og hilste hjerteligt på ham. Det var åbenbart hans veninde. Arm i arm fulgte de ad ind mod byen, og vi fulgte efter i nogen afstand. Her på vejen ind mod Centrum havde vi mange gode muligheder, særlig da parret gik gennem Ørstedsparken og et øjeblik sad stille på en bænk. Vi kunne gå lige hen bag bænken og trykke af lige i nakken på ham, men ingen af os kunne lide at gøre det, fordi pigen sad og holdt ham i hånden. Fra parken gik de hen på Café Buriis på Nørrevold. Det blev bestemt, at nu skulle det ske; tiden gik og vi risikerede, at han opdagede os eller smuttede fra os. To mand gik ind på restauranten fast besluttet på at skyde ham. De satte sig ved et bord, hvorfra de kunne se ham. Mens de drak et glas øl, blev de enige om, at det var et meget dårligt sted at skyde en mand. Desuden sad pigen stadigvæk og klamrede sig til ham, de sad og drak en flaske vin. Bagefter gik parret hen i Gothersgade, hvor de forsvandt op i Pension Gotha's bygning. En mand styrtede efter dem op ad trappen, men fik ikke set, på hvilken etage, de gik ind. Vi regnede nu aktionen for mislykket, men blev dog i kvarteret for at vente og se, om der skulle ske noget. En time efter kom han ned – alene. Med lange, hurtige skridt styrede han hen ad Nørrevold, ned ad Nørregade og hen ad Vestergade. Vi var lige efter ham, nogle på cykel, andre til fods. Det var lige i myldretiden og folk skubbede til hinanden, til ham og til os. Der ville være blevet panik, hvis vi havde gjort det lige midt i myldret.

I Vestergade forspildte vi en god chance, fordi vi troede, det var os, han kiggede efter, da han nogle gange vendte sig om og stod stille. Vi var naturligvis også blevet noget nervøse af al det jageri. Han gik ind på minister Gunnar Larsens kontor, F. L. Smiths hovedkontor. En kammerat fulgte efter for at se, hvad han skulle derinde. Kontoret er et langt lokale beliggende i en høj stue ud mod gaden. Han sad nede for enden af kontoret og

drejede sin hat mellem hænderne. Da kammeraten var kommet lidt ned i kontoret, kom en pæn gråhåret mand af kontorchef-typen springende og spurgte, hvad han skulle. Det var ganske tydeligt, at manden anede uråd. Kammeraten mumlede noget om, at han skulle tale med en mand, som lige var gået ind på kontoret, men kontorchefen forsikrede, at der ikke var kommet nogen derind. Da vor mand var gået ud, strømmede kontorfolkene til vinduerne og stirrede meget nysgerrigt på folk på gaden.

Et kvarter efter kom han ud. Med hastige skridt gik han hen på Rådhuspladsen, hvor han tog en linie 15. Vi hoppede ind i en taxa og fulgte efter til Nørrevold. Der stod han af sporvognen og gik igen ind på »Nørreport Automatcafé«, men kom ud igen med det samme, hvorefter han gik ned på Café »Rosengården«.

I en fart tog vi opstilling: nogle stykker for hver ende af den lille gade, to mænd skulle gå ind og skyde ham. De to mænd stillede deres cykler uaflåede i rendestenen, afsikrede deres pistoler. Værtshuset er lille. For enden af lokalet fandtes en bar og rundt om små borde. Der var stuvende fuldt og luften var tyk af røg. De to kammerater orienterede sig i 20–30 sekunder. Han sad henne ved baren med ryggen til udgangen. De trak samtidig deres pistoler op og fyrede. Han sprang op med et skrig. Al snæk forstummede. Pistolskuddene lød som brag i det lille rum. Værten dukkede sig ned bag disken. »Hestetyven« forsøgte at trække sin pistol, men armen ville ikke lystre ham. Hver gang et skud ramte, gav det et sæt i ham. Han skreg, så det kunne høres op på Nørrevold. Det var uarticulerede hyl, dødsangsten. Sådan skrider en mand ikke af smerte. Med et spjæt væltede han barstolen, så han tumlede baglæns ned, stadig vildt hylende. To skud i brystet gjorde ende på hans liv.

Af helt anden karakter var aktionen mod Svend Staahl-gruppen, en af tyskernes farligste stikker- og terrororganisationer. Arbejdet med denne sag tog flere måneder, skønt der samtidig blev arbej-

det parallelt af flere grupper. Vi vælger at følge den gruppe, som likviderede souschefen, restauratør Henning Walthing:

»Under yderste livsfare og med Gestapo i hælene er det nu lykkedes mig at fremskaffe resultater ...« Således begyndte den rapport, vi fik at starte på. Rapporten kom »oppefra«. Vi havde kun den at holde os til, vidste ikke, af hvem den var udarbejdet, men kun, at den undervejs havde været behandlet i Frihedsrådets likvideringsudvalg og at dødsdommen over Svend Staahl-gruppens medlemmer altså var fældet på behørig måde. Opgaven for os var nu at udfylde hullerne i rapporten, rette eventuelle fejl og derefter uskadeliggøre stikkergruppens medlemmer.

Det fremgik af rapporten, at Staahl-gruppen hovedsagelig bestod af forhenværende politibetjente. Deres arbejdsmetode var at snige sig ind i illegale organisationer og derefter udlevere så mange som muligt af medlemmerne til Gestapo. Dels fordi de fra deres arbejde i politiet kendte en del til illegalt arbejde og dels fordi de opererede med meget stor forsigtighed havde det været vanskeligt at afsløre dem. På dette tidspunkt – et par måneder efter politiets deportation – havde en politimand på forhånd en vis goodwill og gruppens medlemmer var meget omhyggelige med altid at have deres politiskilte på sig, indsyet i reversen på jakken. Alene på det kom de ofte ind i illegale grupper uden alt for grundige undersøgelser. Rapporten havde dæknavnene på hovedparten af Staahl-folkene. De begyndte alle med S, og desuden mente efterretningssystemet at have opklaret, at gruppen brugte et kontor i Peder Skramsgade som central. Ingen af medlemmerne viste sig personligt på Shellhuset eller andre tyske tilholdssteder, men afleverede deres »arbejdsresultater« gennem mellemmand. Et fast punkt i sagen var, at gruppens næstkommanderende mentes at være den 28-årige restauratør Henning Walthing. Han var indehaver af »Café 44« i Rantzausgade under sit rigtige navn, men gik i Staahl-gruppen under dæknavnet »Walther Smile«, som regel kaldet »Mr. Smile«.

Både kontoret i Peder Skramsgade og »Café 44« blev straks sat under observation. På restaurationen slog en af vore folk sig ned som stamgæst, men der gik hele to dage, inden der viste sig en mand, som blot kunne minde om signalementet af Walthing. Vor kammerat var efterhånden blevet så godt kendt i værtshuset – bl. a. fordi han havde tilbudt buffetedamen, Walthings mor, en sortbørshandel om koksmærker – at han hurtigt fik fastslået, det var den rigtige mand. Han kom kun i restauranten for at gøre regnskab med servitricen.

Observationerne ved stikkercentralen i Peder Skramsgade gav i begyndelsen ikke større resultat. Man kunne se gennem brevsprækken, at der ikke var beboelse i lejligheden, og der gik flere dage, inden der overhovedet viste sig et menneske i lejligheden. Observationsfolkene støvede rundt som flyttemænd eller forklædt på anden måde, men da stikkerlejligheden endelig fik besøg, viste det sig umuligt at spore »gæsterne« derfra. De slap væk i mørket eller trafikken. Først efter længere tids arbejde mente vi at have fastslået, at gruppens medlemmer visse dage indfandt sig på kontoret om formiddagen for at aflægge rapport og modtage instrukser. Nu skulle der slås til. En af de dage, stikkerne plejede at komme til konference, skulle nogle af vore folk meget tidligt om morgenen bryde ind i lejligheden, og efterhånden som stikkerne indfandt sig, skulle de holdes op, eventuelt bringes til tavshed på anden måde. Så snart de alle var samlet og identificeret, skulle henrettelserne ske i selve lejligheden. Der måtte arbejdes hurtigt og forsigtigt. Svend Staahl havde pralet af, at ham fik modstanderne aldrig, for så snart en mand havde mistanke til ham, blev han skudt. Det ansloges, at han havde myrdet seks-
syv mennesker på det grundlag.

Et par dage før den planlagte aktion fik vor observationspost imidlertid held til at spore en mand fra Peder Skramsgade gennem byen til hans bestemmelsessted. Dette var politivagten på Amalienborg, og efter denne opdagelse fandt vi det bedst at tale

med politiet, inden vi gik videre. Det skulle vi aldrig have gjort. Nu trak sagen først rigtig i langdrag. En så simpel ting som at identificere den mistænkte politimand ved hjælp af et fotografi blev nu en sag, der skulle drøftes i en hel række instanser, og naturligvis endte det med, at stikkergruppen anede uråd – hvor de nu end fik deres mistanke fra. De flyttede bort fra Peder Skramsgade, og planen om at knalde hele gruppen på én gang var dermed røget i lyset. Nu måtte man koncentrere sig om de kendte medlemmer. Den gruppe, vi følger, tog sig som sagt af Walthing.

En formiddag ved 10-tiden, da Walthing indfandt sig i »Café 44«, trådte to gæster hen til ham, stak ham en revolver i siden og bad ham være rolig. Walthing stivnede af skræk, og endnu før han var kommet sig af chok'et, var han visiteret. Resultatet: en skarpladt, afsikret pistol talte ikke til hans fordel. Han blev ført ud til en varebil og kørt til en bungalow i Buddinge, hvis kælder vi havde fået lov at låne. Imens var Walthing kommet sig noget af forskrækkelsen. Han bedyrede sin absolutte uskyldighed og talte så overbevisende, at hans vogtere faktisk troede på hans uskyld. De forklarede ham, at han intet havde at frygte, når det forholdt sig således, men at han måtte have tålmodighed, til han var afhørt.

Lidt over middag begyndte forhøret, der foregik nede i kælderen mellem vaskeremedier og gamle potteplanter. Forhørslederen var jurist og politimand.

Walthing nægtede til at begynde med alt. Han vidste ikke, hvem Svend Staahl var, han havde ikke angivet nogen, han havde købt pistolen af en kammerat, våbentilladelsen havde han skaffet sig, fordi han engang var blevet truet o.s.v., o.s.v. I hvert fald på overfladen bevarede han roen og under hele forhøret optrådte han med den yderste servilitet og sleskhed. Da forhørslederen pludselig sagde: »Kender De Walther Smile?«, blev han bleg og opgav at nægte alt. Han indrømmede nu, at han kendte Svend

Staahl og opgav hans rigtige navn, og han indrømmede at have været i Peder Skramsgade, men hævdede, at det kun havde været for at føre kartotek.

Han fik at vide, at han havde en chance for at blive sendt til Sverige, hvis han talte åbent, men nægtede stadig at have deltaget i Staahl-gruppens stikkerarbejde. Han kunne dog ikke forklare, hvorfra han havde fået penge til at købe restaurationen i Rantzausgade. Vi vidste, at de stammede fra tyskerne og at de havde placeret ham i Rantzausgade, fordi de mente, at han i det kvarter ville have særlig let ved at komme på sporet af kommunistiske organisationer. Walthing nægtede, at det var rigtigt. Men pludselig slog hans dømmekraft klik. Han fortalte, at han under en passiar med et af de andre medlemmer i Staahl-gruppen havde sat denne ind i en historie om en ung mand, som var medlem af en illegal gruppe. Walthing anførte det som bevis på sin uskyldighed! Hvis han havde villet, kunne han jo være gået til Gestapo, sagde han ... Da vi fik navnet på den unge mand, viste det sig, at Walthing for så vidt havde gjort sine ting godt nok alligevel. Den unge mand var bror til forhørslederen. Han var prompte blevet eftersøgt, og at han undslap Gestapo var ikke Walthings fortjeneste.

Efter en times forløb stod det klart, at Walthing ikke røbede mere i et almindeligt forhør. Han havde opgivet en del adresser, han havde erkendt at have arbejdet regelmæssigt i Staahl-organisationen og han havde tilstået et oplagt tilfælde af stikkeri. Om hans skæbne kunne der ikke være tvivl, men da han åbenbart stadig selv troede, at han skulle deporteres til Sverige, sagde vi blot, da han blev ført ud i bilen, at han skulle konfronteres med Svend Staahl. Han fik at vide, at vi måtte gå gennem skoven til den villa, hvor konfrontationen skulle ske og troede åbenbart stadig på det. Undervejs ad den plørede skovsti var han kun optaget af ikke at træde i vandpytterne eller smudse sine sko til. Som altid var han denne dag temmelig lapset klædt. I andre

kredse end i Staahl-gruppen kaldte man ham »Smukke Walthing«. To mand fyrede samtidig på ham bagfra. Den ene af kuglerne, en 11,35, ramte lige i nakken, og Walthing var stendød med det samme. Han gav blot et grynt fra sig, idet han sank om på skovstien.

– – – Samme dag stormede en anden gruppe modstandsfolk den lejlighed, hvor Svend Staahl – forhenværende politibetjent Poul Otto Ditlev Nielsen – opholdt sig sammen med fru Walthing, souschefens mor, som også var fundet skyldig i stikkeri. Begge blev skudt ned på stedet.

... »Den måde, på hvilken politiske mord i den senere tid har taget overhånd, har gjort det umuligt for den højere SS- og politifører for Danmark længere at tåle, at det danske politi ikke med al energi modarbejder den forbryderiske underverdens gangstermetoder. Der er derfor under forhandlinger med departementschef Eivind Larsen blevet stillet den fordring til det danske politi med alle til rådighed stående kræfter at eftersøge morderne og sørge for, at de bliver straffede«.

(Den officielle tyske erklæring, som senere viste sig at være bebudelsen af aktionen mod det danske politi den 19. september 44)

Vore modstandere – og deres metoder

Det var åbenbart Gestapos drøm at sprænge »Bopa« *oppefra*, ikke at ødelægge organisationen ved en møjsommelig optrævelse af de enkelte grupper, men at standse hele arbejdet med ét slag ved at anholde organisationens ledelse. Antagelig har »førerprincippet« suggereret dem til at tro, at organisationen ville falde sammen, hvis lederen blev taget, og gennem rapporter fra vore fangne medlemmer kunne vi nogenlunde følge, hvor store fremskridt, tyskerne gjorde i forsøgene på at klarlægge »Bopa«-ledelsens sammensætning. Brudstykke for brudstykke samlede de fra de enkelte forklaringer dæknavnene, adresser og signalementsammen, og med sædvanlig tysk grundighed stillede de det hele op i en grafisk fremstilling, som efterhånden ikke manglede meget i at være komplet. Den indeholdt i alt fald dæknavnene og udførlige signalements på »Bopa«s leder og organisationens afdelingschefer med angivelse af forbindelserne mellem afdelingerne. Med hvilke metoder, man stræbte efter at kunne føje et »anholdt« til hvert af disse navne, illustreres måske bedst af en enkelt sag.

En grosserer, som havde hjulpet en af afdelingerne med forskellige ting og derfor efterhånden var kommet ind på livet af dens folk, angav en dag for nogle få hundrede kroner til tyskerne, hvor afdelingens depot lå, og på hvilket tidspunkt en række sabotører ville indfinde sig der. Tyskerne besatte straks depotet, en oplagsplads på Klokkemagervej, og en halv snes af vore folk gik i fælden. De kom naturligvis til stedet enkeltvis og blev omringet af fem-seks politisoldater med maskinpistoler, så snart de trådte ind gennem porten. Trods den håbløse situation trak en af vore

folk sin pistol for at kæmpe, men han blev omgående gennemhullet af en maskinpistolsalve og dræbt på stedet. De andre blev udsat for den sædvanlige behandling: døgnlange forhør, prygl og tortur til en af dem brød sammen, så man kunne anvende hans udsagn over for de andre. Ved disse afhøringer viste det sig klart, at man koncentrerede sig om at trænge frem til organisationens ledelse. Ingen kendte naturligvis lederens adresse, men en af de fangne blev pint til at røbe adressen på en lejlighed, hvor han af og til kom. En patrulje blev omgående sendt af sted og anholdt lejlighedens indehaver, en ung kvinde, der boede alene med sin treårige datter. Hun blev bragt til Shellhuset og opholdt sig der et par døgn. Så mente man, at hun var gjort mør. Hendes forhørsleder erklærede, at hun kunne frelse sig selv fra koncentrationslejren, hvis hun gik med til at lægge en fælde for »Bopa«s leder. Han skiftede fra rene trusler til faderlige formaninger og indsmigring, men hun vægrede sig. »Jeg bliver jo skudt som stikker, hvis jeg gør det – –.« »Nej, vi skal nok arrangere det hele sådan, at der ikke falder nogen mistanke på Dem. De skal blot se at få arrangeret et møde i Deres lejlighed. Så omringer vi hele kvarteret og tager alle i lejligheden med, foruden en masse andre, så det kan se ud som en almindelig razzia.« Hun ville stadig ikke. »Ja, så bliver Deres lille pige sendt til et børnehjem i Tyskland...«

Efter nøjere omtanke slog den unge kvinde til, men det lykkedes hende hurtigt at få rystet de tyskere af, som skulle skygge hende, og snart havde vi hele historien.

Disse tre midler: angiveri, tortur og trusler var altid tyskernes hovedvåben over for os. Om egentlig politimæssig efterforskning var der sjældent tale. Vort kendskab til tyskernes fremgangsmåde og resultater stammede som sagt først og fremmest fra rapporter fra fangne kammerater. »Bopa« mistede sjældent kontakten med sine folk, så længe de overhovedet sad i fængsel i Danmark, og vi ventede også af de fangne, at de selv efter arrestationen støt-

tede os med de oplysninger, de kunne skaffe og få sendt ud. Også med folk, som tyskerne af en eller anden grund hentede hjem fra Tyskland til forhør eller lignende, fik vi i reglen oprettet en forbindelse. Særlig indviklede eller romantiske metoder anvendte vi sjældent til formidling af denne korrespondance. Hovedparten af brevene smugledes ud og ind med vasketøjet, enten syet ind i en søm eller foldet sammen til en ganske tynd »pølse« og anbragt i en skjorte i stedet for flipstiveren. En mere »spændende« metode blev anvendt af en hustru, som skulle smugle en meddelelse ind til sin mand for os. Hun anbragte depechen i munden og ville så lade den glide over i mandens mund, når hun kyssede ham til farvel, hvad hun regnede med at få lov til. Det lykkedes også, men manden kom desværre til at sluge meddelelsen!

Store beretninger kunne fangerne naturligvis ikke smugle ud, men følgende eksempel viser alligevel, at der kan stå temmelig meget på et stykke cigaretpapir, selv om der skal skrives i mørke og med største forsigtighed:

Kære venner.

Jeg har det godt. Får det brød, jeg kan spise. Mit hoved har fået facon igen, kun mit v. øre er ikke i orden endnu – har haft læge to gange. Jeg har opgivet James' og Emils adresse. Blev tvunget til det. Det første, de sagde, da jeg kom ind, var: Du er kommunist. Har saboteret Globus, Syndikatet, Kløvermarken, B & W, Scaniadam, Standard Electric. Du er gruppeleder. Din næste sabotage er H. A. (Hærens Våbenarsenal). Så viste de mig kortet herover. Om fredagen tilstod jeg, da jeg blev klar over, at de vidste alt. Jeg fik lov at vælge mellem krigsret og henrettelse straks. Jeg valgte det første, idet jeg tænkte: Så længe der er liv, er der håb.

Jeg kan hilse fra Benny. Har forbindelse med ham (Morse-system). Thomas har jeg talt med om onsdagen, jeg ved ikke, hvad han har indrømmet.

Jack.

Man vil se, hvor ringe omtale brevet ofrer på brevskriverens person. Skønt han umiddelbart forinden havde fået at vide, at han ville blive skudt om ca. 14 dage, er hovedparten af pladsen optaget af meddelelser, som kunne være os til nytte både i vort arbejde og hvis vi blev anholdt.

Foruden brevene havde vi dog adskillige andre kilder til information om det tyske politis arbejde imod os. F. eks. »beslaglagde« vi i tidens løb en del af Gestapos akter og kunne derved følge en sags gang, som den tog sig ud fra tyskernes synsvinkel. Det var en ganske ejendommelig følelse at sidde med en sådan stabel fotokopier i hånden og vide, at der bag kriminalsekretærens kolde, juridiske udtryk skjulte sig en sum af menneskelig lidelse og kynisk forræderi. Disse akter omtalte i reglen stikkerne under dæknavn eller uden navn, men gav ofte en så udførlig redegørelse for deres kvalifikationer, at vi ad den vej kunne identificere dem. Når det f. eks. blev opgivet, at stikkeren »Gottfried« havde angivet den og den og at han sandsynligvis havde hold i sin angivelse, da han havde ligget på korporalskole med en af de angivne og senere siddet sammen med ham på det og det kontor, hørte der jo ikke større skarpsindighed til at regne stikkerens identitet ud.

Imidlertid har stikkere aldrig været i stand til at snige sig ind som medlemmer af »Bopa«s grupper. Skete der angiveri hos os, var det altid foretaget af personer med en lige så periferisk tilknytning til os som den omtalte grosserer. Denne kendsgerning formindskede dog ikke vor omhu, og sagerne i sig selv var som regel i den grad mættet med uhygge, at vi ikke havde behøvet »faglige« motiver til at animere interessen. Her sad en eller anden underordnet tysk kriminalembudsmand og skildrede skridt for skridt oprulningen af en modstandsgruppe, lige saglig og uanfægtet i udtrykkene den dag, han begyndte med at registrere sagen som IV 3 a som den dag et par måneder senere, han kunne notere dødsdommens fuldbyrdelse. Måske et ganske kort referat

af en sådan karakteristisk sag bedre end mange almindeligheder vil klargøre, i hvor høj grad det tyske politi måtte bygge sit arbejde på stikkere og tortur:

4. november:

Stikkeren indfinder sig første gang på Shellhuset og forklarer, at han er kommet i forbindelse med en illegal gruppe, hvis leder han kender fra sin soldatertid.

5. november:

Angiveren fremstiller sig på ny og melder »forskriftsmæssigt« nye enkeltheder om gruppens planer.

6. november:

»Endskønt angiverens oplysninger må behandles med stor forsigtighed, synes den antagelse berettiget, at han taler sandhed«. Han får derfor overgivet bestemte opgaver.

12. november:

»V-Mann Gottfried« (stikkeren har nu fået officielt tysk dæknavn) får udleveret tjenesteausweis. Hans månedlige løn sættes til 500 kr. – »Der kan regnes med anholdelse af sagens hovedpersoner«.

30. november:

»Gottfried« melder, at gruppens leder er blevet såret under en aktion og indlagt på hospitalet.

22. december:

Erklæring fra Vestre Fængsel om, at den eftersøgte gruppeleder er anholdt og indsat »som medlem af en morderorganisation«.

23. december:

1. forhørsberetning.

3. januar:

Stikkeren melder ganske kort, at han skal til et møde med folk fra gruppen den 5. januar og at han forud vil give meddelelse om mødestedet.

3. januar:

2. forhørsberetning.

16. januar:

3. forhørsberetning efter anholdelse af endnu nogle gruppe-medlemmer.

18. januar:

Stikkeren mener at have klarlagt gruppens forbindelser på Shellhuset. »V-Mann Gottfrieds arbejde under denne sag kan betragtes som tilfredsstillende«.

23. januar:

Gruppenlederens overføres til Shellhuset.

2. februar:

Forhør på Shellhuset. Det oplyses, at stikkeren også er »anholdt« for at kunne øve tryk på de andre fanger.

26. februar:

Anklageskrift.

Udateret:

»Den 26. februar er anholdtes (grubelederens) sag blevet behandlet ved en krigsret. Den anklagede dømtes til døden. Dommen blev fuldbyrdet 27. februar. Retten vil snarest sende de personlige akter tilbage hertil.«

Det lyste ligefrem ud af disse sager, at Gestapos indsats mod os næsten udelukkende var baseret på, hvad stikkerne kom med eller hvad tortur bragte for dagen – uden at det selvfølgelig forstyrrede den tyske sagsfremstillings korrekthed. Kriminalsekretæren registrerede blot de afgivne forklaringer. Med hvilke midler, de var fremtvunget, kom tilsyneladende ikke ham ved.

Det, vi kunne falde på, var altså enten angiveri, uheld under aktion eller rene og skære tilfældigheder. Vi var ude for alle tre muligheder, og alle tre kostede os dyrt i tabte kammerater og

spildte arbejdsdage. En historie som affæren på Klokkemagervej medførte jo ikke alene tabet af en halv snes anholdte kammerater. Den forårsagede også, at en mængde forbindelser blev sønderrevet, at tilflugtssteder måtte opgives, at våben og sprængstof gik tabt, og at vi andre måtte ofre ugers, måske måneders arbejde på at genskabe afdelingens kampkraft.

Angiveri førte også engang i 1944 »Bopa«s leder i hænderne på Gestapo – men han blev der ganske vist kun i fem minutter. Han blev anholdt på en café i nærheden af Hovedbanegården, hvor han holdt konference med fire-fem medarbejdere. Hele selskabet blev omringet af Gestapo-folk, som pludselig stod med revolvere parat. Der var intet andet at gøre end at følge med. Da afstanden var så kort, skulle turen til Shellhuset tilbagelægges til fods. Gestapo-folkenes leder, kriminalrat Glosch, tog sig for en sikkerheds skyld selv af »Bopa«-lederen. Da det var ham, der skulle betale, kom de lidt bag efter de andre. Et stykke fra restauranten kom en sporvogn forbi og skabte sabotagelederen den chance til flugt, han benyttede. Han sprang så pludseligt ud foran sporvognen, at Glosch slet ikke fik trykket sin pistol af, og inden sporvognen var passeret, så skudfeltet atter var frit, var flygtningen sprunget på en forbigående taxa og ude af kriminalrat'ens rækkevidde.

Samme kriminalrat havde for øvrigt den »fornøjelse« en måned senere at anholde »Bopa«s mest aktive afdelingsleder – og at se også ham stikke af. Glosch løb på sabotøren på et gadehjørne og kendte ham efter signalementet, hvilket han ikke undlod at gøre opmærksom på, samtidig med at han stak sin pistol i siden på ham. Afdelingslederen – en ung mand på 18 år – bedyrede sin uskyldighed, men Glosch følte sig sikker i sin sag, og begge marcherede af sted til Shellhuset, sabotøren med pistolen i ryggen. Han fik lov at tage sit lommetørklæde, og samtidig fik han afsikret sin pistol, der lå i samme lomme. Lidt længere henne ad gaden udbrød sabotøren pludselig: »Pas på bilen!« og Glosch

kiggede rent instinktivt til siden. I dette nu rev fangen sin pistol op, fyrede på Glosch og løb . . . Kriminalrat'en blev ramt i maven og gik ved samme lejlighed glip af en forestående udnævnelse til oberkriminalrat.

Endnu mere tilfældigt var tyskernes håndlangere, Sommerfolkene, ved at anholde en anden af »Bopa«s afdelingsledere. Han kom kørende i en bil og stødte ganske simpelt sammen med en Sommer-bil, da han ville overhale den. Begge biler blev voldsomt ramponeret, men sabotøren var den, der kom sig hurtigst af choket. Han fór ud af ruinerne og ind i en port, netop et sekund før Sommer-folkene opfattede, hvad der egentlig var sket. Et blik ind i sabotørbilens vrug, der flød med lunter, våben og sprængstof, lod ikke megen tvivl tilbage, men inden de fik optaget forfølgelsen, var han naturligvis over alle bjerge.

Disse Sommer-folk og deres efterfølgere, hipoerne, blev efterhånden i endnu mere udpræget grad vore fjender end selve Gestapo, og det endte med, at hipoerne blev erklæret »fredløse«, således at vi altså uden videre kunne angribe dem, hvor vi traf på dem. Men dette med at »træffe på« en Hipo-patrulje, når man var ude efter det, viste sig nu at være meget svært. Vi lagde den ene fælde efter den anden for dem, men de rykkede simpelthen ikke ud på de meldinger, vi havde brygget sammen og sendt ind. En vinterformiddag sad ti af vore folk i to timer i et lysthus uden for Bispebjerg Hospital og ventede på, at Hipo-korpset skulle reagere på en anmeldelse om, at en såret sabotør var blevet indbragt på sygehuset. Anmeldelsen var indgivet forskriftsmæssigt, men hipoerne rykkede først ud hen under aften, og da var vore folk gået hjem. En anden gang havde vi etableret en større fælde på en vej i Hvidovre. Vi anmeldte til Politigården, at en tysk soldat var blevet overfaldet og lå såret på vejen, og for at udrykningen ikke skulle fatte mistanke for tidligt, havde vi ladet lave en legemsstor dukke, trukket den i en tysk uniform og hældt en pøs rød maling over den. Det så meget livagtigt ud, og vi

Hipo-folk under razzia efter en sabotage.

havde samlet et halvt hundrede mand i haver og huse omkring stedet, så vi mente nok, vi kunne klare hipoerne, selv om de sendte hele deres vagtstyrke ud. De kom overhovedet ikke . . . Så

bemandede vi en lastbil med en halv snes mand og kørte rundt i København et par timer for eventuelt at træffe en patrulje. Også forgæves.

Senere gik det dog bedre. Samme dag, englænderne havde bombarderet Shellhuset, ræsonnerede en af vore afdelingsledere, at nu var der nok mange hipoer ude. Han fik samlet seks-otte mand på en lastbil, og heldet var med dem: de fik øje på en Hipo-bil. Som altid kørte hipoerne med vanvittig fart, og en enkelt maskinpistolsalve ind gennem vindspejlet var nok til at afgøre kampen. Hipo-chaufføren rantes i hovedet og bilen fór op i en hæk, hvor den i løbet af et øjeblik var gennemhullet af maskinpistolild og sprængt af håndbomber. Ingen af hipoerne overlevede angrebet. En anden dag traf to af vore gruppeledere på en Hipo-bil, da de kom cyklende hjem fra en aktion, som ikke var blevet til noget. De havde maskinpistolerne med på bagagebæreren, og da de så hipoerne standse på et sted, hvor skudfeltet var frit for uvedkommende, gik de ind i en port, samlede maskinpistolerne og åbnede alene to angrebet på de fem Hipo-mænd. Så vidt vi ved, dræbtes fire af Hipo-folkene, medens én reddede sig i såret tilstand ved at springe ned i en kælderhals.

Sammenlignet med Hipos og Gestapos metoder var der en næsten hyggelig tone over vort mellemværende med det danske politi på den tid, da dette var vor hovedfjende, men regnet efter almindelige forhold var de metoder, man anvendte imod vore første kammerater dog af en sådan art, at de ikke er særlig flatterende for dansk politi. For blot at antyde metodernes karakter kan man nævne politiets forkærlighed for de eftersøgte fødselsdage, børns og koners fødselsdag, bryllupsdag o.s.v. Politiet regnede koldblodigt med, at en sabotør, som havde flakket om i længere tid, ville have svært ved helt at blive hjemmefra, f. eks. den dag, hans lille barn havde ét-års fødselsdag. Derfor havde sabotørhjemmene politibesøg på så godt som alle den slags festdage –

ikke korte visitter, men timelange besøg, hvor politifolkene høfligt og udholdende ventede på fangst uden at lade sig anfægte af, om der var fødselsdagssammenkomst i hjemmet eller ej. En yndet fremgangsmåde var det også at forklare sabotør-hustruen, hvor uendelig meget bedre det ville være, om hendes mand blev taget af dansk politi i stedet for det tyske. Stort fik politiet vist ikke ud af den slags forsøg, og når det danske politi alligevel havde så langt mere held med sig end det tyske i forfølgelsen af os, skyldtes det to grunde: for det første noterede det danske politi sine successer på et tidspunkt, da mange mennesker overhovedet ikke var klar over modstandskampens betydning og ikke var blevet vænnet til at se »modstandsmæssigt« på tingene. Det kunne f. eks. i 1942 hænde, at en mand anmeldte et lager af brandvæske til politiet, fordi han troede, det var sortbørsvarer. Noget sådant skete ikke i 1944–45. Blev vi da angivet, var det regulært stikkeri og betydeligt nemmere at værgе sig imod end folks manglende forståelse. Den anden grund til det danske politis bedre resultater var dets forudgående systematiske arbejde med indsamling af materiale mod os. Da en af vore kammerater engang blev anholdt, læste den afhørende politimand op for ham en redegørelse, hvori var noteret alle hans tidligere hverv inden for D.K.P., samt at han et par år i forvejen havde vundet »Arbejderbladet«s gættekonkurrence!

Den afgørende fejl i både det danske og det tyske politis tro på, at de kunne standse sabotagen, var imidlertid den tanke, at sabotagebevægelsen kunne likvideres, hvis man fik anholdt et vist antal unge mennesker. Udviklingen viste, at der i enhver situation stod nye folk rede til at træde ind i de tomme pladser, og at sabotagen i Danmark ikke var enkeltpersoners eller smågruppers værk.

... Vi beundrer jeres standhaftighed og jeres dygtighed. Jeres modstand er en værdifuld indsats både for de allieredes sag og for et frit Danmarks fremtidige lykke.

(Churchill i sit nytårsbudskab til den danske modstandsbevægelse 31. december 44)

6 måneders arbejde – 20 minutters aktion

I over seks måneder arbejdede vi med »Torotor«, med at udspionere fabrikken, med forsøg på at slutte kontakt med folk inden for murene og med planlægning af den ene aktionsform efter den anden – intet så ud til at skulle lykkes. Først efter et halvt år fandt vi den plan, som i løbet af 20 minutter belønnede sliddet.

»Torotor« lå på Kollegievej i Ordrup. Oprindeligt var det en radiofabrik, og virksomheden gik stadig under denne betegnelse, men efterretningstjenesten hævdede, at fabrikkens hovedproduktion bestod i dele til det tyske V II-våben, og i midten af 1944 – endnu før offentligheden kendte noget særligt til dette tyske terrorvåben – gav den allierede generalstabs repræsentanter i Danmark besked om, at »Torotor«s virksomhed skulle bringes til ophør. Gennem de sædvanlige kanaler gik ordren videre, og opgaven blev overdraget Bopa.

Allerede den første overfladiske undersøgelse slog fast, at »Torotor«-aktionen ville blive vanskelig og muligvis meget kostbar. Fabrikken var installeret i det gamle St. Andreas-Kollegium, en svær tre etagers murstensejendom bygget i vinkelform, der lå ret isoleret og afspærret fra omverdenen ved et solidt hegn. Bevogtningen bestod af ti-femten tyske politisoldater, som havde indrettet en udbygning på taget til skydetårn. De var meget nervøse og åbenbart indstillet på ikke at give nogen chance fra sig med det gode. Folkene på fabrikken fortalte i alt fald, at de tyske vagter flere gange havde skudt efter tilfældige forbipasserende og undertiden havde været på nippet til at kaste håndgranater mod folk uden for fabrikken »for en sikkerheds skyld«. Fabriksbyg-

ningen var forsynet med projektører, som kunne oplyse hele nabolaget, og desuden var der et omhyggeligt udbygget alarm-system, bl. a. et mikrofonanlæg, så portneren kunne sidde og høre, hvad der blev sagt rundt om på fabrikkens terræn, og – naturligvis – en direkte telefonledning til Dagmarhus. Eventuel undsætning til det tyske mandskab måtte ventes fra Jægersborg kaserne, der lå fuld af politisoldater, og hvorfra der kun var 2–3 minutters kørsel til »Torotor«. Af vagtmandskab befandt der sig i bygningen foruden tyskerne fire danske vagter og to portnere.

Det lykkedes ret hurtigt at få kontakt med en arbejder på fabrikken, som erklærede sig villig til at smugle sprængstof ind, og den første plan blev bygget op derpå. Arbejderen skulle efterhånden smugle 15–20 kg sprængstof inden for afspærringen. På aktionstidspunktet skulle en af Bopas folk derefter snige sig ind som arbejder, montere det indsmuglede sprængstof og anbringe ladningen op ad den tyske vagtstue. Eksplosionen ville formelig puste vagtstuen bort og derved sætte hovedparten af det tyske vagtmandskab ud af spillet. Fabrikken skulle derpå tages ved en regulær storm, og da aktionen skulle gennemføres overordentlig hurtigt af hensyn til den ventede forstærkning, måtte man i alt fald regne med, at de tyske soldater, som ikke ramtes af eksplosionen, kunne gøre det af med adskillige af angriberne. Navnlig vagten på taget var med sit maskingevær en alvorlig fare. Få dage før planen skulle være bragt til udførelse, blev indsmuglingen af sprængstof imidlertid opdaget. Der var tale om at overgive den pågældende arbejder til det tyske politi, men da han påpegede, at det ville blive dyrt også for anmelderne, nøjedes man med at afskedige arbejderen på stående fod og bede ham fjerne sig fra fabrikken med det samme – med sprængstoffet. Arbejderen, som både før og efter opdagelsen havde vist en høj grad af mod og koldblodighed, vandrede rundt på gaden hele natten med sin sprængstofladning. Først næste dag fik han kontakt med Bopa, så han kunne blive af med sprængstoffet.

Den næste plan regnede også med en storm på komplekset. Nu var det tanken at nedkæmpe tyskerne ved hjælp af en 20 mm kanon. Endnu havde vi ikke haft de kanoner i brug, vi rådede over, men vi regnede med – og det viste sig senere ved en anden aktion – at 20 mm kanonen, som egentlig er en antitankkanon, var et udmærket våben til en opgave som den foreliggende. Planen måtte imidlertid begraves igen af den simple grund, at det viste sig umuligt at skaffe det hundrede brisantgranater, vi havde brug for.

Imidlertid holdt vore folk stadig kontakt med arbejdere og vagter på fabrikken, og en dag kom en af vagterne med en fidus. Han forklarede, at der i »Torotor«-komplekset fandtes et slags oplagsrum eller malerværksted for teaterkulisser, og at en bestemt scenemester fra et af byens teatre undertiden sendte sætstykker og andre dekorationsgenstande ud til virksomheden på akavede tider af døgnet. Få dage efter, at vi havde fået denne oplysning, ringede en af vore folk en lørdag aften til portneren på »Torotor« og forklarede, at opringningen kom fra teatret og at scenemesteren tidligt næste morgen ville sende nogle sætstykker ud på fabrikken. Portneren lovede, at teatrets folk nok skulle få lov at komme ind med deres remedier, og vi gik nu ud fra, at den side af planen var i orden. Desværre var det netop på dette punkt, den glippede, og kun et held forhindrede, at Bopa ved denne lejlighed mistede nogle af sine bedste folk. Næste morgen hentede nogle sabotører en bilfuld sætstykker på Frederiksberg Teater. Selve det at gå ind på teatret og foretage et passende udvalg af scenerekvitter var ikke vanskeligt – der skulle ikke engang et hold op til – men ellers var denne søndagsmorgen fuld af fortrædeligheder. Først og fremmest viste det sig næsten umuligt at få startet nogen af de lastbiler, vi »disponerede« over. På grund af frosten var alle bilkølere tappet tomme, og på den tid af morgenen var det svært at banke folk op uden at vække opmærksomhed. Et sted – på et eddikebryggeri – forsøgte vore folk

at anvende eddike som kølervædske, og det blev bilerne ikke bedre af. Et par biler blev mere eller mindre ødelagt under forsøgene, og da en tredje bil omsider blev startet, gik den i stå på den første store bakke. Gruppens leder snakkede med vagtværnet og anmodede om assistance, men fik ingen hjælp, og til sidst måtte en fremmed bil holdes op og sprængstoffet læsses over.

Men omsider holdt køretøjet foran »Torotor«s portnerloge. På førersædet sad to mand og bagpå to andre. Gemt under en kamin og hvad kulisserne nu ellers forestillede, lå fire mand, våbnene og godt 300 kg sprængstof. Efter planen skulle portneren nu uden videre lukke bilen ind gennem gitterporten og lade folkene rumstere rundt med kulisserne til sprængladningen var monteret og antændt, hvorefter sabotørerne skulle tage de danske vagter med ud og forsvinde, inden tyskerne anede, hvad der foregik. Gik det blot den mindste smule forkert, efter at vognen var kommet ind på fabriksområdet, havde aktionsmandskabet meget små chancer. De ville være spærret inde næsten som rotter i en fælde, og tyskerne ville have stor mulighed for at meje dem ned. Men de nåede overhovedet ikke inden for afspærringen. Portneren var meget forsigtig eller også fattede han mistanke, da han så sabotørbilen rulle op foran fabrikken. I hvert fald erklærede han, at han ville foretage en kontrolprøving og gik ind i fabrikken. Denne mulighed havde vi ikke forudset. Vore folk ventede et øjeblik, men forstod så, at der var noget uldent ved situationen og forsvandt i fuld fart, uden at der blev skudt efter dem. Senere opklaredes det, at der virkelig *var* slået alarm og at den tyske vagt havde siddet parat til at give sabotørerne en varm velkomst, så snart de nåede ind i gården. Kun portnerens forsigtighed og deres eget instinkt reddede dem. Nu gik det blot ud over kulisserne, som blev læsset lidt ublidt af på en vej i nærheden . . .

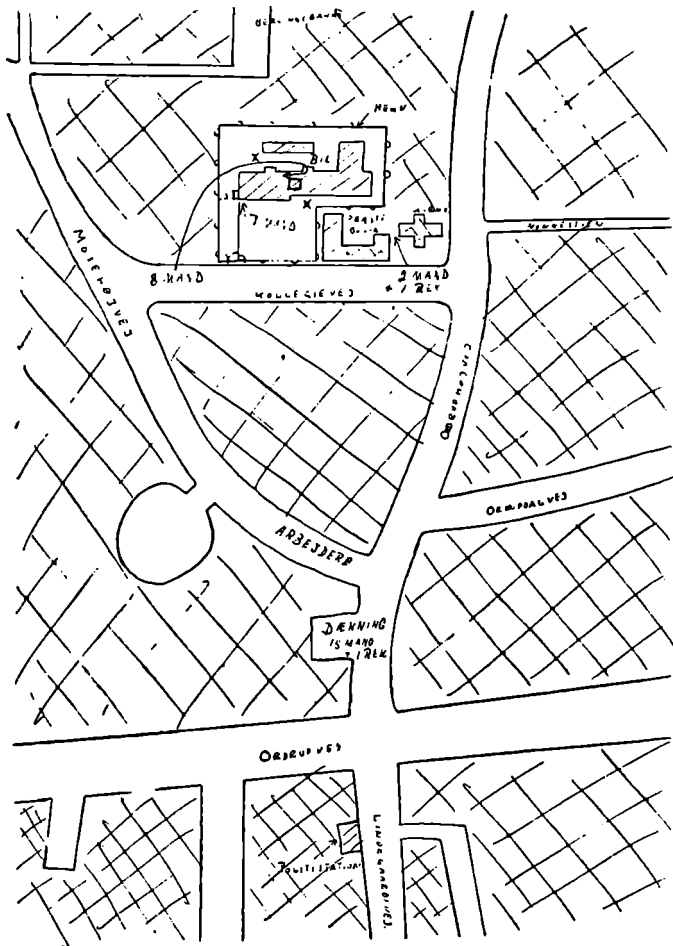
Men V II-bomberne fløj livligere og livligere. Fabrikken *skulle* standses, og den 2. januar 1945 lykkedes det. Den plan,

vi fulgte, var egentlig i sin idé betydelig simplere end de to mislykkede. Endnu engang viste det sig, at det enkle er det mest effektive.

Første led i planen var at fjerne den nævnte portner. Han havde nu forpurret én plan og kendte flere af vore folk af udseende. En aften mellem jul og nytår gik to mand ud til »Totoro«, fik portneren kaldt udenfor og skød ham i armen. Det var ikke nogen alvorlig læsion, men han måtte indlægges på hospitalet og var dermed uskadeliggjort.

Derefter blev 32 mand udtaget til aktionen og tidspunktet fastsat til den 2. januar kl. 7 om morgenen. Aktionsmandskabet var inddelt i tre grupper, hvortil kom sikringen på endnu to grupper. Styrken samledes på Ordrup Gymnasium ved 6,30-tiden og fik planen gennemgået endnu engang. Nogle minutter i 7 – på den tid, arbejderne normalt begyndte at indfinde sig på fabrikken – begyndte aktionen. Forinden var telefonkablerne skåret over i den nærmeste telefonbrønd. Den største af sikringsgrupperne, fjorten mand, tog opstilling på Ordruphøjvej, dels for at standse arbejderne, når de kom fra sporvognen, og dels for at opholde eventuelle undsætningsforsøg. Et rekylgevær blev opstillet i en have med front mod Ordrupvej, hvorfra man måtte vente tyskerne. Resten af sikringen, to mand, anbragte sig i dækning af præsteboligen. Også de var forsynet med et rekylgevær. Deres opgave var først og fremmest at skyde vagten på taget ned, dersom det kom til kamp.

1. gruppe af aktionsmandskabet, seks mand, gik klædt som arbejdere op til portnerlogen, hvor de stille og roligt holdt portneren og de tre danske vagter op og bragte dem indenfor. Den danske vagt på Kollegievej blev også hentet op i portnerlogen og lågen i gitteret åbnet. 2. aktionsgruppe, en halv snes mand, gik derpå gennem lågen ind i gården og op på 1. sal, hvor tyskernes vagtstue lå. Her anbragte de sig, så de kunne holde udgangen fra vagtstuen under ild, hvis tyskerne forsøgte at slippe ud, inden

Opmarchplan til aktionen mod »Torotor«.

»Torotor« efter sabotagen.

sprængladningen var anbragt. Tyskeren foran huset og tyskeren på taget var under stadig observation, men fattede øjensynlig ikke mistanke, og den tyske soldat, som havde vagten i gården, var forsvundet. Senere opdagede man, at han havde siddet i kælderen og varmet sig ved fyret. Han kom først op, da 3. aktionsgruppe kom ind i gården med en lastbil. På bilen lå 350 kg sprængstof, hovedsagelig donarit, men desuden lidt trotyl og lidt engelsk sprængstof. Tyskeren så uinteressert på sprængstoffet, og bilens besætning kunne ganske roligt gå i gang med at bære det ind i bygningen, mens tyskeren fik en sludder med vor chauffør. At han under samtalen sad på en maskinpistol, opdagede tyskeren heller ikke. Da man ikke havde kunnet få fat på tilstrækkelig cordtex, blev sprængstoffet monteret som én ladning – den største enkeltladning, som har været anvendt ved nogen dansk sabotage – og i løbet af få minutter var den klar til spræng-

En brand fuldender sprængbombens værk.

ning, anbragt omtrent midt i bygningen. De få danske arbejdere var i mellemtiden blevet samlet nede i portnerlogen. For ikke at bringe de danske vagter i forlegenhed, blev der slået alarm til det tyske mandskab samtidig med, at arbejdere og sabotører løb ned gennem alleen mod Kollegievej. Faren havde nu været, at tyskeren i vagttårnet på taget havde åbnet ild med sit maskingevær, men han blev så forfærdet over alarmerne, at han forlod sin post uden at løsne et skud og styrtede ned i kælderen. Den eneste af vore folk, som var i virkelig fare ved tilbagetrækningen, var en mand, som var kommet lidt bagefter de andre, fordi han havde villet ringe op til portnerens lejlighed en ekstra gang og forvise sig om, at portnerfamilien var i sikkerhed. Da han kom ud fra portnerlogen, fattede tyskeren foran facaden mistanke og løftede sin maskinpistol mod ham. Men en af de danske vagter, som kom til i det samme, tog ganske roligt maskinpistolen ud af hænderne på tyskeren med ordene: »Dit fjols, du kan da nok se, det er en

arbejder!« – Og så forsvandt både vagtmand og sabotør. De var ikke nået ned gennem alleen, da eksplosionen indtraf, men begge slap med en flyvetur. Den eneste på fabrikken, som mistede livet, var tyskeren, som havde søgt tilflugt i kælderen. De andre tyskere blev reddet, fordi vagtstuen lå noget fra den del af bygningen, som særlig blev ramt af sprængvirkningen.

Desværre kørte en ambulance fra Gentofte op i sikringspatruljen ved Ordruphøjvej og blev beskudt. Rekylskytten kunne i mørket ikke med sikkerhed afgøre, om det virkelig var en ambulance, der kom kørende. Han skød en advarselsbyge hen ad vejen, og da bilen fortsatte kørslen, måtte den beskydes. Posten kunne naturligvis ikke tage nogen chance som dækning for 30–40 kammerater og en stor aktion. Altså sendte han en byge mod bilen, og chaufføren dræbtes. Ingen kunne beklage den ulykkelige hændelse mere end sabotørerne.

Men bortset herfra var aktionen gået tilfredsstillende. »Toro-tor« var ødelagt, og både mandskab, våben og vogne kom hjem i god behold. Få dage efter kvitterede Eisenhowers generalstab med et gratulationstelegram til Bopa.

... Disse handlinger udført af danske sabotører er et virkningsfuldt bidrag til de i gang værende operationer på både vest- og østfronten.

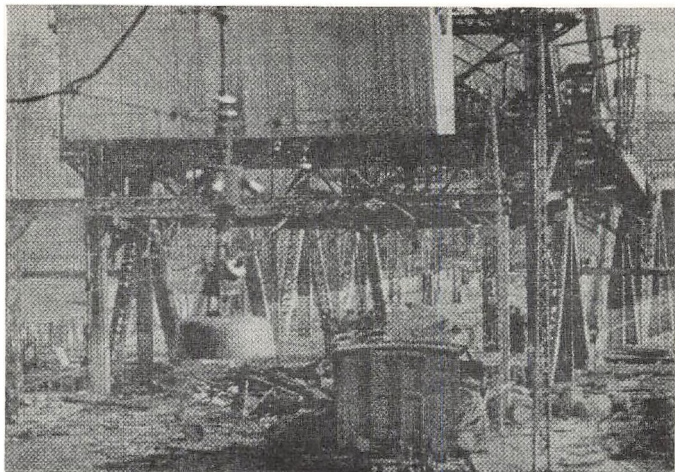
(Særkommunique fra general Eisenhowers hovedkvarter om den danske trafiksabotage 5. marts 1945)

Sydhavnen blev låset af

Aktionen mod Langebro blev beordret om eftermiddagen, og allerede samme nat gjorde vi det første forsøg på at løse opgaven: at sprænge hejseværket uden at ødelægge broen. Formålet hermed var at lade broen virke som en spærring for de danske skibe i Sydhavnen. 16 af dem var netop blevet rekvireret af tyskerne, og antagelig ville resten – 25–30 store skibe – lide samme skæbne. Så vidt man kunne forstå, skulle skibene bruges til evakuering af tropper et eller andet sted i Østersøen, men hvis vi kunne spærre udsejlingen fra Sydhavnen, var der en chance for at bevare skibene herhjemme til krigens afslutning – rent bortset fra den skade, man altid kunne gøre tyskerne ved at vælte en af deres planer. De første af skibene var allerede ved at blive gjort klar til afsejling, da vi fik ordren.

Havneledelsen var indforstået med aktionen, og endnu samme eftermiddag blev mulighederne drøftet ved et møde på havnedirektørens kontor, hvor vi sammen gennemgik tegningerne over broen. Ødelæggelsen skulle helst ske på en måde, så broen atter kunne repareres, når tyskerne var ude af landet, og det bedste ville ud fra den betragtning være at sprænge tandhjulstrækket. Det kunne klares med en bombe på $\frac{1}{2}$ kg, men for at anbringe den, måtte man op i maskinhuset, og kontrollen der var så skrap, at vi måtte finde på noget andet. Dag og nat stod 20–30 tyske politisoldater vagt på broen, til den ene side lå Politigården og til den anden side flere tyske kaserner og vagtsteder, så et stormforsøg var på forhånd udelukket.

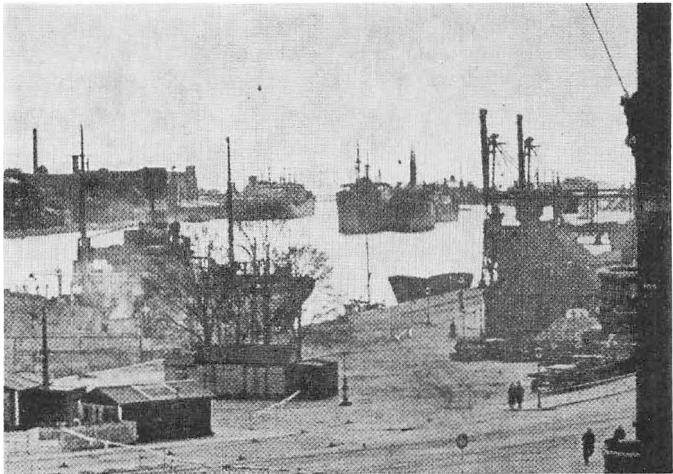
Vi blev enige om, at vi skulle prøve at sprænge hele maskinhuset væk. Det sad oppe over kørebanen, og selve broen kunne

Langebro efter sabotagen.

næppe undgå at blive stærkt beskadiget ved eksplosionen, derfor valgte vi først denne metode efter at alle andre var overvejet. Vore betænkeligheder skyldtes ikke blot omkostningerne ved broens reparation. Havnemyndighederne trøstede os med, at de fleste af de 42 skibe hver kostede dobbelt så meget som en ny Langebro. Værre var det, at vi ikke var helt sikre på, om københavnerne ville forstå denne ødelæggelse af en trafikvej, som hver dag blev brugt af titusinder på vej til og fra arbejde. Ødelagde vi broen, måtte de køre en betydelig omvej, og måske ville det koste os noget af den sympati og forståelse, som altid havde været forudsætningen for vort arbejde. Imidlertid var sprængningen af maskinhuset den eneste farbare vej, vi kunne få øje på, og det viste sig da heldigvis også, at befolkningens sunde omdømme sejrede endnu engang. Ingen var vist i tvivl om, hvorfor broen blev ødelagt.

Efter rådslagningen hos havnedirektøren lagde vi den første plan, som blev forsøgt samme nat. Den skulle gennemføres af

Skibene i Sydhavnen, som det gjaldt om at redde.

en enkelt mand, og jobbet blev overdraget Terkel, en 19-årig maskinlærling. Han startede ved 2-3 tiden om natten på sin aktion i en af Falcks kranvogne. I sækkene med generatorbrændsel lå et par hundrede kg sprængstof med en lunte, der var ført ud så skjult som muligt. Nu var planen den, at Terkel skulle køre op over broen, og når han kom lige under maskinhuset, skulle han få vognen til at gå i stå. Efter at have bikset tilstrækkelig længe med generatoren, skulle han lade, som om han opgav at få vognen i gang igen og gå ind mod land »for at ringe efter en hjælpevogn«. Forinden han gik, skulle luntens naturligvis tændes, og resultatet ville blive, at maskinhus og tyskere røg i luften to minutter efter at Terkel var gået. Dog var ingen blind for, at planen havde visse naturlige muligheder for at mislykkes, og dækning eller undsætning fra os andre kunne der ikke være tale om. Terkel lod sig imidlertid ikke mærke med noget, da han startede kranvognen. Han kom op på broen, fik vognen til at gå i stå under maskinhuset, og alt gik som lovet. Der var ikke et

menneske på broen andre end Terkel og tyskerne, så sprængningen ville ikke gå ud over udenforstående. Tyskerne strømmede sammen om vognen, et par af dem greb fat i generatorsækkene, men opdagede intet, og snart viste det sig, at de var flinke, alt for flinke. Da Terkel omsider havde endt sine eksperimenter med motoren og sagde, at han ville gå hen og ringe efter en bil, der kunne slæbe ham væk, erklærede tyskerne, at det behøvede han ikke – de skulle nok skubbe ham i gang! Det gjorde de, og Terkel tøffede hjem med sine 200 kg sprængstof.

Næste eftermiddag gjorde vi et nyt forsøg. Ved 13-tiden henvendte et par af vore folk sig i »vognfordelingen« på Islands Brygge – det sted hvorfra rangeringen af vogne på havnesporet lededes. Man var netop ved at rangere 16 jernbanevogne sammen til en vognstamme, og efter at jernbanefolkene for et syns skyld var holdt op, lagde vi beslag på sidste vogn. Den var læsset med mursten, som ikke gik helt op til kanten af siderne, og oven på murstenene anbragtes en sprængstofladning. Den bestod af 100 kg P.E. nr. 2 og 50 kg donarit med en tændingsforsinkelse på 3 minutter. Dermed var forberedelserne til aktionen faktisk til ende. Det store problem var nu at få broen ryddet for mennesker. Egentlig skulle aktionen have været gennemført ret tidligt på eftermiddagen, medens der var forholdsvis lidt trafik på broen, men vi blev forsinket nogle timer af – en anden sabotageaktion. En gruppe, som vi ikke havde nogen føling med, saboterede en fabrik i nærheden med det resultat, at vi pludselig så hipoer og tyskere sværme tykt i nabolaget. En overgang stod et par Hipomænd og lænede sig op ad sidste vogn i »vor« togstamme, men bortset fra forsinkelsen generede de os ikke. Den kunne nu også være slem nok. Da hipoerne var draget hjem uden resultat, var klokken blevet over 17, og nu var vi midt i myldretiden, broen var pakket med hundreder af cyklister, fodgængere og sporvognspassagerer. Alle dem skulle vi have bort i løbet af de 3 minutter, luntten brændte. Før den var antændt, kunne vi ikke begynde at

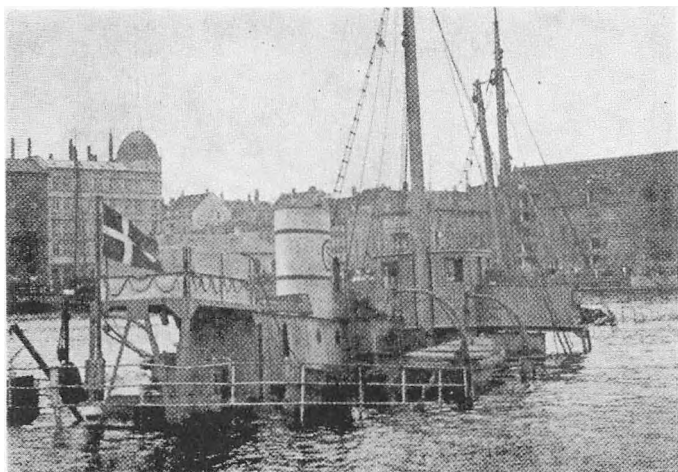
give advarsler, og de, som ikke var borte fra broen, når bomben sprang, skulle være heldige for at redde livet. De eneste, der havde fået et praj på forhånd, var broens maskinbesætning. Et par af vore folk kendte maskinfolkene fra en tidligere aktion, hvor bromandskabet blev holdt op, mens broen blev hævet som sikring for en transport fra våbenarsenalet. De samme af vore folk havde nu været henne at hilse på brofolkene igen og havde sagt til dem, at der ville ske noget i løbet af eftermiddagen. »Så snart der bliver skudt, gælder det om at komme væk«, lød advarslen, og vi mente, at den side af sagen nu var i orden. Vi koncentrerede os om den ulige sværere opgave at rydde broen for trafik med minutters varsel.

Tre mand med maskinpistoler blev sendt op på Christianshavns vold, en højttalerbil, vi havde »lånt« af Frederiksberg vagtværn holdt i beredskab i nærheden af broen, bemanded med vore folk, og endelig var en betydelig styrke spredt rundt om i alle tilkørselsgader til Langebro. Klokkeren ca. 17,30 kunne aktionslederen give ordre til aktionens påbegyndelse.

De eneste af vore folk, som skulle køre med toget, var to mand, som begge var iført jernbaneuniformer. Den ene placerede sig på lokomotivet og dirigerede farten, den anden sad i vognen med sprængstoffet. Toget sneglede sig langsomt langs havnen og ud på broen. Da sprængstofvognen befandt sig lige under maskinhuset, gik toget i stå. Soldaterne stod sløve og kiggede, anede åbenbart intet unormalt. Vor mand i sidste vogn rejste sig, så hen mod lokomotivet, der nu holdt langt inde på land, bukkede sig et kort nu bag vognens sider, sprang hastigt ned på kørebanen og gik hen imod lokomotivet. Soldaterne stod lige sløve. De regnede vel med, at han skulle hen og have opklaret, hvorfor toget var gået i stå. Vi andre vidste, at nu var lunten tændt. Nu var der tre minutter til eksplosionen, og hele advarsels- og afspærringsapparatet satte i samme nu ind for fuld kraft.

De tre mand på volden åbnede øjeblikkelig ild hen over broen. Kuglerne gik højt over hovedet på folk, hvad de selvfølgelig skulle, men hverken trafikanter eller tyskere anede andet end et ildoverfald på broens vagtmandskab. Samtidig kørte højttalerbilen frem med brølet »Alle væk fra broen«, »Alle væk fra broen«. Fodgængere og cyklister stormede mod land, mens tyskerne kastede sig ned og søgte dækning for at besvare ilden. Se angriberne kunne de ikke, men ilden skulle naturligvis besvares. Soldaterne fyrede vildt til alle sider. Nogle af dem krøb ind under vognen med sprængstof. I tilkørselsgaderne arbejdede vore folk med at stoppe al trafik. Sporvognene blev entret, og vognstyrerne fik en kort besked om at standse indtil videre. Cyklister og fodgængere hørte højttalerbilen og så sporvognene gå i stå – i løbet af halve minutter var al trafik standset. Da eksplosionen kom, var der ikke andre på broen end tyskerne og – desværre – nogle af broens maskinfolk, der havde negligeret advarslerne. Maskinhuset blev fejet væk, men skaden på broen var i øvrigt begrænset. Nogle dage efter indløb til Bopa et gratulationstelegram fra S.H.A.E.F., Eisenhowers hovedkvarter. »Hold den fine standard«, tilføjede hovedkvarteret. En mand af aktionsholdet fik aldrig set dette telegram. Det var Terkel – han der uden vaklen havde påtaget sig det første farlige enkeltmandsforsøg. Han faldt nogle dage efter broaktionen under et forsøg på at likvidere stikkeren, købmand Jørgensen, Glostrup. Terkels pistol klikkede, og stikkeren fik skudt først.

De danske havnemyndigheder erklærede, at broen ikke kunne repareres og at skibene ikke kunne komme ud, men tyskerne ville ikke lade sig nøje hermed. De sendte bud efter tyske brospecialister og gik straks i gang med at udbedre skaden. Da det så ud til, at de ville få held med sig, lavede vi i forståelse med bugserelskaberne den aktion, som førte størstedelen af den danske bugserflåde til Sverige. Herved blev det umuligt eller i alt fald meget vanskeligt at bugser de store både ud af havnen, og for at lægge

En ny spærring: sænkede skibe ved Knippelsbro.

endnu en hindring i vejen for udsejlingen, sænkedes to skibe lige nord for Knippelsbro. Det var en stor havarist, som i længere tid havde ligget ved kajen på sjællandssiden og en almindelig fragtdamper »Japos«, som lå lige overfor. På vraget løsnedes man blot fortøjningerne, anbragte en bombe og lod vraget svaje ud i havneløbet, indtil bomben sprang og sænkede det. »Japos« måtte man derimod have en bugserbåd til at slæbe ud. Der var selvfølgelig vagt på båden, men den blev sat i land under bevogtning, medens sabotørerne gjorde bugserbådens trosser fast. Bomberne blev anbragt helt nede i bunden af skibet, og de var så kraftige, at »Japos« sank som en sten, da eksplosionen indtraf. Men der måtte beregnes adskillige minutter til at nå nede fra bunden og op på dækket, og i dette tidsrum drev »Japos« desværre lidt bort fra det sted, hvor man havde tænkt sig at sænke den, så spærringen ikke blev fuldkommen.

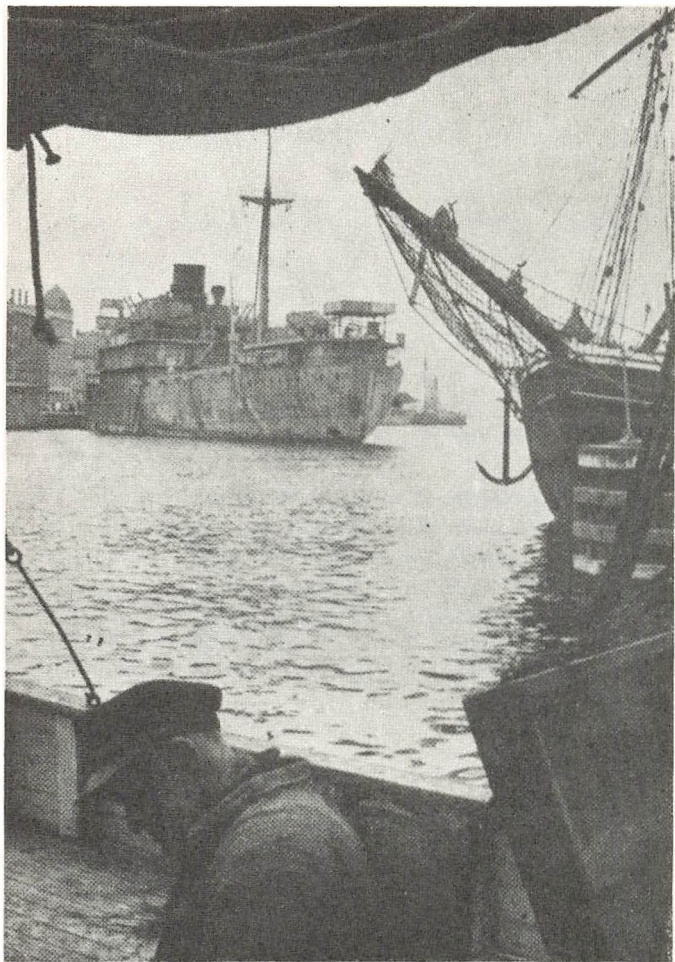
En stor hollandsk bugserbåd med tysk besætning og svær bevægning lod til at ville opbringe den lille, danske bugserbåd. Den

Efter sabotageaktionen mod Langebro: Resterne af den jernbanevogn, hvori sprængstoffet var placeret.

stod med fuld fart ned imod den, netop som den sidste sabotør sprang fra »Japos« ned på bugserbåden, og da hollænderen var forsynet med kanon, medens sabotørerne kun havde en bevæbning af pistoler og håndgranater, kunne der næppe være blevet tale om kamp. Netop som situationen så mest faretruende ud, indtraf imidlertid eksplosionen på »Japos«, og det distraherede den hollandske bugserbåds fører så meget, at den danske båd kunne slippe væk. I løbet af et øjeblik var den ovre ved Havnegade, hvorefter sabotørerne gik i land.

Disse spærringer viste sig tilstrækkelige. Havde tyskerne trods alt fået skibene fri, var der endnu en mulighed i beredskab: at sænke et af skibene med en torpedo under udsejlingen. En udlægning af miner i havnen havde tidligere vist sig at være mindre effektiv. Man havde dengang fremstillet miner af gamle blikdunke og anbragt dem i sejløbet lige før et stort, tysk skib skulle passere, men tyskerne var forsigtige nok til at lade en minestryger bane vejen for skibet, og aktionen blev derved resultatløs.

Stemningsbillede fra Københavns havn taget midt under en (stiltfærdig) sabotageaktion. Dampere er ved at blive svinget ud i havneløbet, hvor den nogle øjeblikke senere sænkedes for at være med til at hindre tyskerne i at bortføre de skibe, som var oplagt i Sydhavnen. Allerede før aktionen var dampere på billedet nærmest et vrag.

I hovedstaden gennemførtes i 1942 31 sabotager, i 1943 354, i 1944 264 og i 1945 128.

Af disse aktioner var 338 rettet mod fabriksmål, 43 mod havneanlæg, værfter, skibe og kraner, 99 mod tyske militære anlæg og depoter, 24 mod elektriske anlæg, 87 mod biler og garager, 44 mod olie- og benzinoplæg, 39 mod restauranter, 36 mod vaske- rier, uniformsskræderier etc. og 74 mod naziforret- ninger.

Uden for denne opgørelse ligger aktioner mod jernbaner, aktioner, som ikke er kommet til danske myndigheders kundskab, aktioner, hvis sabotagefor- mål er blevet tilsløret, og endelig de mange aktioner, som udførtes af sabotører ved likvideringer, afvæb- ning af tyskere og afhentning af våben m.v. fra dan- ske og tyske lagre og virksomheder.

Våben til kongevagten og andre forhandlinger

Efterhånden som vore opgaver voksede, blev vort arbejdsområde betydeligt udvidet. Det var mange gange nødvendigt for os at træde i direkte kontakt med forskellige danske myndigheder og institutioner. For eksempel måtte vi altså samarbejde med havnemyndighederne, da Langebro skulle sprænges, og vi måtte sammen med de pågældende rederier planlægge aktionerne, når skibe skulle føres til Sverige.

Vi har også haft aftaler med industriforetagender om at ødelægge deres virksomheder, vel at mærke på en sådan måde, at produktionsapparatet blev mindst muligt beskadiget; men dog nok til at standse den tyske produktion.

Engang blev vi gennem en politibetjent opfordret til at levere våben til politivagten på Amalienborg, det var efter den tyske aktion mod politiet. Da vi anså det for vigtigt, at der herfra blev ydet effektiv modstand mod et eventuelt tysk overfald, og da det også var vigtigt, at Amalienborg var ordentlig beskyttet under en kampsituation i forbindelse med invasion, sagde vi ja til forslaget. Vi ville gerne levere maskinpistoler, et par rekylgeværer, håndgranater samt den nødvendige ammunition til kongens livvagt.

Vi fik et møde i stand med to politikommissærer som repræsentanter for vagten. Men det viste sig, at det var de menige betjente, der havde ønsket at få flere våben. Politikommissæerne havde drøftet sagen med chefen for kongens adjudantskab, og de var blevet enige om at afslå vort tilbud med tak. De mente, det ville være for risikabelt, hvis tyskerne skulle få oplysning om, at vagten fik leveret våben fra illegale kredse.

I efteråret 1944 blev vi opfordret til at komme til et møde på selveste riffelsyndikatet med en højtstående funktionær. Vi accepterede straks, da vi regnede med ad denne vej at kunne skaffe våben og ammunition. Mødet fandt sted på et kontor på syndikatet. Funktionæren, der var en meget sympatisk og elskværdig mand, betonedede straks over for os, at han handlede på eget ansvar uden om direktionen.

Det, han først og fremmest var interesseret i, var at få skånet fabrikken for sabotage. Man var netop ved at være færdig med en delvis genopbygning efter den store sabotage den 22. juni samme år. Vi var også villige til at skåne fabrikken, hvis vi kunne få leveret våben. På det tidspunkt vurderede vi situationen således, at dels var det begrænset, hvad fabrikken med sin reducerede produktionsevne kunne levere tyskerne, og dels var der så hårdt brug for våben i frihedsbevægelsen, at vi godt kunne forsvare at »frede« virksomheden.

Vi holdt en lang række forhandlinger, som blev trukket i langdrag af syndikatets tradition for kommunistforskrækkelse. Men langt om længe blev vi dog enige om, at vi skulle få våben, og til gengæld skulle vi naturligvis undlade at ødelægge fabrikken. Samtidig skulle vi have oplysning om alle transporter fra fabrikken til tyskerne, så vi enten kunne tage transporterne eller sprænge dem i luften.

Den første leverance til os skulle bestå af 72 »Suomi« maskinpistoler, som vi selv på et bestemt tidspunkt skulle afhente i vareudleveringen på en lastbil. Falske toldpapirer, så vi kunne komme ud af fabrikken gennem de tyske vagter, skaffede vi selv, og selve udleveringen var ordnet så glimrende, at ingen uden de, der var impliceret i sagen, anede, hvad der var i kasserne.

Næste gang, vi skulle have en leverance, var først et stykke ind i det nye år. Alle var klar over, at tyskerne stod over for sammenbruddet, og at vi kunne komme i kamp når som helst. Vi vidste, at syndikatet lå inde med en større forsyning af ammu-

niton, som tyskerne intet kendskab havde til, og det bad vi nu om at få udleveret. Der fulgte igen en lang række forhandlinger, som endelig resulterede i, at vi skulle have udleveret 30.000 stk. 8 mm riffelammunition, 1000 magasiner til rekylgeværer, magazinesintasker og desuden en del 9 mm parabelammunition.

Transporten skulle foregå på samme måde som sidst, men i stedet for at få kasserne udleveret i vareudleveringen, skulle vi denne gang køre ind på selve fabriksområdet og selv læsse, da det drejede sig om flere tons. Til hjælp havde vi chefen for sabotagevagterne og en skytte fra fabrikken, det var foruden funktionæren de eneste, der kendte noget til sagen.

Men denne gang gik det galt. Vi skulle være kommet om morgenen tidlig, men blev forhindret. I en opringning til fabrikken foreslog vi at udsætte aktionen, men det var umuligt. Ammunitionen var i løbet af natten blevet båret ned i et skur, der lå lige neden under den tyske kontrolkommissions vinduer, og det kunne ikke blive stående der. Så var der ikke andet at gøre end hurtigst muligt at komme ud og hente det. Vi havde netop fået en stor 5 tons lastbil, som vi havde taget fra tyskerne, lavet i stand til vort eget brug. Den var blevet pansret med stålplader, så man ikke uden videre kunne skyde igennem den. Desuden var den camoufleret, så vi kunne bruge den til almindelig kørsel i byen. Den kørte på benzin, fordi det var det hurtigste og sikreste, men den var monteret med en generator for ikke at vække opmærksomhed.

Med denne lastbil kørte vi op ad formiddagen ud til syndikattet. Vi havde alle vore falske papirer i orden og regnede sikkert med, at det nok skulle gå. Vore hjælpere på fabrikken var kende- ligt nervøse og skyndede på os for at få det overstået. Skuret med ammunitionen lå klemmt inde mellem fabriksbygningerne, og vi havde vanskeligt ved at få den store lastbil bugseret ind, så vi kunne komme til at læsse. Lige overfor, få meter fra det sted vi stod og arbejdede, havde den tyske kontrolkommission kontor på

første sal. Tyskerne kunne fra vinduerne se lige ned i vognen. Vi arbejdede hurtigt, de tunge kasser gik fra hånd til hånd. Vi havde aldrig set så megen ammunition på én gang. Hvis vi fik det bjerget ud, ville det betyde en ganske god hjælp for os.

Da vognen var halvt læsset, lagde vi mærke til, at tyskerne oppe i vinduet var begyndt at interessere sig for foretagendet. Vi satte tempoet op, fast besluttet på at redde den dyre last. Men et øjeblik efter kom en sirlig lille, gråhåret mand ned fra kontoret. Det var oberleutnant Schütze. Uden at sige et ord til os, kravlede han op på vognen og begyndte at undersøge kasserne. Og stadigvæk uden at sige noget hoppede han ned igen og løb op på kontoret. Vi prøvede forinden at få vagtchefen til at gå ud og tale med ham, for at opholde ham nogen tid. Man kunne have holdt ham op med våbentrussel eller skudt ham. Vi selv kunne intet gøre, da vi af hensyn til kontrollen i den tyske frihavsvagt var ubevæbnede. Men vagtchefen og skytten ville først indhente nye ordrer fra deres chef – den funktionær, vi havde forhandlet med. Og i mellemtiden løb oberleutnant Schütze op og ringede.

Vi befandt os i en forbandet situation. Det ville tage adskillige minutter at få lastbilen med al den dejlige ammunition ud af den labyrinth, hvori den stod. Desuden befandt vi os inde på frihavnsområdet, hvorfra alle udgange var bevogtet af tyske politisoldater – og Schütze stod antagelig i dette øjeblik og ringede.

Det var med sorg, vi måtte sige farvel til ammunition og lastbil, men vi havde ingen mulighed for at få det med os, hvis vi ville prøve at redde livet. Vi styrtede ud fra fabrikken og ud gennem de tyske frihavsvagter – de var endnu ikke blevet alarmeret. Udefra ringede vi ind til fabrikken for at få vore hjælpere til også at forsvinde fra virksomheden, men de var allerede kommet ud kort tid efter os.

Lidt senere blev hele fabrikken omringet af tysk militær. I Århusgade, der ligger lige ud for fabrikken, kørte de artilleri op, og i vinduerne lå rekylgeværskytter parate til at fyre løs, hvis der

blev gjort modstand. Sabotagevagterne blev afvæbnet og fra nu af overtog tyskerne selv bevogtningen af fabrikken.

Vagtchefen og skytten flygtede begge til Sverige, men skytten nåede ikke over. Båden, han var med, blev indhentet af en tysk hurtigbåd. Da den prøvede at undslippe, blev der fyret fra hurtigbåden, og skytten blev ramt i ansigtet af en maskinpistolkugle. Såret blev han ført i land af Gestapo og kastet i fængsel.

Den 5. maj kom vagtchefen hjem fra Sverige som løjtnant i brigaden, og skytten kom ud fra fængslet og genoptog sit arbejde som frihedskæmper. Da de senere henvendte sig på riffelsyndikatet for at komme tilbage til deres gamle arbejde, blev det meddelt dem fra direktionen, at der ikke var brug for dem.

En særpræget opgave, som vi aldrig fik lejlighed til at fuldføre, var forsøget på at befri Mogens Fog fra Gestapo. Kort tid efter, at han var blevet arresteret, fik vi ordre til denne aktion. Ordren lød på, at han for enhver pris skulle befries. Vore forholdsordrer sagde ellers, at vi af hensyn til repressalierne ikke måtte angribe tyske, uniformerede personer undtagen i selvforsvar, men her havde vi altså tilladelse til, hvis det blev nødvendigt, at nedskyde hele eskorten af tyske politisoldater eller Gestapo-folk. Vi var nemlig straks klar over, at den eneste mulighed for at befri ham, var at tage ham på en transport fra Vestre Fængsel til afhøringen i Shellhuset.

Vi gik straks i gang med at undersøge de muligheder, der var. Men tyskerne var også klar over, at der var en fare for dem i disse transporter, og derfor valgte de ustandselig nye ruter for turen. Desuden var det på vilkårlige tidspunkter, transporterne fandt sted. Vi var derfor nødt til at have en forbindelse inde i fængslet, som kunne give os besked om, hvornår transporten afgik. Det var umuligt for os at få tidspunktet at vide på forhånd, vi var henvist til at få vore oplysninger fra de danske fængselsbetjente, og de fik intet at vide af tyskerne. Den eneste frem-

gangsmåde var, at betjentene, der havde vagt i udkørslen, gav os besked om transporten i det øjeblik, den forlod fængslet. Men fra dette tidspunkt, til bilen nåede Shellhuset, gik der ikke mange minutter. Af frygt for overfald jog tyskerne altid med rasende fart gennem byen.

Det var under hensyntagen til disse kendsgerninger, vi måtte lægge vor plan. Vi måtte etablere en fast forbindelse med fængselsbetjentene og finde på en alarmeringsmetode, hvorved de hurtigt kunne give os besked, når der skete noget. Desuden måtte vi finde en lejlighed i nærheden af fængslet, hvor vi kunne have et udrykningshold siddende parat til at træde i aktion med sekunders varsel. Holdet måtte have mindst én – helst to biler til rådighed. Bilerne var ikke noget problem for os, vi havde til stadighed en meget velassorteret bilpark, som vi fornyede med biler, der blev taget fra tyskerne. Det vanskelige for os var at finde et sted, hvor ikke alene udrykningsholdet kunne sidde, men hvor det også kunne have benzinbiler parkeret i dagevis uden at vække opsigt.

Den plan, vi mente, var den eneste, der havde chancer for at lykkes, gik i korthed ud på følgende:

Fængselsbetjentene i fængslets udkørsel skulle pr. radioforbindelse holde udrykningsholdet à jour med transporterne. Til det brug havde vi små, lette kortbølgesendere og -modtagere, der var monteret sammen, så man let kunne transportere både sender og modtager i en lille kuffert. Udrykningsfolkene skulle være ikklædt tyske politiuiformer og skulle, så snart alarmen lød, begive sig hen til vejen, der fører fra fængslet ind til byen. Her skulle de så agere færdselskontrol, noget tyskerne hyppigt brugte ved indfaldsvejene til København for at kontrollere, om bilerne medførte illegale våben. Når den tyske vogn kom, skulle den standses, og mens to »kontrollører« gik hen foran til chaufføren og hans sidemand for at undersøge deres papirer, skulle to andre »kontrollører« gå om bag ved bilen. I forhørstransporter var det nemlig således, når det drejede sig om betydningsfulde per-

soner, at der foruden chaufføren var tre vagter med. Den ene sad foran hos chaufføren, de to andre sad ved siden af fangen og pegede på ham med hver sin maskinpistol. Det gjaldt derfor for os om på én gang at uskadelliggøre alle vagterne og gøre det så hurtigt, at de ikke fik tid til så meget som at krumme fingeren om aftrækkeren.

Derfor måtte de to af vore folk, der gik bag om vognen, handle meget præcist. De skulle på én gang hæve deres maskinpistoler og tømme magasinerne ind bag i bilen på begge sider af fangen for straks at dræbe de to bageste fangevogtere. Samtidig skulle de to andre af vore folk med deres pistoler skyde chaufføren og den forreste vogter. Derefter skulle fangen hjælpes ud – vi måtte forudse, at han let kunne blive såret – og over i vor bil. På det foreløbige gemmested, hvortil han skulle transporteres, stod lægehjælp parat.

Planen rummede en ganske betydelig mulighed for også at slå fangen ihjel, men den almindelige opfattelse var, at Mogens Fog ingen chancer havde for at slippe levende fra fængslet, så et forsøg på at befri ham havde sin berettigelse, selv om der kun var begrænset mulighed for, at planen ville lykkes.

Kort tid før forsøget skulle være gjort, blev Mogens Fog sammen med andre fremtrædende modstandsfolk overflyttet til Shell-huset, hvor de blev anbragt i celler helt oppe under taget, som en slags permanent »luftbeskyttelse«, for at hindre englænderne i at bombe huset.

Til samtlige danske modstandsstyrker!
Frihedskæmpere,

Danmarks befrielse står for døren.

I løbet af timer eller dage vil det blive afgjort, om de tyske styrker i Danmark erkender nazismens endelige nederlag og kapitulerer eller foretrækker at gå ud i den sidste desperate og nytteløse kamp.

Den krig, som Danmark fører mod Tyskland, er blevet os påtvunget ved nazisternes overfald på vort land og overgreb mod vort folk. Vi danske optog striden, og vort folk har kæmpet godt.

Men vi har aldrig ønsket unødigt blodsudgydelse og ønsker det heller ikke nu.

Vælger tyskerne kampen, da ved vi, at I er rede. Hver mand vil indtage sin plads og gøre sin pligt.

Men kommer fjenden til fornuft og vælger kapitulatonen, da er det lykkeligt, at vort land spares for yderligere blodofre. I vil da optage de bevogtningsopgaver, I er udset til.

(En af Danmarks Frihedsråds sidste proklamationer, skrevet af Mogens Fog den 3. maj 1945)

Før den sidste kamp

Da det i foråret 1945 blev åbenbart, at slutkampen stod for døren, fik jeg en dag ordre til at møde i Ørstedsparken. Jeg anede ikke, hvad sagen drejede sig om. Den mand, jeg traf på det aftalte tidspunkt, var »General Johansen«. Han forklarede mig ganske kort, hvorfor jeg var blevet tilkaldt. Om ti minutter skulle jeg sammen med ham møde repræsentanter fra den militære sjællandsledelse, og vi skulle sammen drøfte de opgaver, som var pålagt os.

I en lejlighed i Farimagsgade mødte vi bl. a. chefen for sjællandsledelsen, oberstløjtnant Riis-Lassen, bykommandanten for Helsingør, orlogskaptajn Westrup og chefen for O-grupperne, oberstløjtnant Stagaard.

Det var meningen, at »Bopa« skulle danne brohoved for »Danforce«-styrkerne fra Sverige*, når signalet til kamp blev givet. Det var en meget vanskelig, men også meget ærefuld opgave. Vi var stolte over, at den var blevet tildelt os. Chefen for sjællandsledelsen overdrog os den med en bemærkning om, at vi jo var dem, der havde lugtet mest krudt.

Planen gik i korthed ud på, at vi skulle varskoes kort tid før en invasion, så vi kunne nå at komme i stilling, og derefter var det meningen, at vi skulle overrumple tyskerne på Kronborg, samtidig med at Helsingørs lokale grupper overfaldt tyskernes forlægninger i byen og englænderne bombarderede visse tyske objekter fra luften. Når havnen og Kronborg var erobret, skulle »Danforce« sættes i land i havnen.

* Den danske brigade, som var opbygget af danske flygtninge i Sverige og som man regnede med at skulle sætte ind i slutkampen, dersom tyskerne ikke kapitulerede.

Vi gennemgik kort og rapporter over tyske styrker og deres sammensætning, og det blev så overdraget oberstløjtnant Stagaard, orlogskaptajn Westrup og mig sammen med oberstløjtnant Toussieng fra sjællandsledelsen at foretage videre undersøgelser og give indberetning om de resultater, vi kom til. Vi var klar over, at sagen hastede. Vi var faktisk i den situation, at vi når som helst kunne vente den engelske invasion, så der var ingen tid at spille. Jeg aftalte med oberstløjtnant Stagaard, orlogskaptajn Westrup og oberstløjtnant Toussieng, at vi allerede dagen efter – det var en søndag – skulle mødes i Helsingør for på stedet at drøfte mulighederne for en afvæbning af den tyske garnison.

En rejse til Helsingør var ikke let at arrangere, når tilbage- rejsen skulle foregå samme dag, så jeg blev enig med oberst- løjtnant Stagaard om, at vi skulle foretage rejsen sammen i en ambulance, han som patient og jeg som sygepasser. Netop på strækningen København–Helsingør var der meget ofte Gestapo- undersøgelser, så vi var nødt til at tage vore forholdsregler. Da et par af vore gruppeledere nogle dage senere foretog samme tur i en taxa, blev de visiteret to gange, først af tyske politisoldater, der uden videre godkendte deres tyske papirer, og senere af en Hipo-patrulje, som kategorisk erklærede, at papirene var falske. Det tog kammeraterne lang tid at overbevise dem om, at de var ægte. Kun efterligningernes fine kvalitet og hipoernes temmelig ringe intelligens reddede kammeraterne fra døden.

For oberstløjtnanten og mig gik turen uden ubehagelige afbry- delser. Ambulancen fik ordre til at hente os igen fire timer senere, og vi begav os derefter straks ud på en rekognosceringstur i hav- nen og på de steder omkring Kronborg, hvor vi kunne komme til for de tyske vagtposter.

I havnen lå en del tyske marinefartøjer bestykket med reky- lgeværer og 20 mm kanoner, men muligheden for at hindre ty- skerne i at gøre brug af disse våben var temmelig gode. Bygnin- gerne op til havnen gav udmærkede chancer for ubemærket at

gå i brugbare dækstillinger, hvorfra skibene kunne bestryges med rekylgeværer. Eventuelt kunne vi også med held bruge bazookas mod dem. Vi regnede med at kunne storme skibene efter et ganske kort ildoverfald. Den største vanskelighed bestod i, at vi under ingen omstændigheder måtte sænke et eneste skib, og vi måtte for enhver pris forhindre tyskerne i selv at gøre det. Hvis der blev sænket et skib, ville det måske umuliggøre, at »Danforce«-skibene kom ind og lagde til.

Vi var enige om, at aktionen mod havnen var gennemførlig. Den sideløbende aktion mod Kronborg var derimod i høj grad tvivlsom. Vagterne var meget vanskelige at overrumple på grund af deres placering bag volde og porte. Desuden kunne vi kun få meget sparsomme oplysninger om vagtstyrkerne inden for slottets område. Vi var i hvert fald klar over, at folkene, som skulle angribe Kronborg, måtte inden for voldgravene, inden det kom til ildkamp, ellers var aktionen umulig. På volden var der forskellige steder opstillet maskingeværer og 20 mm kanoner, som tyskerne ikke måtte få lejlighed til at bruge. På vestsiden af Kronborg lå en tysk forlægning, som var afspærret med pigtråd. Her lå måske et par hundrede mand kasereret i barakker, men vi regnede ikke med, at de ville volde større vanskeligheder, da barakkerne ikke kunne yde dem nogen dækning.

Efter vor rundtur mødtes vi med de to andre herrer på et af byens hoteller for at sammenfatte vore betragtninger. Ingen af os kunne rigtig forstå, hvorfor »Danforce« netop ville i land i Helsingør. Det forekom os at være det slettest mulige sted at vælge som brohoved. Vi mente, at det naturligste ville være at gå i land på kysten i stormbåde, så de regulært uddannede soldater fra brigaden med deres bedre våben kunne hjælpe os med at erobre en havn til skibene med køretøjer og artilleri. Desuden mente vi, at Tuborg Havn eller Køge var betydelig bedre steder til landgangsforseg end Helsingør. Men ordren gik ud på, at brohovedet skulle dannes her, og det måtte vi rette os efter.

Vi skulle forsøge at opstille en sandsynlighedsberegning over, hvor mange folk og hvor meget våben og ammunition vi behøvede, og desuden skulle vi foreslå en ordning af transporten fra København til Helsingør. Da det drejede sig om transport af mange hundrede mand og mange tons materiel, var der egentlig kun én måde, transporten kunne ordnes på: med jernbane. Vi måtte organisere et illegalt ekstratog, som invasionsnatten skulle føre både folk og materiel til Helsingør.

Bylederen, orlogskaptajn Westrup, rådede – i forhold til de tyske styrker – over en relativt ringe og temmelig dårligt udrustet styrke. Så han måtte – foruden vore folk til selve angrebet – også have forstærkninger til at holde tyskerne i skak rundt om i byen, indtil brohovedet var etableret. Bortset fra Kronborg og havnen var der en hel del tyske forlægninger i Helsingør. De lokale styrker kunne ganske åbenbart ikke uskadeliggøre dem alene, og selv om de fik forstærkninger ude fra Sjælland, var det ikke muligt for dem at nedkæmpe den tyske modstand i forlægningerne. Det var heller ikke nødvendigt. Det drejede sig blot om at forhindre tyskerne i at rykke besætningerne på Kronborg og i havnen til hjælp, mens kampen der stod på. Når først brigaden var kommet i land, skulle det ikke være vanskeligt at tilintetgøre den tyske modstand i byen.

Vi drøftede alle de muligheder, vi kunne tænke os, og enedes derefter om at udarbejde hver sit forslag til en aktionsplan sammen med en redegørelse for planens forudsætninger. En uge efter var vore forslag klar, og efter en drøftelse blev de sendt videre til sjællandsledelsen.

Heldigvis kom vi ikke til at føre planerne ud i livet. Kapitulationen kom med andre opgaver.

Vor tid som sabotører var forbi.

»Luftkrigen har ganske vist i vort århundrede udvisket grænserne for magtanvendelse over for civilbefolkningen og derved yderligere brutaliseret krigen. Men tilbage bliver dog, at det er åben vold, ikke snigmord. Anderledes med den skjulte, anarkistiske terrorisme, der nu drives herhjemme under navn af sabotage. De herrer fra det selvbestaltede »Frihedsråd« skulle læse »Gøgehøvdingen«, der er en første klasses dansk sabotage-roman. Deraf kunne de lære, at der også i dette fag er gentlemen.«

*(Hartvig Frisch: Rustale, Studenterforeningen,
13. november 1943)*

Efterskrift

De »Brudstykker af en beretning«, De netop har læst, er skrevet i 1945, få måneder efter befrielsen. Der er kun foretaget enkelte stilistiske rettelser, og et par navne på modstandere af frihedsbevægelsen er fjernet. De var ligegyldige for sammenhængen, og efter alt, hvad der er sket i den mellemliggende tid, forekom det urimeligt at hænge netop disse to ud. Oprindeligt udsendtes bogen under titlen: Sabotage. Et andet forlag har imidlertid frimodigt »organiseret« denne titel. Derfor bærer bogen i dag navnet på den organisation, hvis indsats den fortæller om.

Det har været overvejet at foretage ændringer, gøre tilføjelser og kommentere ud fra den viden om personer og hændelser under besættelsen, vi har i dag. Fristende var det, i og for sig også tiltrængt, men heldigvis blev det ved snakken.

Det ville, tror jeg, have ødelagt den friskhed og umiddelbarhed, den uimponerthed og nøgternhed, der står som en frisk og kølig blæst ud fra bogens sider. Og den næsten selvudslettende beskedenhed, hvormed skildringen er gennemført, ville sikkert også være gået fløjten. Sådan som denne bog er skrevet, skriver nemlig kun ganske unge mennesker, der er opfyldt af en usvigelig tro på rigtigheden og ophøjetheden i den kamp, de lige har været igennem, og som de har vundet.

Hartvig Frisch har i en omtale af et af bogens kapitler skrevet, at det fremtræder »i en klar stil, der næsten minder om Cæsars Gallerkrig, uden nogen art af pjank eller romantik«. Det var ganske vist i 1946, da anerkendelsen af modstandsbevægelsen var mere rundhåndet end den er i dag.

Jeg vil dog mene, at ikke ét af de mange rosende ord, som blev

sagt om bogen ved dens fremkomst, har mistet sin gyldighed. Tværtimod. Ser man tilbage på den strøm af bøger om besættelsestiden, som har set dagens lys, hævder Børge Brandts og Kaj Christiansens bog sig stadig som den mest sobre og redelige.

Men den har en svaghed.

Det havde den for så vidt allerede, da den udkom. Dengang var det blot ikke så indlysende. Da havde vi i mange tilfælde kun formodninger at støtte os til, hvor vi i dag har kendsgerninger. Og formodninger, hvor velbegrundede de end var, blev af disse unge kæmpere, endnu hede af kampen, anset for grå og trist pessimisme.

Nu har vi ældre »sortseere« jo desværre fået de fleste af vore onde anelser bekræftet. Endnu gemmer vi for os selv på et par stykker. Men de bekræftes såmænd også nok en dag. Derfor kan det vel forsvares, måske endda være berettiget at føje et par tørre kommentarer til dette lysende dokument om dansk ungdom i kamp, om dens uselviske indsats, blottet for mistro og skelen til belønning, blottet for mistanke om, at der i rækkerne kunne findes både lunkne medkæmpere og direkte modstandere.

Det er bogens svaghed, at den ikke i tilstrækkelig grad beskæftiger sig med den kategori af danske, der enten var lunkne medkæmpere eller direkte modstandere af frihedsbevægelsen og med deres ingeniørlige ubetydelige indsats først for at forhindre at en frihedsbevægelse overhovedet organiseredes, senere for at lægge den alle tænkelige hindringer i vejen. Det er en svaghed, fordi en fyldigere omtale af dette forhold på samme tid ville have tegnet et klarere og sandt billede af datidens Danmark og understreget de uhyre vanskeligheder – skabt af danske – frihedsbevægelsen måtte kæmpe imod. Meget af det, der i den foreliggende skildring fremtræder som bagateller, ville da have fået sin rette vægt.

Det er i øvrigt en svaghed, som al litteratur om besættelsestiden lider under. Da Børge Brandt og Kaj Christiansen skrev deres bog, var det undskyldeligt, fordi så meget dengang endnu

var uafklaret. Men efterhånden som kendsgerningerne lægges på bordet – og vi ved i dag mere, ubehageligt meget mere, om forhold og personer under besættelsen end vi gjorde dengang – er det forkert at ville forsøge at udviske de store modsætninger og den skarpe skillelinje, som delte befolkningen, til fordel for et skønmaleri af et enigt folk fra øverst til nederst.

Skillelinjen var nemlig skarp. Og det er vel det mest positive, der overhovedet kan siges om modstandsbevægelsen, at den krævede en personlig stillingtagen af hver enkelt. Det var et brutalt: For eller imod! Der gaves ikke et både-og.

Hvorfor dog disse idelige forsøg på at tilsløre, at modstandsbevægelsen måtte kæmpe på to fronter – ikke kun i de første meget vanskelige år, men i realiteten til den 5. maj 1945?

Den havde som sine modstandere *dels* den nazistiske besættelsesmagt, der efterhånden tog alle kendte undertrykkelsesmidler i brug, undtagelsestilstand, dødsstraf, tortur, udgangsforbud m.v. og *dels* legale danske kredse, regering, rigsdag, officerer og politi – med enkelte undtagelser inden for hver gruppe – som ønskede at opretholde et forsonligt forhold til besættelsesmagten for at undgå »norske tilstande«, d.v.s. skærpet kamp. De bekæmpede modstandsbevægelsen med arrestationer, taler i radio og på offentlige og fortrolige møder, artikler i pressen, fagblade o.s.v. De mente, at de tjente landets interesser bedst ved at bekæmpe modstandsbevægelsen. Sådan opfattede de situationen og de handlede derefter. Det er for så vidt i sin orden. Enhver må handle ud fra sin overbevisning. Kun må man kunne forlange, at han så også senere hen, når forholdene ændres, vedstår sine handlinger og sine motiver.

Man er i dag tilbøjelig til at glemme eller bevidst overse, at de danske, der i skrift, tale og handling bekæmpede modstandsbevægelsen ud fra motiver, de dengang anså for rigtige, derved uvægerligt kom til at handle på linje med nazisternes mange fortalere og tjene undertrykkernes interesser.

For modstandsbevægelsen var det ikke ligegyldigt, om opfordringen til angiveri imod os kom fra en nazistisk overløber eller fra landets statsminister på den samlede regerings vegne, således som det skete den 2. september 1942, da det gennem radioen lød ud over det ganske land: »Den som begår sabotage eller hjælper med dertil eller som over for myndighederne tilbageholder viden om sabotageplaner eller undlader at medvirke til opklaring af sabotage, handler mod sit fædrelands interesser... Det er mit håb, at vi ved fælles hjælp på det gældende lovgivningsgrundlag kan komme dette onde, som hedder sabotage mod den tyske værnemagt til livs.«

Det var ikke ligegyldigt, om det var en af nazisternes faggruppe-ledere eller det var selveste formanden for De samvirkende Fagforbund, der i en festtale til Burmeister & Wains arbejdere sagde: »Jeg har læst flyveblade, som opfordrer andre til at øve sabotage. Ja, det er altid lettere at råde, at lokke andre til at begå handlinger, som man ikke selv tør tage ansvaret og straffen for. Jeg siger derfor til Jer: Lad provokatørerne passe sig selv, *lad* som de slet ikke eksisterer. Vi kender dem ikke. De er luft for os. Sabotage har aldrig været og vil heller aldrig blive danske arbejders våben.«

Det var ikke ligegyldigt, om det var overladt til Gestapo og deres danske håndlangere at famle rundt efter modstandsbevægelsen i Danmark eller om dansk politi satte hele sit velorganiserede apparat ind på at hjælpe nazisterne. Man vil hævde, at politiets iver var kun pro forma, at man må se på den *ånd*, hvori det praktiske politiarbejde blev udført. Det må være tilstrækkeligt heroverfor at henvise til de mange – de uanstændigt mange arrestationer af modstandsbevægelsens folk, som blev foretaget af dansk politi i de første år, og som kun det danske politi var i stand til at foretage.

Det var ikke ligegyldigt, om det var naziføreren Fritz Clausen eller en kendt dansk politiker, der i en rustale i Studenterfor-

eningen den 13. november 1943 sagde: »Luftkrigen har ganske vist i vort århundrede udvisket grænserne for magtanvendelse over for civilbefolkningen og derved yderligere brutaliseret krigen. Men tilbage bliver dog, at det er åben vold, ikke snigmord. Anderledes med den skjulte, anarkistiske terrorisme, der nu drives herhjemme under navn af sabotage. De herrer fra det selvbestaltede »Frihedsråd« skulle læse »Gøngehøvdingen«, der er en første klasses dansk sabotage-roman. Deraf kunne de lære, at der også i dette fag er gentlemen.«

Det var endelig ikke helt ligegyldigt, om det var det nazistiske dagblad Fædrelandet eller det var hele den øvrige legale danske presse, som i stort udstyr citerede sådanne taler og i ledende artikler gav dem helhjertet tilslutning.

Trods alt lyttede befolkningen lidt mere opmærksomt til sådanne danske røster end til nazister. De kunne vel ikke lamme modstandsbevægelsen. Men de vanskeliggjorde dens arbejde og påførte den store og unødvendige tab.

Alligevel voksede modstandsbevægelsen. Befolkningen – eller for at være helt korrekt: til at begynde med ganske små kredse i befolkningen – lod hånt om regeringens bud og handlede ud fra et ganske enkelt og primitivt instinkt, som sagde, at når en fremmed voldsmand trænger ind i landet og røver og hærger, da er tiden ikke inde til at bevare ro og orden, da er løsenet ikke, at alle, som har en myndighed at udøve, loyalt skal adlydes, da er det tværtimod folkets selvfølgelige pligt at sætte sig til modværge og bekæmpe fjenden med de midler, som er til rådighed.

Et af disse midler var sabotagen.

Men sabotage er et kampmiddel af egen art. Det kræver ikke alene indsats af mod, dristighed og opfindsomhed hos dem, der skal gennemføre den. Det kræver også en vis grad af modenhed, af politisk forståelse hos den overvejende del af befolkningen. Sabotagen medfører, at store værdier lægges øde, at arbejdere bliver arbejdsløse – hvilket dengang ofte var ensbetydende med,

at de blev sendt til Tyskland for at arbejde – at fjenden tirres og ofte drives til modforanstaltninger, som ifølge deres natur rammer størsteparten af befolkningen og ikke blot dem, der udførte sabotagen.

Har sabotagen ikke den fornødne sangbund i befolkningen, kan den vel tilføje fjenden større eller mindre materiel skade, bringe forstyrrelse i trufne dispositioner, sinke visse transportere o.s.v. – men den risikerer at virke hæmmende for mobiliseringen af en bred modstandsbevægelse, idet mange vil falde for modstanderens argumentation om bøllestreger, forbrydelse, voldsmentalitet m.v. Hertil kommer, omend som noget sekundært, at risikoen for angiveri forøges og arbejdet vanskeliggøres.

Dette er forklaringen på, at sabotagen først på et relativt sent tidspunkt kunne tages i anvendelse som kampmiddel mod besættelsesmagten. Befolkningen skulle først gennem egne erfaringer, gennem den illegale presse og gennem modstandskamp på et lavere plan have indset nødvendigheden og betydningen af at gå over til sabotage.

Den, der i dag søger at skaffe sig kendskab til modstandsbevægelsens historie alene på grundlag af den foreliggende litteratur, videnskabelig som skønlitterær, kan næppe undgå at få det indtryk, at modstandsbevægelsen som helhed og sabotagen i særdeleshed var inspireret og ledet af de allieredes hovedkvarter i London og af dettes agenter, faldskærmsfolkene, som de kaldtes, i Danmark i samarbejde med ansvarsbevidste danske politikere, officerer og politifolk.

Det er ikke rigtigt.

Foranstående er antydnet, hvorledes det officielle Danmarks stilling til modstandsbevægelsen i det hele taget var.

Om sabotagen er at sige, at den startede som et rent dansk anliggende og i alt væsentligt gennemførtes af danske, omend for jernbanesabotagens vedkommende i Jylland af strategiske grunde i nært samarbejde med de allieredes hovedkvarter i London.

Faldskærmsfolkenes første chef i Danmark, Flemming B. Muus, skriver i sin bog: Ingen tænder et Lys –, at han kort efter sin ankomst til Danmark i marts 1943 søgte kontakt med kommunisterne, repræsenteret ved Børge Houmann, for »han rådede over et stort mandskab, inddelt i grupper og mønsterværdigt organiseret – men sikkert også forberedt gennem lange tider.«

Ja, allerede længe før englænderne overhovedet fik benene til jorden i Danmark eksisterede der sabotagegrupper og sabotageaktioner, som jo også de foran citerede statsministerielle ord fra efteråret 1942 bærer vidne om. Og Flemming B. Muus har ganske ret i, at de for kommunisternes vedkommende var organiseret gennem længere tid.

Allerede i slutningen af 1941 foranstaltede det illegale kommunistiske partis ledelse et rundspørge gennem sine afdelinger på de store virksomheder, i by og på land for at få konstateret, hvorledes stemningen i befolkningen var med hensyn til sabotage.

Svarene var næsten enslydende: Inden for partiet var der udbredt stemning for øjeblikkelig påbegyndelse af sabotage, somme steder endog en ikke ringe utilfredshed med, at den ikke forlængst var sat ind.

På arbejdspladserne derimod og i befolkningen som helhed syntes stemningen mere usikker. Adskillige arbejdere var modstandere af at ødelægge værdifulde maskiner, andre frygtede de følger, der måtte forudses og henviste til, at det ville føre til »norske tilstande«. På adskillige store virksomheder var der dog udtalt stemning for påbegyndelse af sabotage.

Resultatet blev, at kommunisterne herefter besluttede forsigtigt men systematisk at arbejde hen imod igangsættelsen af en landsomfattende sabotage mod værnemagtens ejendele og mod virksomheder, der arbejdede for værnemagten. Og sådan blev det.

Det vil ikke være rimeligt i denne sammenhæng at gå i detaljer med hensyn til de mange praktiske vanskeligheder, som tårnede sig op. Børge Brandt og Kaj Christiansen har berørt dem

i deres skildring og har også berettet om den første, spæde begyndelse. Engang bliver der vel lejlighed til mere udførligt at skildre disse første, primitive aktioner, som vel ikke påkaldte offentlighedens opmærksomhed i samme grad som de senere »stor-sabotager«, men som på sin vis krævede langt større indsats af deltagerne, der gik til arbejdet uden erfaring, uden våben og med hjemmelavede, primitive brandbomber, som snød den ene gang efter den anden.

Begyndelsen var gjort – og det var unge danske der gjorde den uden tilskyndelse eller hjælp af nogen art udefra. Det varede ikke så forfærdelig længe, før den danske sabotage skulle påkalde sig opmærksomhed, såvel ude i den frie verden, hvor den omtaltes med respekt, som herhjemme, hvor modtagelsen som allerede nævnt var mere blandet. For BOPAs vedkommende var der, som det vil være fremgået af skildringen, på intet tidspunkt tale om engelsk inspiration eller ledelse. Selv sprængstoffet måtte BOPA for størstepartens vedkommende skaffe sig selv.

Det er urimeligt, at unge danskes indsats i frihedskampen efterhånden bevidst eller ubevidst er ved at blive reduceret til kun at danne en flatterende baggrund for den fåtallige skare »faldskærmsfolk«s indsats. Når forfatterne overhovedet ikke har berørt dette spørgsmål i bogen, skyldes det ganske simpelt, at det slet ikke forelå i 1945, da bogen blev skrevet. Det er opstået senere, ikke som følge af sensationelle fund i arkiver og gamle dokumenter, men under indflydelse af den almindelige politiske udvikling. Derfor denne korte men nødvendige korrektur.

Man kan spørge, om denne bog har noget at sige ungdommen af i dag. Og svaret må blive ja. Som praktisk lærebog i sabotage tror jeg ikke den er stort bevendt, omend en svensk kritiker fandt, at den burde forbydes, da det var alt for farligt at have en sådan håndbog i mordbrand og ildspåsættelser cirkulerende frit omkring. Kampformerne undergår stadig ændringer. Der er næppe mange »fiduser« at hente for fremtidige sabotører.

Men bogen tegner et billede af en beslutsom, dristig og ukuelig ungdom, der følte, at det kan nytte at kæmpe for sit land og sin frihed, trods de hårdeste betingelser. Det er væsentligt.

Og selv om det ikke skildres direkte, så anes gang på gang det sammenhold i befolkningen, som var modstandsbevægelsens egentlige kerne. Det er ikke uden betydning i dag at se dokumenteret, at menigmand er i stand til at ændre et lands politik.

Spørger man dernæst, om sabotagen var ofrene værd, for mange unge gav deres liv under disse dristige aktioner, og store værdier blev lagt øde, da er der efter min mening ikke tvivl om, også nu, så mange år efter, at svaret må blive helt og ubetinget ja.

Militært var den danske sabotage uden tvivl med til at svække den tyske rustningsindustri. De lykønskningstelegrammer, BOPA modtog fra det allierede hovedkvarter efter særlig store sabotageaktioner vidner om, at man også der tillagde sabotagen betydning.

Ifølge Besættelsestidens Fakta gennemførtes der – bortset fra utallige småaktioner – ialt 2.674 sabotagehandlinger i Danmark. Heraf tegnede BOPA sig for en væsentlig del.

Jernbanesabotagen omfattede yderligere 1.301 sabotagehandlinger. Den betød store ofte skæbnesvangre forsinkelser for tyske troppetransporter på vej til kamppladser, hvor hurtig indsats var påkrævet.

Endelig var skibssabotagen et hårdt slag mod nazisterne. Den tyske krigsmarines tab havde været store, og den havde brug for hvert et nok så lille skib, når blot det kunne flyde på vandet. Den 15. november 1944 gav Rigskommissæren for søskibsfarten meddelelse til den tyske storadmiral Dönitz om, at på én dag var seks skibe blevet ødelagt i Danmark. Han havde af føreren udbedt sig tilladelse til at iværksætte de nødvendige forholdsregler. Krigsmarinen havde på dette tidspunkt allerede indsat 2.050 mand til bekæmpelse af sabotagen, en særkommando på 300 mand var sendt til Svendborg skibsværft, Reichssicherheitsdienst havde 1.500 mand sat ind. Den 25. november 1944 krævede

Dönitz de skarpeste forholdsregler mod skibssabotagen i form af repressalier mod værfternes arbejdere, »hvilket ikke hidtil var sket af politiske grunde«. Overkommandoen svarede, at »det overdrages værnemagtens øverstbefalende i Danmark hos den rigsbefuldmægtigede at udvirke udstedelse af en ordre, hvorefter arbejderne og i givet fald disses familier skulle gøres medansvarlige for de sabotagetilfælde, der forekommer i deres virksomheder«.

Så utryg var Hitler ved den militære stilling i Danmark, at han allerede i november 1943 havde påbudt, at der ikke måtte trækkes tropper bort fra landet. Og endnu den 1. januar 1945, da Det tredje Riges sidste desperate kamp var indledt, befandt der sig i Danmark ialt 211.800 soldater. 31.000 tilhørte Luftwaffe, 58.700 marinen og 122.000 hæren.*

BOPA omfattede 125–175 medlemmer.

Men sabotagen havde en virkning ud over den rent militære. En moralsk eller etisk, hvad man foretrækker. Den stillede fra sin første begyndelse hver enkelt over for spørgsmålet om nødvendigheden af at øve modstand, uanset hvad det ville koste. Den krævede, at hver enkelt selvstændigt tog stilling, for eller imod, og ikke blot passivt rettede sig efter dem, der påberåbte sig love og myndighed. Og befolkningen erkendte, at sabotagen var et af de mest virksomme midler i kampen mod besættelsesmagten. Den hjalp og understøttede sabotørerne, så ofte det var påkrævet. I trods og ubrydeligt sammenhold udholdt man de byrder, nazisterne som repressalier for sabotagen påførte landet. Titusinder ydede deres indsats, større eller mindre, alt efter hvad der krævedes. Langsomt forvandlede sabotagen landet til **DET KÆMPENDE DANMARK**.

Børge Houmann

Medlem af Danmarks Frihedsråd

* Oplyst af landsarkivar Johan Hvidtfeldt på grundlag af studier af de tyske militærarkiver i USA og Storbritannien.

BOPA-sabotage udkom første gang i 1945 under titlen **Sabotage**.

2. oplag udsendtes 1962 med efterskrift af Børge Houmann.

3. oplag, 1968, er et fotografisk optryk efter 2. oplag.

Typografi og omslag: Eli Reimer. Tryk: Andelsbogtrykkeriet i Odense.

BOPA SABOTAGE

er skildringen af besættelsestidens største sabotage-organisation. Den er skrevet af BOPAs leder, Børge Brandt, og Kaj Christiansen, som var leder af »Det kæmpende Danmarks Radiostudie« og fulgte sabotørerne med mikrofonen.

Det er en nøgtern og realistisk skildring af besættelsestidens »store sabotage«. Her er de nøjagtige skildringer af aktionerne mod transformatorstationen på Nørrebro, der overværedes af et tusind mennesker, B & W sabotagerne, aktionen mod Rekyriffelsyndikatet, »Nordwerk«, Globus – Danmarks første partisanangreb – Torotor, der krævede seks måneders forarbejde – og 20 minutters aktion, samt angrebet på Langebro m. m.

Men det var ikke alene den direkte sabotage, BOPA måtte beskæftige sig med, og i bogen skildres de mange forskellige opgaver, der måtte løses: Likvideringen af de berygtede stikkere »Hestetyven« og »Mr. Smile«, Våbenfabrikken under jorden, Radioreportagerne og forberedelserne til den sidste kamp, hvor BOPA var udset til at skulle danne brohoved i Helsingør for den danske brigade.

*Rigt illustreret med fotografier og
arbejdstegninger til de store aktioner*

SIRIUS